

**TRA1 BÖLGESİNDE KADININ İŞGÜCÜNE
KATILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN
ARAŞTIRILMASI**

Enzel ÖZGENÇ

**Yüksek Lisans Tezi
Ekonometri Anabilim Dalı
Prof. Dr. Hüseyin ÖZER
2017**

Her Hakkı Saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMETRİ ANABİLİM DALI**

Enzel ÖZGENÇ

**TRA1 BÖLGESİNDE KADININ İŞGÜCÜNE KATILIMINI
ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ARAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Hüseyin ÖZER**

ERZURUM-2017

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

05/07/2017

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "TRAI Bölgesinde Kadının İşgücüne Katılımını Etkileyen Faktörlerin Araştırılması" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
 Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun ..3. yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

E. Özgenç

[Tarih ve İmza]

05.07.2017

[Öğrencinin Adı Soyadı]

Enzel ÖZGENÇ

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Hüseyin ÖZER'in danışmanlığında, Enzel ÖZGENÇ tarafından hazırlanan bu çalışma 05 / 07 / 2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Ekonometri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Hüseyin ÖZER

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Gökhan ERKAL

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Serap BEDİR

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
TABLolar DİZİNİ	VIII
GRAFİKLER DİZİNİ	IX
TEŞEKKÜR	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM**İŞGÜCÜ VE KADIN İSTİHDAMI**

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
1.2. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE İŞGÜCÜNE KATILIM DURUMU	5
1.3. KADIN İSTİHDAMININ ÖNEMİ	11
1.4. TARİHSEL SÜREÇTE KADIN İSTİHDAMI	12
1.5. TÜRKİYE'DE KADIN İSTİHDAMININ SEKTÖREL DAĞILIMI	18
1.6. KADININ İŞGÜCÜNE KATILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	19
1.6.1 Ücretsiz Aile İşçiliği.....	19
1.6.2. Eğitim Düzeyi.....	20
1.6.3. Eşin Eğitim Düzeyi	20
1.6.4. Kayıt Dışı İstihdam	21
1.6.5. Yaş.....	21
1.6.6. Medeni Durum	22
1.6.7. Yasal Düzenlemeler	22
1.6.8. Düşük Ücret Düzeyleri.....	23
1.6.9. Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık.....	24
1.6.10. Şeffaf Tavanlar	25
1.6.11. Sosyo-Kültürel Etkenler	26

İKİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN METODOLOJİK ÇERÇEVESİ

2.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE ÖNEMİ	28
2.2. LİTERATÜR ÖZETİ	28
2.3. TRA1 BÖLGESİNİN GENEL YAPISI	38
2.3.1. Coğrafi Yapı	38
2.3.2. Nüfus	39
2.3.3. Eğitim	40
2.3.4. İşgücü ve İstihdam.....	43
2.3.5. Ekonomik Yapı.....	44
2.4. LOGİT MODEL	45
2.4.1. Modelin Yapısı	46
2.4.1.1. İki Durumlu (Binary) Logit Model.....	46
2.4.1.2. Çok Durumlu (Multinomial) Logit Model	48
2.4.1.3. Sıralı Logit Model.....	49
2.4.2. Modelin Tahmini	49
2.4.2.1. Maksimum Olabilirlik Yöntemi	50
2.4.3. Parametrelerin İstatistiksel Anlamlılığının Testi.....	50
2.4.3.1. Olabilirlik Oran Testi.....	51
2.4.3.2. Wald Testi.....	51
2.4.4. Modelin Genel Anlamlılığının (Uyumun İyiliği) Testi	52
3.3.3.1. Cox & Snell R^2	52
3.3.3.2. Nagelkerke R^2	53
3.3.3.3. Hosmer - Lemeshow Testi.....	53
3.3.3.4. Sınıflama Tabloları	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRA1 BÖLGESİNDE KADININ İŞGÜCÜNE KATILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN LOGİT MODEL İLE İNCELENMESİ

3.1. EKONOMETRİK MODELİN YAPISI	54
3.1.1. Değişkenler.....	54
3.1.2. Veri Seti.....	57

3.2. TEMEL İSTATİSTİK BULGULAR	58
3.2.1. Medeni Durumlarına Göre Kadınların İşgücüne Katılma Durumu.....	58
3.2.2. Eğitim Duruma Göre Kadınların İşgücüne Katılma Durumu	59
3.2.3. Yaş Gruplarına Göre Kadınların İşgücüne Katılma Durumu.....	60
3.2.4. Yıl Değişkenine Göre Kadınların İşgücüne Katılma Durumu	61
3.3. LOGİT MODEL TAHMİN VE TEST SONUÇLARI.....	62
SONUÇ.....	71
KAYNAKÇA	74
ÖZGEÇMİŞ.....	79

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****TRA1 BÖLGESİNDE KADININ İŞGÜCÜNE KATILIMINI ETKİLEYEN
FAKTÖRLERİN ARAŞTIRILMASI****Enzel ÖZGENÇ****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hüseyin ÖZER****2017, 79 sayfa****Jüri: Prof. Dr. Hüseyin ÖZER****Yrd. Doç. Dr. Gökhan ERKAL****Yrd. Doç. Dr. Serap BEDİR**

İnsanlığın varoluşundan beri kadınlar, neredeyse her dönemde dünya nüfusunun yarısını oluşturmaktadırlar. Bundan dolayı, kadınlar tarihin her döneminde ekonomik ve toplumsal yaşamda erkekler kadar etkili rol oynamışlardır. Dolayısıyla kadınların ekonomik üretime katılımı insanlık tarihi kadar eskidir. Ancak kadının ücretli olarak işgücü piyasalarında yer alması sanayi devrimi ile başlamıştır. Kadın işgücüne katılımını sanayileşmeden daha fazla etkileyen olay ise II. Dünya Savaşı olmuştur. Erkek nüfusun savaşa gitmesiyle kadınlar, işgücü piyasalarına giriş yapmıştır. Fakat kadının işgücü piyasalarında yer almasını sağlayan bu nedenlerden hiç biri kadının ikincil işgücü olarak nitelendirilmesini engelleyememiştir. Kadınlar, erkek işgücünün yetersiz olduğu dönemlerde işgücündeki rollerini büyütürken, erkek işgücünün yeterli olduğu durumlarda ise tekrardan ev hanımı rolünü üstlenmektedirler.

Bu çalışmada, TRA1 Bölgesinde (Erzurum, Erzincan, Bayburt) kadının işgücüne katılımını etkileyen faktörlerin araştırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada, öncelikle TRA1 Bölgesi hakkında genel bilgiler verilmiştir. Daha sonra tarihsel süreçte kadının işgücüne katılımı incelenerek, kadın istihdamının önemi ve kadının işgücüne katılımını etkileyen faktörler açıklanmıştır. Uygulama kısmında ise, 2005-2015 dönemine ait panel veri seti kullanılarak TRA1 Bölgesinde kadının işgücüne katılımını etkileyen faktörler logit modeli ile belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın işgücü, İşgücüne katılma oranı, Logit Model, TRA1, Kategorik veri analizi

ABSTRACT**MASTER THESIS****AN EXAMINATION OF THE FACTORS AFFECTING WOMEN'S
PARTICIPATION IN LABOUR FORCE IN TRA1 REGION****Enzel ÖZGENÇ****Advisor: Prof. Dr. Hüseyin ÖZER****2017, 79 Pages****Jury: Prof. Dr. Hüseyin ÖZER****Assist. Prof. Dr. Gökhan ERKAL****Assist. Prof. Dr. Serap BEDİR**

Since the existence of human being, women have usually constituted the half of the world population. Thus, women, in every period of history, have played as an efficient part in economic and social life as men have done. Therefore, participation of women in economic production is as old human history. However, women's participation in waged labour force markets started with industrial revolution. The event that affected the women's participation in labour force more than industry did is the World War II. With men's joining in armies for war, women entered into labour force. However, none of these reasons enabling women to participate in labour force markets was able to hinder women's description as a secondary force. While women have had a bigger part in labour force during the inadequacy of men's labour force, they again acted as homemakers during adequate men's labour force.

In the current study, it is aimed to examine the factors affecting women's participation in labour force in TRA1 region (Erzurum, Erzincan, Bayburt). For this purpose, in the study was given general information about TRA1 region. Then, women's participation in labour force in historical process was studied, and importance of women's employment and the factors affecting women's participation in labour force were explained. In the section of application, panel data set for 2005-2015 was used and the factors affecting women's participation in labour force in TRA1 region were predicted through logit model.

Keywords: Female Labour Force, Rate of participation in labour force, Logit Model, TRA1, Categorical Data Analysis

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
DAP	: Doğu Anadolu Projesi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
IMF	: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
İBBS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
İKO	: İşgücüne Katılma Oranı
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)
TRA1	: Erzurum, Erzincan, Bayburt
TRA2	: Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan
TRB1	: Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
TRB2	: Van, Muş Bitlis, Hakkari
TRC1	: Gaziantep, Adıyaman, Kilis
TRC2	: Şanlıurfa, Diyarbakır
TRC3	: Mardin, Batman, Şırnak, Siirt
TR10	: İstanbul
TR21	: Tekirdağ, Edirne, Kırklareli
TR22	: Balıkesir, Çanakkale
TR31	: İzmir
TR32	: Aydın, Denizli, Muğla
TR33	: Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak
TR41	: Bursa, Eskişehir, Bilecik
TR42	: Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova
TR51	: Ankara
TR52	: Konya, Karaman
TR61	: Antalya, Isparta, Burdur
TR62	: Adana, Mersin
TR63	: Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
TR71	: Kırıkkale, Aksaray, Niğe, Nevşehir, Kırşehir
TR72	: Kayseri, Sivas, Yozgat
TR81	: Zonguldak, Karabük, Bartın

- TR82 : Kastamonu, Çankırı, Sinop
TR83 : Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
TR90 : Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Temel İşgücü Göstergeleri, Türkiye, 2005-2015	8
Tablo 1.2. Cinsiyete Göre İşgücüne Katılma Oranları, Türkiye, 2005-2015	9
Tablo 1.3. İBBS Düzey 2’de Cinsiyete Göre İşgücüne Katılma Oranları, 2015.....	10
Tablo 2.1. TRA1 Bölgesinin Nüfusuna Ait Bazı Göstergeler.....	39
Tablo 2.2. TRA1 Bölgesinin Eğitim Düzeyine Ait Bazı Göstergeler	41
Tablo 2.3. TRA1 Bölgesi ve İllerine Ait Bazı Eğitim Düzeyi Göstergeleri, 2015	42
Tablo 2.4. TRA1 Bölgesi Temel İşgücü Göstergeleri.....	43
Tablo 2.5. TRA1 Bölgesinde İstihdamın Sektörel Dağılımı	45
Tablo 3.1. Modelde Yer Alan Bağımsız Değişkenler	55
Tablo 3.2. Medeni Duruma Göre Kadınların İşgücüne Katılım Durumu	58
Tablo 3.3. Eğitim Duruma Göre Kadınların İşgücüne Katılım Durumu.....	59
Tablo 3.4. Yaş Gruplarına Göre Kadınların İşgücüne Katılım Durumu	60
Tablo 3.5. Yıl Değişkenine Göre Kadınların İşgücüne Katılım Durumu.....	61
Tablo 3.6. Modelin Verilere Uygunluğunun Testi	62
Tablo 3.7. Modelin Uyumunun İyiliğinin Testi	63
Tablo 3.8. Modelin Sınıflandırma Tablosu	63
Tablo 3.9. Logit Model Tahmin Sonuçları	64

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1.1. AB-28, OECD ve Türkiye’de Erkeklerin İşgücüne Katılma Oranları, 2014	6
Grafik 1.2. AB-28, OECD ve Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılma Oranları, 2014	7
Grafik 1.3. Yıllar İtibariyle İstihdam Oranı, İşgücüne Katılma Oranı, İşsizlik Oranı, Türkiye.....	8
Grafik 2.1. TRA1 Bölgesi ve İllerinde Cinsiyete Göre Nüfus Dağılımı, 2016	40
Grafik 2.2. TRA1 Bölgesi Temel İşgücü Göstergeleri	44
Grafik 3.1. Medeni Duruma Göre İKO.....	58
Grafik 3.2. Eğitim Duruma Göre İKO	59
Grafik 3.3. Yaş Gruplarına Göre İKO.....	60
Grafik 3.4. Yıl Değişkenine Göre İKO	61

TEŞEKKÜR

Lisansüstü öğrenimim boyunca bana her türlü bilimsel desteği sağlayan ve tez konusunun belirlenmesinden savunulmasına kadar her aşamasında büyük emek ve titizlikle bana yol gösteren kıymetli danışman hocam sayın Prof. Dr. Hüseyin ÖZER'e,

Tez jürimde bulunarak bana fikirleriyle katkıda bulunan sayın Yrd. Doç. Dr. Gökhan ERKAL'a ve sayın Yrd. Doç. Dr. Serap BEDİR'e,

Çalışmayı hazırlarken çeşitli aşamalarında bana yardımda bulunan sayın Yrd. Doç. Dr. Ömer ALKAN'a, sayın Yrd. Doç. Dr. Dilşad GÜZEL'e, sayın Yrd. Doç. Dr. Mustafa ERSUNGUR'a ve emeği geçen diğer hocalarıma,

Tez çalışmam süresince bana göstermiş oldukları sabır ve destek için aileme teşekkürlerimi borç bilirim.

Erzurum-2017

Enzel ÖZGENÇ

GİRİŞ

İnsanlığın başlangıcından beri dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlar, tarihin her döneminde ekonomik ve toplumsal yaşamda erkekler kadar etkili rol oynamışlardır. Dolayısıyla kadınların ekonomik üretime katılımı insanlık tarihi kadar eskidir. Ancak kadının ücretli olarak işgücü piyasalarında yer alması sanayi devrimi ile başlamıştır.

Toplumun refah seviyesini koruyabilmek veya yükseltebilmek için ülkeler, reel üretim miktarını arttırarak kalkınmayı sağlamayı hedeflemektedir. Kalkınmayı sağlamaya yardımcı olacak en önemli etkenlerden biri de kadın erkek ayrımı yapılmaksızın, toplumun her ferdinin üretimin her aşamasına katılmasını sağlamaktır. Yani kadının toplumdaki etkinliğinin ve üretkenliğinin ölçüsü toplumun gelişmişlik düzeyini belirlemektedir. Kadının işgücü piyasalarında yer alması hem insan emeğinin özgürleşmesi bakımından önem taşırken, hem de toplumsal statülerin yükselmesini sağlar. Bütün bunlara dayanarak kadının işgücüne katılımının sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde önemli olduğu söylenebilir.

Kadının işgücüne katılımı ekonomik ve sosyal açıdan kalkınmayı sağlarken, yoksulluğun azaltılmasında da önemli bir rol oynar. İşgücüne dahil olan kadınlar sadece ekonomik özgürlüklerini elde etmekle kalmayıp, aynı zamanda kendilerinin ve ailelerinin toplumsal statülerinin yükselmesini sağlarlar.

Kadın istihdamı, özellikle son yıllarda yerli ve yabancı literatürde farklı kapsam ve yöntemlerle yaygın biçimde çalışılan bir konu haline gelmiştir. Bu çalışmanın konusu da, TRA1 Bölgesi'ndeki (Erzurum, Erzincan, Bayburt) kadınların işgücüne katılımını etkileyen faktörlerin incelenmesidir. 2005-2015 yılları itibariyle kadının işgücüne katılımı medeni durum, eğitim durumu, yaş ve yıl (2008 küresel finansal kriz yılı) değişkenleri dikkate alınarak incelenmeye çalışılmıştır. Her ne kadar ülke çapında bu konuda yapılmış çok sayıda çalışma olsa da (bu çalışmaların bir kısmı literatür özetinde tanıtılmıştır) 26 Düzey-2 bölgesinden biri olan TRA1 Bölgesi için yapılan bu çalışma, gerek bölge gerekse veri dönemi itibariyle diğer çalışmalardan farklılık arz etmekte olup diğer Düzey-2 bölgeleri için yapılacak çalışmalara da ışık tutacağı düşünülmektedir.

Çalışmada TRA1 Bölgesindeki hiç evlenmemiş kadınlara göre, evli, boşanmış ve eşi ölmüş kadınların işgücüne katılma olasılıkları, yüksekokul, fakülte ve üzeri mezunu kadınlara göre, bir okul bitirmeyenler, ilkokul (5 yıl), ortaokul, mesleki ortaokul ve ilköğretim, genel lise, mesleki veya teknik lise mezunu kadınların işgücüne katılma olasılıkları, 15-24 yaş grubuna göre, 25-34, 35-44, 45-54, 55-64, 65 ve üzeri yaştaki kadınların işgücüne katılma olasılıkları ve 2008 ve öncesi döneme göre, 2009 ve sonrası dönemde kadının işgücüne katılma olasılıklarının araştırılması amaçlanmıştır.

2005-2015 yıllarını kapsayan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yürütülen Hanehalkı İşgücü Anketi mikro veri setinin kullanıldığı çalışmada TRA1 Bölgesindeki kadınların işgücüne katılma veya katılmama durumları logit model ile araştırılmıştır. Bu modelin tercih edilme sebebi, bağımlı değişken olan işgücüne katılma durumunun, katılıyor veya katılmıyor şeklinde iki sınıflı (binary) olması ve bu modelin diğer tercih modellerine göre daha yaygın kullanılmasıdır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ilk olarak, işgücü ile alakalı olduğu düşünülen bazı tanımlar açıklanmıştır. Daha sonra TÜİK verilerine dayandırılarak Dünya’da ve Türkiye’de işgücüne katılma oranları incelenmiştir. Türkiye’de kadın istihdamının önemi, tarihsel süreçte kadın istihdamı ve Türkiye’de kadın istihdamının sektörel dağılımı incelenmiştir. Son olarak kadının işgücüne katılımını etkileyen faktörler, ücretsiz aile işçiliği, kadının eğitim düzeyi, eşin eğitim düzeyi, kayıt dışı istihdam, yaş, medeni durum, yasal düzenlemeler, düşük ücret düzeyleri, cinsiyete dayalı ayrımcılık, şeffaf tavanlar ve sosyo-kültürel etkenler çerçevesinde ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde çalışmanın amacı ve öneminden bahsedilip, konuyla alakalı geniş bir literatür özeti sunulmuştur. Daha sonra TRA1 Bölgesinin coğrafi yapısı, nüfusu, eğitim düzeyi, işgücü ve ekonomi durumu hakkında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine dayanarak genel bilgiler verilmiş ve logit model tanıtılmıştır.

Çalışmanın uygulama kısmını içeren üçüncü bölümünde, ilk olarak değişkenler incelenmiş ve veri seti ortaya konulmuştur. Son olarak, TRA1 Bölgesindeki kadının işgücüne katılımını etkileyen faktörleri tespitine yönelik oluşturulan logit modelin tahmin sonuçları ve araştırmadan elde edilen bulgular sunulmuştur.

Sonuç bölümünde ise, kadının işgücüne katılımının öneminden bahsedilerek, uygulama sonuçları üzerinde durulmuş ve kadının işgücüne katılımını arttırmak için önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞGÜCÜ VE KADIN İSTİHDAMI

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmamızla alakalı olduğu düşünülen bazı tanımlar aşağıda verilmiştir.

Kurumsal olmayan nüfus: “Üniversite yurtları, yetiştirme yurtları (yetimhane), huzurevi, özel nitelikteki hastane, hapisane, kışla vb. yerlerde ikamet edenler dışında kalan nüfustur.” (TÜİK, 2017).

Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus: “Kurumsal olmayan nüfus içerisindeki 15 ve daha yukarı yaşta nüfustur.” (TÜİK, 2017).

İşgücü: İşgücü, referans dönemi içinde ekonomik mal ve hizmetlerin üretimi için emek arzında bulunan çalışma çağındaki nüfusu kapsar. İşgücü istihdamda olanlar ile işsizlerin toplamından oluşmaktadır (TÜİK, 2017).

İşgücüne katılma oranı: “İşgücünün kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranıdır.” (TÜİK, 2017).

İstihdam: İşbaşında olanlar (yevmiyeli, ücretli, maaşlı, kendi hesabına, işveren ya da ücretsiz aile işçisi olarak referans dönemi içinde en az bir saat bir iktisadi faaliyette bulunan kişiler) ve işbaşında olmayanlar (iş ile bağlantısı devam ettiği halde, referans haftası içinde çeşitli nedenlerle işinin başında olmasa da kendi hesabına ve işverenler) grubuna dahil olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki tüm nüfus istihdam edilen nüfustur (TÜİK, 2017).

İstihdam Oranı: “İstihdamın, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranıdır.” (TÜİK, 2017).

Kayıt dışı istihdam: “Referans haftasında yaptığı işten dolayı herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmayanlardır.” (TÜİK, 2017).

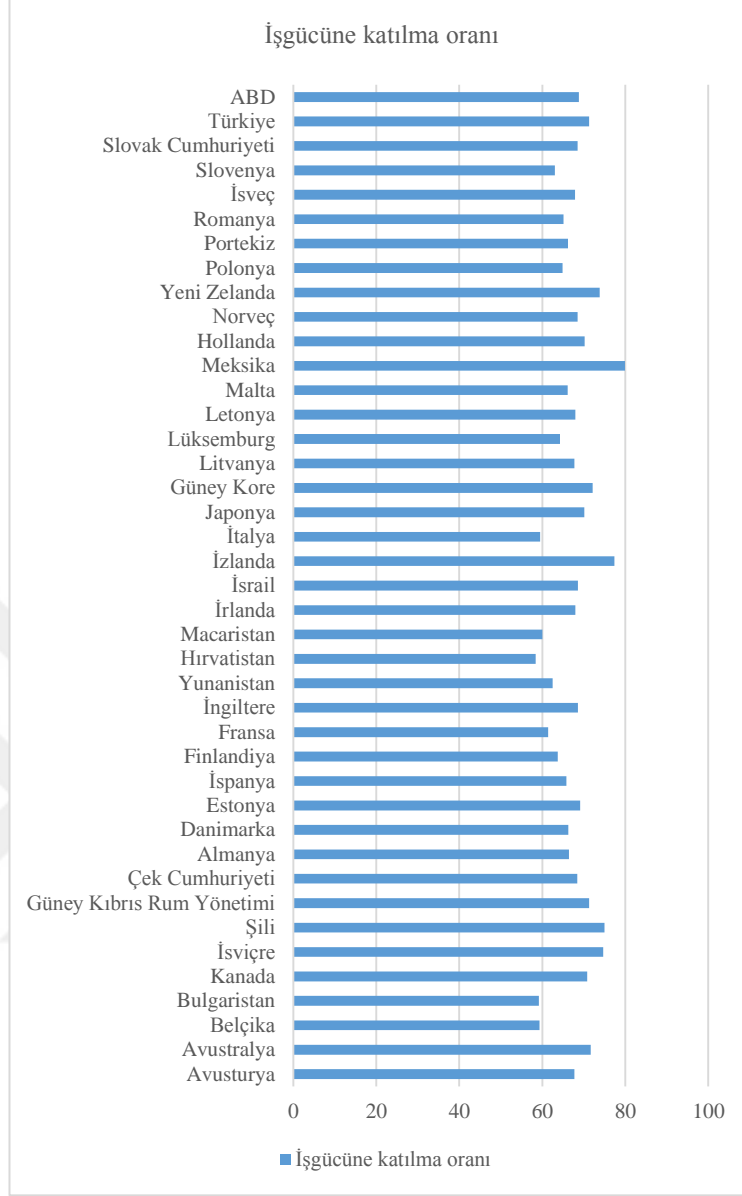
İşsiz: Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiç bir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son 4 hafta içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan kurumsal olmayan çalışma

çağındaki nüfustur. Ayrıca, üç ay içerisinde başlayabileceği bir iş bulmuş ya da kendi işini kurmuş ancak işe başlamak ya da işbaşı yapmak için çeşitli eksikliklerini tamamlamak amacıyla bekleyen kişiler de işsiz nüfusa dahil edilmektedirler (TÜİK, 2017).

İşsizlik oranı: “İşsiz nüfusun işgücü içindeki oranıdır.” (TÜİK, 2017).

1.2. DÜNYA’DA VE TÜRKİYE’DE İŞGÜCÜNE KATILIM DURUMU

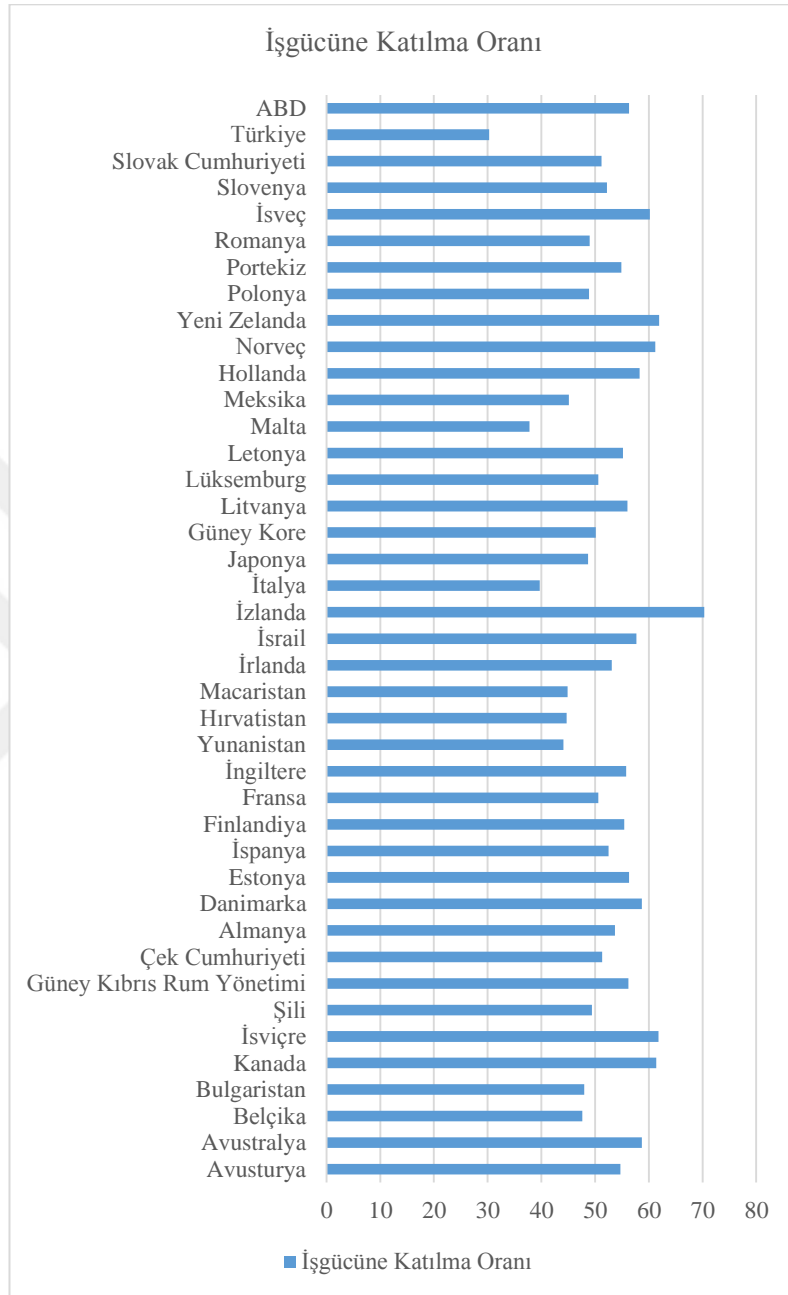
Grafik 1.1 TÜİK veri tabanından alınmış olup, Avrupa Birliği (AB) üye ülkeleri, OECD ülkeleri ve Türkiye’deki erkeklerin 2014 yılı itibariyle işgücüne katılma oranlarını göstermektedir. Grafikten de görüleceği gibi, gelişmiş olan bu ülkelerin çoğunda erkeklerin işgücüne katılma oranları, yoğunlukla %60 ile %80 arasında seyretmektedir. Erkeklerin işgücüne katılma oranının AB ortalaması %65,30, OECD ortalaması %72,62 ve Türkiye’de ise bu oran %71,3’tür. Bütün bu sonuçlara dayanarak Türkiye’de erkeklerin işgücüne katılma oranlarının oldukça iyi olduğu söylenebilir.

Grafik 1.1. AB-28, OECD ve Türkiye’de Erkeklerin İşgücüne Katılma Oranları, 2014

Grafik 1.2 de Grafik 1.1 gibi TÜİK veri tabanından alınmış olup, Avrupa Birliği üye ülkeleri, OECD ülkeleri ve Türkiye’deki kadınların 2014 yılı itibariyle işgücüne katılma oranlarını göstermektedir. Grafikten de görüleceği gibi, gelişmiş olan bu ülkelerin çoğunda kadınların işgücüne katılma oranları, yoğunlukla %50 ile %60 arasında seyretmektedir. Kadınların işgücüne katılma oranının AB ortalaması %51,49, OECD ortalaması %56,88 ve Türkiye’de ise bu oran %30,3’tür. Elde edilen bu oranlara bakıldığında, Türkiye’de kadınların işgücüne katılma oranı, AB ortalaması ve OECD

ortalamasına göre oldukça düşüktür, hatta neredeyse bu ortalama değerlerin yarısı kadardır.

Grafik 1.2. AB-28, OECD ve Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılma Oranları, 2014

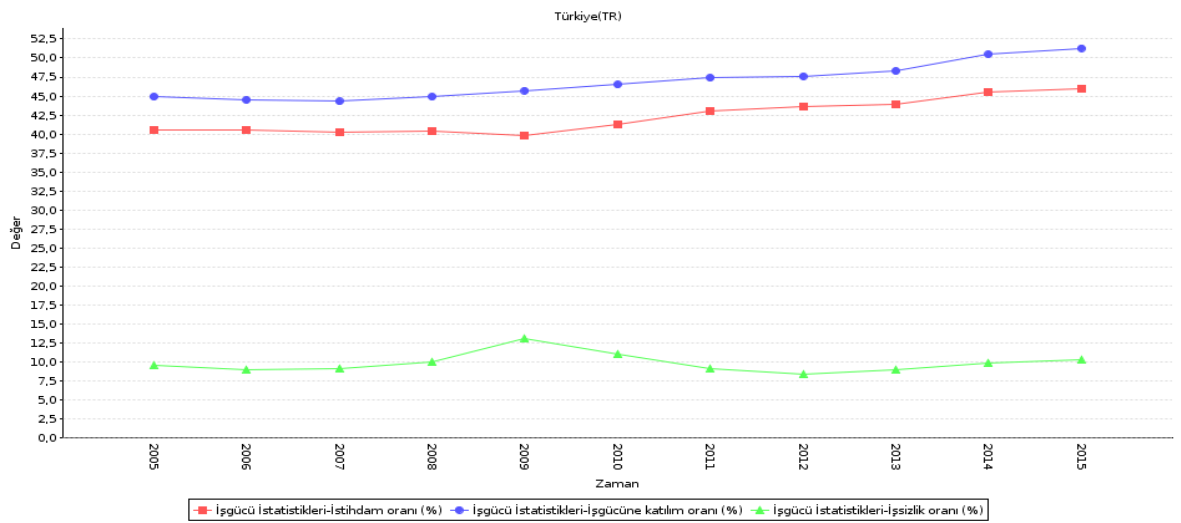
Grafik 1.1 ve 1.2 birlikte incelenecek olursa tüm dünya ülkelerinde kadının işgücüne katılma oranı, erkeğin işgücüne katılma oranından düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 1.1. Temel İşgücü Göstergeleri, Türkiye, 2005-2015

Yıl	İşgücü (1000)	İstihdam edilenler (1000)	İşsizlik (1000)	İşgücüne katılma oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşsizlik oranı (%)
2005	21.691	19.633	2.058	44,9	40,6	9,5
2006	21.913	19.933	1.980	44,5	40,5	9,0
2007	22.253	20.209	2.044	44,3	40,3	9,2
2008	22.899	20.604	2.295	44,9	40,4	10,0
2009	23.710	20.615	3.095	45,7	39,8	13,1
2010	24.594	21.858	2.737	46,5	41,3	11,1
2011	25.594	23.266	2.328	47,4	43,1	9,1
2012	26.141	23.937	2.204	47,6	43,6	8,4
2013	27.046	24.061	2.445	48,3	43,9	9,0
2014	28.786	25.933	2.853	50,5	45,5	9,9
2015	29.678	26.621	3.057	51,3	46,0	10,3

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/>

Tablo 1.5'e göre Türkiye genelinde 2005 yılında işgücüne katılma oranı %44,9 iken, 2015 yılında %51,3 düzeyine ulaştığı, istihdam oranının ise %40,6'dan %46'ya yükseldiği görülmektedir. İşsizlik oranı 2005 yılında %9,5 iken, 2015 yılında %10,3 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 1.3. Yıllar İtibariyle İstihdam Oranı, İşgücüne Katılma Oranı, İşsizlik Oranı, Türkiye

2005-2015 yılları arasında istihdam oranı, işgücüne katılma oranı ve işsizlik oranındaki değişimi gözlemleyebilmek amacıyla Grafik 1.3 incelenebilir. İşgücüne katılma oranındaki değişim yıllar itibariyle incelendiğinde, 2007 yılına kadar önemli bir değişim gözlenmemekle beraber 2008 yılından itibaren artış göstermektedir. Diğer taraftan istihdam oranındaki değişim yıllar itibariyle incelenecek olursa, 2009 yılına kadar önemli bir değişim olmamakla birlikte 2010 yılından itibaren hız kazandığı görülmektedir. İşsizlik oranında ise 2008 yılına kadar önemli bir değişim gözlenmemiş olup, ekonomik krizin etkisiyle 2009 yılında ani bir sıçrama göstererek %14 ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2010 yılından itibaren hızlı bir düşüş gösteren işsizlik oranı 2012 yılında %9,2 seviyesine gerilerken, 2013 yılında 0,5 puanlık bir artışla %9,7 olarak gerçekleşmiştir.

Kadınların işgücüne katılımını ayırt edebilmek amacıyla Tablo 1.6.'da cinsiyete göre işgücüne katılma oranları incelenmiştir.

Tablo 1.2. Cinsiyete Göre İşgücüne Katılma Oranları, Türkiye, 2005-2015

Yıl	İşgücüne Katılma Oranı / Toplam (%)	İşgücüne Katılma Oranı / Erkek (%)	İşgücüne Katılma Oranı / Kadın (%)
2005	46,4	70,6	23,3
2006	46,3	69,9	23,6
2007	46,2	69,8	23,6
2008	46,9	70,1	24,5
2009	47,9	70,5	26
2010	48,8	70,8	27,6
2011	49,9	71,7	28,8
2012	50	71	29,5
2013	50,8	71,5	30,8
2014	50,5	71,3	30,3
2015	51,3	71,6	31,5

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/>

Cinsiyete göre işgücüne katılma oranları yıllar itibariyle incelenecek olursa, 2005 yılında Türkiye genelinde %46,4, erkeklerde %70,6, kadınlarda %23,3 iken, 2015

yılında işgücüne katılma oranları ise Türkiye genelinde %51,3, erkeklerde %71,6, kadınlarda %31,5'tir. Tablo 1.2'den görüldüğü gibi, kadınların işgücüne katılma oranları, yavaş bir seyirde yükselmesine rağmen erkeklere göre oldukça düşüktür.

Tablo 1.3. İBBS Düzey 2'de Cinsiyete Göre İşgücüne Katılma Oranları, 2015

Bölge Kodu	Bölge Adı	İşgücüne katılma Oranı/Toplam (%)	İşgücüne Katılma Oranı/Erkek (%)	İşgücüne Katılma Oranı/Kadın (%)
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	51,0	70,4	32,5
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	54,2	71,0	37,1
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	48,2	68,3	28,3
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	47,1	67,2	26,8
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	43,1	68,2	18,9
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	43,7	68,6	20,2
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	38,2	65,9	12,2
TR10	İstanbul	54,4	75,4	33,4
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	57,4	76,0	38,0
TR22	Balıkesir, Çanakkale	47,1	64,5	30,4
TR31	İzmir	53,5	71,9	35,6
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	54,0	69,6	38,5
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	52,6	71,6	34,4
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	50,3	70,9	30,1
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu	55,4	75,4	35,5
TR51	Ankara	52,2	73,4	31,9
TR52	Konya, Karaman	51,2	73,4	29,0
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	55,5	73,7	37,8
TR62	Adana, Mersin, Hatay	50,5	71,8	29,9
TR63	Kahramanmaraş, Osmaniye	42,8	66,8	20,5
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	51,6	72,4	31,5
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	48,9	70,9	27,7
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	51,8	68,3	35,8
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	53,5	67,8	40,2
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	51,1	68,0	35,1
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	53,9	68,1	39,7

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/>

Tablo 1.3'e göre, 2015 yılında en yüksek toplam işgücüne katılma oranı %57,4 ile TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) bölgesinde iken, 38,3 ile en düşük katılma oranı TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgesinde gerçekleşmektedir. Kadınlarda en yüksek katılma oranı %40,2 ile TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop) bölgesinde gerçekleşirken, en düşük katılma oranı %12,2 ile TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgesinde gerçekleşmektedir. Erkeklerde ise en yüksek katılma oranı %76 ile TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) bölgesinde iken, en düşük katılma oranı %64,5 ile TR22 (Balıkesir, Çanakkale) bölgesinde gerçekleşmektedir. Görüldüğü gibi kadınların işgücüne katılma oranları 2015 yılında da erkeklerin işgücüne katılma oranlarının çok gerisinde seyretmektedir. Bu çalışmanın amacı gereği TRA1 Bölgesini ayrıca inceleyecek olursak kadınların işgücüne katılım oranı %32,5 ile, erkeklerin işgücüne katılım oranı olan %70,4'ün yarısından daha düşük seviyelerde seyretmektedir.

1.3. KADIN İSTİHDAMININ ÖNEMİ

Sürdürülebilir büyüme ve kalkınma bütün ülkelerin esas hedeflerinden birisidir. Bu hedefi gerçekleştirebilmek açısından, kıt kaynakların etkin kullanımı, sermaye birikimi, verimlilik artışı, insan kaynaklarına yatırım ve teknolojik yenilikler büyük önem taşır. İnsan kaynaklarına yatırım verimlilik artışını sağlayacağından, dünya nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturan kadınlar, büyüme ve kalkınmada büyük ölçüde önem teşkil etmektedirler (Şimşek, 2008: 1). Bu durumda kadın ve kalkınma birbirinden beslenen iki olgu halini almaktadır. Ekonomik kalkınmaya paralel olarak kadının ekonomik, sosyal ve toplumsal statüleri güçlenirken, kadınların ekonomik, sosyal ve toplumsal statülerinde güce sahip olmaları ekonomik kalkınmanın hızlanmasına sebep olmaktadır (Tutar, Yetişen, 2009: 117-118).

Bir toplumun gelişmişliği kadının etkinlik ve üretkenliğine bağlıdır. Kadının çalışma yaşamında yer alması toplumsal ve ekonomik kalkınma sürecinde ve toplumsal statülerin yükselmesi bakımından büyük önem teşkil etmektedir. Kadınların işgücü piyasasında aktif bir şekilde rol alması, bireysel ve toplumsal açıdan sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesini sağlar. Kadının işgücüne katılması yoksulluğunun önlenmesine, haneye giren daha yüksek gelire ve daha iyi yaşam koşullarına neden olur.

Toplumumuzda genellikle erkeğin eve gelir getirdiği bir aile modellemesi söz konusudur. Ancak ekonomide sıklıkla yaşanan krizler nedeniyle erkeğin işsiz kalması, kaza, hastalık ve iş göremezlik gibi durumlarda ailenin tek bir gelir kaynağı varsa aile yoksullukla karşı karşıya kalır. Günümüzde Dünya’da yoksullukla mücadele için, tek kazananlı hane modeli yerine çift kazananlı hane modeline geçilmesi teşvik edilmektedir. Ayrıca çift kazananlı model sadece yoksulluğu önlemekle kalmayacak, kadının ev içinde daha çok söz sahibi olmasını, beceri ve yeteneklerini geliştirebilmesini sağlayacaktır. Bunların yanı sıra, kadının gelir elde etmesi, maruz kaldığı aile içi şiddet ve taciz, erken evlendirilme vb. konularda da direnç gücünü arttıracaktır. Çalışma yaşamına giriş yapan kadın, ev içindeki rutin işlerinden uzaklaşarak, potansiyelini ortaya çıkarma imkanı bulur ve bilgi ve becerilerini ortaya çıkarma fırsatı bulur, başkalarıyla paylaşma imkanını da elde eder (Karabıyık, 2012: 240).

Kalkınma sürecinde kadının önemi sadece kadını değil tüm insanları ilgilendiren bir konudur. Kalkınmanın nimetlerinden sadece kadınlar faydalanmaz, hem kadın hem erkek fayda sağlarken, bu sürece katılmalı ve karar verebilmelidirler. Yani kalkınma savunmasız bir grubu korumak değil, kadının yetenekleri ve tecrübesini kullanmayı amaçlar (Tutar, Yetişen, 2009: 119).

1.4. TARİHSEL SÜREÇTE KADIN İSTİHDAMI

İnsanlığın varoluşundan beri kadınlar, neredeyse her dönemde dünya nüfusunun yarısını oluşturmaktadırlar. Bundan dolayı, kadınlar tarihin her döneminde ekonomik ve toplumsal yaşamda erkekler kadar etkili rol oynamışlardır. Dolayısıyla kadınların ekonomik üretime katılımı insanlık tarihi kadar eskidir. Ancak bütün bunlara rağmen hem geçmişte, hem de günümüzde işgücü piyasalarında kadınlar erkeklerin gerisinde kalmaktadır (Karataş, 2006: 12-13).

Kadın işgücünün tarihsel sürecine bakıldığında kadının çalışma yaşamına girmesi sanayi devrimiyle birlikte olmuştur. Sanayi devriminden önce kadınlar, toplumda genellikle gelenekselleşmiş anne rolü, ev hanımı veya eş rolleri ile anılırken, sanayi devrimiyle birlikte bu rollerine belirli bir ücret karşılığında çalışmaları sonucu iş kadını

rolü eklenerek toplumda yeni bir boyut kazandırılmıştır (Ekmekçi'den aktaran Yörü, 2009: 352).

18. yüzyıl Avrupası'nda yaşanan Sanayi Devrimi ile birlikte özellikle Avrupa'da toplumsal ve ekonomik yapıda köklü değişimler gerçekleşmiştir. Bu durum son iki yüzyıl içerisinde erkek ve kadının çalışma hayatında daha etkin olmasını da beraberinde getirmiştir (Küçükali, 2014: 1-19).

Sanayi devriminden İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar kadın çalışmasına ilişkin olarak gözlenen eğilimler kadının emeğinin ikinci planda olma niteliğini somut bir biçimde göstermektedir. Kadınların, erkek işgücünün yetersiz olduğu dönemlerde işgücündeki rolü büyürken, erkek işgücünün yeterli olduğu durumlarda ise tekrardan ev hanımı rolünü üstlendiği görülmektedir (Yörü, 2009: 352).

Tarih boyunca üretimde aktif bir rol oynamalarına karşın, kadınların emek piyasalarında ücret karşılığı çalışmaları sanayi devrimi ile tarımda devrim niteliğindeki gelişmelerin sonucu olarak kadınların kırsaldan kente göç etmesiyle yaygın hale gelmiştir. Kadın işgücüne katılımını sanayileşmeden daha fazla etkileyen olay ise II. Dünya Savaşı olmuştur. Erkeklerin savaşa gitmesiyle ailelerinin gelirinin düşmesi, kadınların evde yapacağı işlerin azalması, ekonomide işgücü talebi ve ücretlerin yükselmesi kadınların emek piyasasına girişini sağlamıştır (Özer, Biçerli, 2003: 57-58).

II. Dünya Savaşıyla birlikte emek piyasalarına giriş sağlayan kadın işgücünün bir kısmı savaş sonrasında da emek piyasasında kalmaya devam etmiştir. Bunun esas nedeni artan işgücü ihtiyacı olsa bile tek nedeni bu değildir. Kadınların giderek artan oranlarda işgücüne katılmalarının çeşitli ekonomik ve sosyal sebepleri bulunmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde kadınların eğitim seviyesinin giderek artması, ücretlerin yükselmesi, teknolojinin ilerleyerek kadının ev işlerindeki yükünün azalması, doğum oranlarının azalması, yaşam koşullarının giderek pahalılaşması gibi nedenler kadının işgücüne katılımını arttırmakta itici güç olmuştur. Bu koşullar altında çalışmamanın alternatif maliyeti giderek yükseleceği için kadınlar çalışmayı evde kalmaya tercih etmişlerdir (Kılıç, Öztürk, 2014: 110).

1950'li yıllardan günümüze kadar geçen süreye bakıldığında, çalışma hayatında aktif olarak yer alan kadın işgücü sayısının artış içinde olduğu gözlemlenmektedir. 1950

yılında, kadın işgücünün gelişmekte olan ülkelerde %50'si, endüstrileşmiş ülkelerde %47'si ekonomik olarak aktif durumdadır (Ekmekçi'den aktaran, Yörü, 2009: 352).

Gelişmiş ülkelere bakıldığında kadınların işgücüne katılım oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. 1998 yılında yapılan araştırmada Avrupa Birliği üye ülkelerinde evli ve küçük çocuğu olan çiftler arasında her on aileden dokuzunda kadının işgücüne katıldığı görülmüştür (Yıldırım, Doğrul, 2008: 240).

Osmanlı İmparatorluğunda kadınların iş yaşamına katılması, 19. yüzyıl başlarında dokumacılık alanında olmuştur. Tanzimat dönemine kadar kentlerde yaşayan kadınlar neredeyse yok sayılarak işgücü olarak kullanılmamışlardır. Tanzimat dönemiyle beraber kadının eğitimi önem kazanarak, 1876 yılında ilköğretim her birey için zorunlu hale getirilmiş, 1859 yılında kız çocukları için ilk rüştiye (ortaokul), 1880 yılında ise ilk kız idadisi (lisesi) açılmıştır. Kadınlar ebelik eğitimi almaya başlamışlar, sınayi mektepleri, kız öğretmen okulları açılmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere kadının çalışma hayatına girmesi yine ev kadınlığının bir uzantısı olan hemşirelik, öğretmenlik meslekleriyle olmuştur. Kadınlar ilk kez 1913 yılında devlet memuru olarak çalışmaya başlarken, 1914 yılında da tüccar ve esnaf olarak çalışma hayatına giriş yapmışlardır (Yörü, 2009: 353).

Türkiye'de kadının işgücü piyasasına dahil olması, emek piyasasında yaşanan gelişmeler ya da ekonomik faktörler nedeniyle değil, tam aksine bir zorunluluğun sonucudur. 1915 Balkan Savaşı sırasında erkeklerin çoğunun orduya katılması sonucu azalan işgücünü takviye etmek amacıyla kadınlar işgücü piyasasına girmiştir. I. Dünya, İstiklal ve II. Dünya Savaşları sırasında ise kadının işgücüne katılım oranı artmıştır. Öyle ki Osmanlı Ticaret Nezareti tarafından kadın amele ordusu oluşturulması için hazırlanan kanun taslağıyla kadınlar işçi olarak çalışmaya mecbur kalmışlardır. O yıllarda işçi statüsünde çalışanların %35'ini kadın işçiler oluşturmuştur. Erkeklerin savaş sonrasında terhis olmasıyla birlikte kadınların büyük kısmı yine geleneksel ev işlerine geri dönmüş olmalarına rağmen savaşların kaçınılmaz sonucu olarak işgücü piyasasına giren bir kısım kadınlar da bu piyasada sürekli olarak kalabilmiş ve hatta bazı orta sınıf kentli kadınlar devlet memuriyetine, hastanelere ve orduya girerek çalışabilmişlerdir (Berber, Eser, 2008: 3; Yörü, 2009: 353).

Türkiye açısından kadınların işgücüne katılımı gelişmiş ülkelere göre çok farklı olduğu bilinmektedir. Osmanlı İmparatorluğu ve erken Cumhuriyet Dönemlerinden itibaren Türkiye’de kadınlar işgücü piyasasında yer almaya çalışmış, ancak bu çaba kötü çalışma koşulları ve düşük ücretlerle karşılık bulmuştur. O günden bu güne, kadın istihdamının koşullarında kadını işgücüne katılmaya teşvik edici bazı gelişmeler yaşanmıştır. Planlı döneme geçildikten sonra devlet sektöründe de kadın emeğinin ciddi bir biçimde kullanılmaya başlanması buna bir örnektir. Yasada kadın işçileri koruyan birtakım önlemler alınmıştır (Makal, 2010: 36).

Cumhuriyetin ilanından sonra Türk kadınına, seçme seçilme hakkı, yasa önünde erkeklerle eşit konumda olma gibi önemli toplumsal haklar verilmiştir. Bunun yanı sıra 1936 İş Kanunu ile çalışma hayatında düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. 1950 yılından itibaren sanayileşmeyle birlikte çalışan kadınların oranı da artmıştır (Kuzgun, Sevim, 2004: 15).

1980’li yıllardan itibaren kadınların işgücüne katılımı konusunda yapılan çalışmalar yoğunluk kazanmış ve 1990’lı yıllarda da bu çalışmalar belli bir düzeye ulaşmıştır. Kadın girişimcilere olan ilgi medya sektörünün de yardımıyla günden güne artmaktadır. Bu ilginin nedeni, gelişmekte olan ülkelerin ihracata yönelik kalkınma politikaları ile alakalıdır. Gelişmekte olan ülkelerin ithal ikame sorunları, yurt içi kaynaklarla, küresel pazarda bütünleşme yollarının aranmasını sağlar. Bu durum emek yoğun sektörlerde istihdam edilen kadın emeğinin önemini arttırmıştır (Soysal, 2010: 94).

Türkiye’de 2000 yılı sonrasında ekonomik, siyasal ve sosyal bir değişim süreci yaşanmıştır. Yaşanan krizler ve ekonomideki yapısal dönüşüm sonrasında işsizlik oranları azalmıştır. Yapısal dönüşüm sürecinde tarım sektörü önemini yitirmeye başlamıştır. Bu süreçte izlenen politikalar işsizlik probleminin çözümünde yetersiz kalmıştır. Bu dönemdeki işsizlik probleminden en çok kadın işgücü etkilenmiştir (Karabıyık, 2012: 232).

Türkiye’de kadının işgücüne katılımı, Avrupa Birliği ülkelerine nazaran oldukça düşüktür. Kırdan kente göçle beraber, ekonominin düşük istihdam olanakları ve sosyo-kültürel faktörler, kadınların düşük katılım oranlarını bir miktarda açıklamaktadır. Kadın emeği ve istihdamı konusu, bugüne değin hükümetlerin sosyal politika

ajandalarında pek yer bulamamıştır. Kadın istihdamı genellikle kadın girişimciliği ve meslek edindirme kursları itibarıyla ele alınmış olup; daha kapsayıcı istihdam stratejileri geliştirilmemiş ya da uygulanmamıştır. Kadın istihdamının genel görünümünün bu şekilde olmasına karşılık, Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde cinsiyet eşitliği politikaları gerek İş Kanunu gerekse diğer yasalar doğrultusunda ulusal yasalara entegre edilmektedir (Dedeoğlu, 2009: 42).

Kadının işgücüne katılımının gelişmiş ülkelere göre düşük olmasının yanı sıra, gelişmiş ülkelerde kadın girişimcilere yönelik yapılan çalışmalar da Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere göre oldukça fazladır. 1970 yılında yaşanan ekonomik bunalım sonrası Türkiye, IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası finans kuruluşlarının üçüncü dünya ülkelerine önerdiği yapısal uyum politikalarıyla birlikte, yapısal dönüşüm sürecinden etkilenmiştir. Yapısal uyum politikalarının sonucu olarak azalan hane gelirlerinin takviyesi amacıyla kadınların kendi başlarına küçük iş yeri açma girişiminde bulunmuşlardır. Küçük bir iş yeri açma fikrinin yanı sıra kadınlar, hanedeki gelirin azalmasıyla ücretli bir işte çalışma istekleri de artmıştır. Ancak, başvurulana işe uygun niteliklere sahip olmama sonucu kadınların iş bulma şansı çok düşüktür. Dolayısıyla bir işyeri açma fikri, ücretli bir işte çalışmak isteyip de iş bulamayan kadınların alternatifi olarak değerlendirilebilir (Yetim, 2002: 82).

Küreselleşmeyle beraber gelen esnek üretim sistemi, kadınların işgücüne katılımını arttırmıştır. Esnek üretim sistemiyle, yarı zamanlı çalışma saatleri, ürün çeşitliliği meydana gelmiştir. Evdeki sorumluluklarından dolayı işgücüne katılamayan kadınlar yarı zamanlı çalışma sistemiyle beraber işgücüne katılmışlardır (Özer, Biçerli, 2003: 59).

Türkiye'de kadınların işgücüne katılma oranı erkeklere kıyasla oldukça düşüktür. 2015 yılı itibarıyla Türkiye'de işgücüne katılma oranı %51,3 iken, erkeklerde %71,6 ve kadınlar da ise %31,5'tir. Görüldüğü gibi, kadınların işgücüne katılma oranı, erkeklerin işgücüne katılma oranının yarısından bile daha azdır.

Toplumumuzda kabul gören anlayışa göre, kadının yeri ev ve görevi ise eşinin, çocuklarının bakımını üstlenmektir. Kadının ev dışında ücretli olarak çalışması geleneksel ailelerde hoş karşılanmazken, endüstrileşmenin gelişmesiyle köyden kente göçün sonucu olarak erkeğin kazancının kent yaşamında yetersiz kalması, kadını

dışarıda ücretli olarak bir işte çalışmaya zorlamıştır. Ayrıca eğitim düzeyinin yükselmesine paralel olarak kadın, sosyal haklarını genişletmek için sürekli çabalamıştır (Kuzgun, Sevim, 2004: 15).

Türkiye’de kadınların işgücüne katılma oranının erkeklerin işgücüne katılma oranından daha geride olduğu ancak her geçen gün arttığı görülmektedir. Çalışma hayatı kadınlara hem ekonomik özgürlük sağlar, hem de özgüvenlerini ve toplumsal saygınlıklarını arttırıp, aile içindeki konumlarını da iyileştirmektedir.

Kadınların işgücüne katılımında yasal açıdan herhangi bir ayırım olmamasına, aksine pozitif ayrımcılık yapılmasına rağmen, toplumun kadına yüklediği rol gereği aile yaşamındaki sorumlulukları ağırdır ve bu nedenle işgücüne katılım oranları düşük olmaktadır. Aile yaşamının kadına yüklediği sorumluluklar, kadının çalışma ya da çalışmama yönünde bir tercih yapmasına neden olmaktadır.

Çalışma hayatı ile aile hayatının birlikte devam ettirilebilmesi için, kadının ailede yüklenmiş olduğu yüklerin eşleri arasında paylaşılması ve devletin yasal düzenlemelerle sağlayacağı destek büyük önem taşımaktadır (Korkmaz, Korkut, 2012: 45).

Günümüzde birçok işyerinde, yuva ve/veya kreş imkanı bulunmaktadır. Bunların yanı sıra doğum ve süt izinleri sayesinde çocuklu kadınların işgücüne katılımı teşvik edilmek istenmektedir. Cumhuriyet Dönemine kıyasla günümüzde hem erkekler hem kadınlar için çalışma şartları oldukça iyileştirilmiştir (Kılıç, Öztürk, 2014: 111-112).

Daha önce de belirtildiği gibi, Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranı gelişmiş ülkelere göre oldukça düşüktür. Türkiye’nin doğusuna gidildikçe de kadın istihdamındaki oran batı bölgelere göre oldukça düşük kalmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi diğer bölgelere göre daha düşük gelir ve istihdam olanaklarına sahiptir. Kadın istihdamını etkileyen önemli bir etken ise kız çocuklarının okuma oranlarıdır. Son yıllara bakıldığında ülke ekonomisindeki gelişmeye paralel olarak bölgesel aktörlerin (devlet, özel sektör) kadın iş gücüne yönelik politikalarında da bir gelişme olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, kız çocuklarının eğitim düzeyinin yükselmesi ve toplumsal refah düzeyinin gelişmesi sonucu çalışma hayatına katılan kadın işgücü sayısı hızla artmaktadır (Küçükali, 2014: 1-19).

Son yıllarda kadınların işgücüne katılma oranı Türkiye’de her ne kadar çok düşük oranlarda da olsa istikrarlı bir şekilde yükselmektedir. Eğitim seviyelerindeki artış daha

fazla kadını işgücüne dahil etmektedir ve bu durum başka ülkelerde gördüğümüz bir gerçeği teyit etmektedir: eğitimlerine daha fazla yatırım yapan kadınların becerilerine uygun işler mevcut oldukça çalışma olasılığı artmaktadır. Kadınların çoğu Türkiye'nin genişleyen hizmetler sektöründe işgücüne katılım göstermektedir. Modern bir orta sınıf yaşam tarzına ulaşma yönündeki yükselen hedefler kadınların işgücüne katılımında itici bir güç olmuştur (Dünya Bankası, 2015).

1.5. TÜRKİYE'DE KADIN İSTİHDAMININ SEKTÖREL DAĞILIMI

İstihdamın sektörel dağılımı, ülkelerin kalkınmışlık düzeylerinin göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'de kadın, gerçek anlamda 1950'lerden sonra artan kentleşmeyle birlikte işgücü piyasası içinde yer almaya başlamıştır. Zaman içinde işgücü piyasası sektörel açıdan bir değişikliğe uğramıştır.

İstihdamın, tarım sektöründe azalırken tarım dışı sektörlerde arttığı gözlemlenmektedir. Bu durum kadın istihdamı için de geçerlidir. Gelişmekte olan ülke ve bölgelerde kadın işgücünün tarım sektörüne katılma oranı yüksekken, gelişmiş ülkelerde kadın işgücünün hizmet sektörüne katılma oranı yüksektir. Bu nedenle, gelişmiş ülkelerde ücretsiz aile işçiliğinin yerini ücretli çalışan kadın emeği almaktadır (Berber, Eser, 2008:2).

Sanayileşmenin ilk döneminde kadın işgücü tekstil sektöründe yoğunlaşmıştır. Ancak bu dönemde, düşük ücret ve kötü çalışma koşulları ve günde 12 saatlik mesailer söz konusudur. Köyden kente göç ederek, tarım sektöründen ayrılan kadınlara, imalat sanayinin yeterli istihdam olanağı sağlayamamasının sonucu, kadın işgücünün önemli bir kısmı kentlerde temizlikçi olarak hizmet sektöründe çalışmaya başlamıştır (Karataş, 2006:14).

1970 – 2000 yılları arası tarım sektörü istihdamda en büyük paya sahip olmuştur. Kadın istihdamı açısından değerlendirecek olursak, sanayi sektörü en küçük paya sahipken, yine tarım sektörü istihdamda en büyük payı almıştır. Hizmet sektörü ise, birçok ülkeye göre oldukça geride kalmıştır (Berber, Eser, 2008:5-6).

2000'li yıllardan sonra ise, tarım sektöründe çalışan kadınların oranı her ne kadar düşme eğilimi gösterse de, hala daha en büyük paya sahip olmaktadır. Bu yıllarda ikinci

sırada ise hizmet sektörü gelmektedir. Daha sonra sırasıyla sanayi ve inşaat sektörü yerini alır (Berber, Eser, 2008:7).

Toplumumuzda kadına yüklenen rol gereği, kadınlara özgü iş alanlarının kısıtlı olduğu göz ardı edilmemelidir. Avrupa Birliğine üye ülkelerin çoğunluğunda, kadınlar hizmet sektöründe istihdam edilmektedir. Ancak bu oranın hizmet sektöründeki kadın işgücünün daha çok kadınlara uygun olan bir kaç sektör ve işte yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yoğunluk; sekreterlik, öğretmenlik, sağlık hizmetleri (hemşirelik, ebelik) ve güzellik uzmanlığı gibi işlerde oluşmaktadır (Yörü, 2009: 352-353).

Türkiye’de işgücüne katılım oranlarında, cinsiyetler arasında büyük bir eşitsizlik olduğu açıktır. Ülkede her dört kadından sadece birinin işgücüne katıldığı görülmektedir (2014 yılı kadın istihdam oranı %26,7’dir). Buna ilaveten cinsiyete dayalı bir iş bölümü söz konusudur. Kadınların çoğu, tekstil, tarım ya da hizmetler gibi fazla vasıf gerektirmeyen ve düşük ücretli işlerde istihdam edilmektedir. Mesleklerin belirlenmesinde toplumun kadına yüklediği rol dikkate alınmaktadır. Bu sebeple ücretlerde önemli ölçüde eşitsizlik söz konusu olmaktadır. (http://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_380372/lang--tr/index.htm)

1.6. KADININ İŞGÜCÜNE KATILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Kadının işgücüne katılımını etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Önemli olduğu düşünülen bazı faktörler aşağıda açıklanmıştır.

1.6.1 Ücretsiz Aile İşçiliği

Türkiye’de istihdam edilen kadınların önemli bir kısmı ücretsiz aile işçiliği statüsündedir. Tarım işletmeleri daha çok aile şirketi şeklindedir. Tarım ve hayvancılık daha çok emek yoğun yapıldığından ve dolayısıyla kadınlar daha çok çalışmak zorunda kalmaktadırlar.

Kırsal yerleşim alanlarında oldukça yaygın olan ücretsiz aile işçiliği, kentsel yerleşim alanlarında düşük oranlarda görülmektedir. Kadın işgücü tarım sektörünün ağırlıkta olduğu kırsal alanlarda ücretsiz aile işçisi olarak emek piyasalarında yer alırken, ücretli ve yevmiyeli işlerin çok olduğu kentsel alanlarda emek piyasasının dışında kalır (Özer, Biçerli, 2003: 66).

1.6.2. Eğitim Düzeyi

Kadının işgücüne katılımını etkileyen en önemli unsurlardan biri olan eğitim düzeyi, hem işgücü piyasası açısından hem de toplumsal hayata yön vermesi açısından önemlidir. Süregelen teknolojik değişimler, küreselleşmeyle beraber ulusal sınırların ortadan kalkması, mal veya hizmete olan talebin sürekli değişmesine bağlı olarak üretim biçimlerinin değişkenliği gibi durumlar bize eğitimin büyük ölçüde önemli olduğunu göstermektedir. Eğitimin sadece eğitim kurumlarından mezun oluncaya kadarki geçirilen süre olduğu düşünülmemelidir. Sürekli değişim içerisinde olan işgücü piyasasının ihtiyaçlarına cevap verebilmek için eğitim yaşam boyu devam etmelidir (Korkmaz, Korkut, 2012: 59).

Kadınların eğitim düzeyi arttıkça emek piyasalarında daha yüksek gelir elde edeceklerinden işgücü piyasası dışında kalmanın maliyeti artacak ve kadınların işgücüne katılımı artacaktır (Özer, Biçerli, 2003-2004: 66). Eğitim düzeyi yüksek olan kadınlar sadece ekonomik özgürlüklerini elde etmekle kalmayıp, aynı zamanda bireysel özgürlüklerini elde edip, ikincil konumdan kurtulmalarının en önemli adımıdır. Kadınların eğitim düzeyinin düşük olması düşük ücretle çalışmalarına neden olur ve bu da çalışmanın fırsat maliyetinin yüksek olmasına yol açar. Buna ek olarak istihdama katılacak kadınların eğitimi dışında çocuklu kadınların çocukları için okul öncesi eğitimin zorunlu hale getirilmesi eğitimin istihdama dolaylı katkısı olarak ele alınabilir (Önder, Çalışma Dünyası Dergisi, 2013: 49).

Kadının işgücüne katılımının zaman içindeki gelişimi incelendiğinde kadının eğitim düzeyindeki artış kentlerde kadın işgücü oranını hızla arttırmaktadır. Tarımda kadının üretim faaliyetlerine katılımı çoğunlukla ücretsiz aile işçiliği şeklinde olurken, sanayi-hizmet alanında ise kadının işgücüne katılımı genel olarak ücretli işçilik şeklinde olmaktadır. Eğitim seviyesinin yükselmesi ücretlerin de yükselmesini ve sanayi-hizmet alanında işgücüne katılma oranlarının düzenli olarak yükselmesini sağlar (Yıldırım, Doğrul, 2008: 243).

1.6.3. Eşin Eğitim Düzeyi

Eşin eğitim düzeyi kadının çalışma kararı almasındaki bir başka etkidir. Eşin eğitim düzeyi arttıkça gelir seviyesi de artacağından kadının işgücüne katılım kararı

olumsuz olacaktır. Eşin eğitim seviyesi azaldıkça elde edeceği gelir seviyesi de azalacağından kadının işgücüne katılım kararı olumlu yönde olacaktır.

Eşin eğitim seviyesinin kadının işgücüne katılımını etkilemesi çeşitli faktörlere bağlıdır. Kadının niteliklerine ve yaşam şartlarına göre, eşin eğitim seviyesi kadının işgücüne katılımını etkiler. Kentsel bölgelerde yaşayan yüksek nitelikli kadınlar için işgücüne katılım kararında eşin eğitim seviyesi belirleyici bir etken olmazken, yine kentsel yerlerde yaşayan ama düşük nitelikli kadınlar için eşin eğitim seviyesi belirleyici olur ve kadınlar eşin eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne katılmama kararı alırlar. Kırsal bölgelerde yaşayan kadınların işgücüne katılım kararında, eşlerin eğitim seviyesi istatistiksel olarak belirleyici bir etken olmadığı saptanmıştır (Korkmaz, Korkut, 2012: 54).

Kadının işgücüne katılımını etkileyen eşin eğitim durumuna başka bir açıdan bakıldığında, erkeğin eğitim düzeyinin düşük olması, kadının aile içi ve toplumdaki rolünün ve statüsünün önemini yeterince kavrayamaması, kadının günümüz toplumunda ve işgücü piyasasında layık olduğu yeri almasında engelleyici bir unsur olduğu görülmektedir (Karataş, 2006: 71-72).

1.6.4. Kayıt Dışı İstihdam

İstatistiki olarak “çalışmıyor” diye nitelendirilen bir kısım kentli kadın, özellikle tekstil sektöründe fason üretim yapan işletmelerden ve toptancılardan parça başına iş almakta, bunun dışında iğne oyası, dikiş, gündelikçi işçilik, örgü işi gibi işlerde de çalışarak kentsel emek piyasalarının dışında kaldığı için kadının işgücüne katılma oranı düşük gözükmektedir. Buna ilaveten çocuklu kadınların çocuklarını bırakabilecekleri bir yerin olmaması veya pahalı olması nedeniyle kadınlar evde yapabilecekleri terzilik, örme, tekstil gibi para getiren işlere yönelmektedir (Özer, Biçerli, 2003: 67). İş güvencesinden ve sosyal güvenlikten mahrum olan bu kadınlar düşük ücretle de çalıştıklarından çalışma hayatının dışında kalmayı tercih ederler (Önder, 2013: 47-48).

1.6.5. Yaş

Türkiye dahil olmakla birlikte çoğu ülkede kadınların işgücüne katılımının yaş ile ilişkisi incelendiğinde “M” harfine benzer bir eğilimle karşılaşılmaktadır. “20-24 yaş

gruplarında artarak maksimuma ulaşan kadın işgücü oranı, 30'lu yaşların başından itibaren düşüp 40'lı yaşların başlarında tekrar artış sürecine girmekte, 40-54 yaşları arasında tekrar tavan yapmaktadır.” Kadının işgücüne katılımının 30'lu yaşlardan itibaren düşme eğilimi göstermesinin esas nedeni ise bu yaştaki kadınların yakın ebeveyn kontrolü gerektiren 0-6 yaş grubu çocuklarının büyümesi ve gelişimleriyle ilgilenmek için işgücü piyasası dışına çıkmalarıdır (Özer, Biçerli, 2003: 68).

1.6.6. Medeni Durum

Medeni duruma göre kadının işgücüne katılımı incelenirken kent ve kırsal ayrımına da dikkat edilmesi gerekmektedir. Kentte yaşayan evli kadınlarla, kırsal bölgelerde yaşayan evli kadınların işgücüne katılımı aynı olmayacaktır. Çocuk varlığı veya sayısı bu iki farklı yerleşim yerinde yaşayan kadınların işgücüne katılımı üzerinde farklı etkiler yaratacaktır. Kırsal alanda ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın çalışmaya giderken çocuğunu yanında götürebilir fakat kentte yaşayan kadının böyle bir seçeneği olmamaktadır, çocuğunu kreşe göndermek veya bakıcı bulmak mecburiyetindedir. Bu durumda kadın çalışıp çalışmama arasında kararsız kalacak ve ücret düzeyi ile bakıcı, kreş masraflarının karşılaştırılması kararında belirleyici olacaktır (Korkmaz, Korkut, 2012:52).

Ayrıca, medeni durumu boşanmış olan kadınların da daha yüksek oranlarda işgücüne katıldığı bilinmektedir. Boşanma kadınlar üzerinde genelde maddi ve manevi yıkıcı etkilere sahip olan bir olay olduğu için boşanmış kadınların işgücüne katılma oranı hiç evlenmeyen, evli veya eşi ölen kadınlardan daha yüksek olmaktadır.

1.6.7. Yasal Düzenlemeler

Türkiye, AB uyum çerçevesinde cinsiyete dayalı ayrımcılığı ortadan kaldırmak için kadınlar lehine bazı hukuki düzenlemeler yapmıştır. 2004 yılında Anayasa'nın 10. Maddesi değiştirilerek, “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” şeklinde olmuştur (Korkmaz, Korkut, 2012:60).

Kadın çalışanları korumak adına yapılan 100-150 arası kadın işçi çalıştıran işverenlere “emzirme odası”, 150'den fazla kadın işçi çalıştırılması durumunda ise

“yuva-kreş” açma zorunluluğunun getirilmesi gibi düzenlemeler işverenlerin bu rakamlara ulaşmadan kadın istihdamını durdurması nedeniyle kadınların işgücüne katılma oranlarını düşürmektedir.

Kısmi süreli çalışanların sosyal güvenliği de kadının işgücüne katılımını etkileyen önemli bir sorundur. “1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu uyarınca kısmi olarak çalışılan süreler toplanacak ve 7,5 saatlik süre 1 gün kabul edilecektir. Bu durumda günde 2 saat 45 dakika çalışanın aylık pirim ödeme gün sayısı 10 gün olacaktır. Ayda 10, yılda 120 gün pirim ödeyen kadın kısmi emekli aylığı alabilmek için yaklaşık 37,5 yıl çalışması gerekecektir. Kısmi süreli çalışmanın mevzuatımıza girmesi kadınların istihdamını kolaylaştırmış olsa da sosyal güvenlikle ilgili mevzuatta bazı değişikliklerin yapılmasını da gerektirmektedir.” (Önder, 2013: 48).

1.6.8. Düşük Ücret Düzeyleri

Kadın işgücününün erkek işgücüne göre daha düşük ücret düzeylerinde çalıştırılmasının esas nedeni ataerkil düşüncenin baskınlığı ve bu düşünce nedeni ile kadın ve erkeğin toplumda değişik şekillerde konumlandırılmasıdır. Genel olarak toplumda evin reisi erkek olarak kabul edildiği için erkeğe evi geçindirme görevi verildiğinden, ev ihtiyaçlarının giderilmesinde de erkek geliri esas alınır, kadının elde ettiği gelir ek bir gelir olarak nitelendirilir. Toplum hayatında da kabul edilen bu görüş işverenler tarafından da benimsenir ve işverenler kadınlara erkeklere nazaran daha düşük ücret ödemeyi tercih etmektedir (İçin, 2012: 38).

Her toplumda kadınlar ve erkekler arasında “eşit işe eşit ücret ilkesi” yasalarda bulunmasına rağmen işgücü piyasasında ücret eşitsizliği sorunu varlığını sürdürmektedir. Ücret düzeyi cinsiyete ve eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir. Bu eşitsizlik kadınları çalışma hayatından uzaklaştırmaktadır (Avdullahu, 2015: 42-43). Kadının işgücüne katılmasının sonucu olarak elde ettiği ücret düzeyi, geleneksel aile sistemi içerisinde kadına yüklenmiş olan çocuk, yaşlı bakımı, ev işlerinde kadının yerine çalışacak kişinin ya da kreş masraflarını karşılaması gerekmektedir. Genelde düşük eğitim düzeyi de kadının düşük ücretle çalışması sonucunu doğurmaktadır. Ev

işlerini yerine yapacak kişi veya kreş masraflarının kadının ücret seviyesini geçmesi durumunda da kadın işgücü piyasası dışında kalmak istemektedir (Önder, 2013: 48).

1.6.9. Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık

Kadının işgücüne katılımını önemli ölçüde azaltan bir diğer faktör de cinsiyete dayalı ayrımcılık yapılmasıdır. “Anayasamızdaki eşitlik ilkesine ek olarak, 4857 sayılı İş Kanunu’nun 5. maddesine göre “iş ilişkisinde dil, din, ırk, cinsiyet vb. ayırım yapılamaz” hükmü bulunmaktadır. Başbakanlığın “Personel Temininde Eşitlik İlkesine Uygun Hareket Edilmesi” konulu genelgesi kamuda işe alınmada hizmet gerekleri dışında cinsiyet tercihi yapılamayacağını belirtilmektedir (22.1.2004/2004-7 tarih ve sayılı Genelge). Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü’nün “Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Daimi Kadrolarına İlk Defa İşçi Olarak Alınacaklar İçin Yapılacak Merkezi Sınava Girecekler İle Eğitim Düzeyleri İtibariyle Merkezi Sınav Dışında Kalanlar ile Bunların İşe Yerleştirilmelerine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ”inde işgücü taleplerinde cinsiyet ayrımcılığına yer verilmemesi hükmü yer almaktadır (11.4.2006/26136 tarih ve sayılı Resmi Gazete).” (Önder, 2013: 48-52).

“Türkiye AB’ye uyum sürecinde giriştiği reformlar kapsamında cinsiyet eşitliği politikalarını yasal mevzuata eklemeyi gündeme almıştır. Bu doğrultuda cinsiyete dayalı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması için kadınlar lehine pek çok hukuki düzenleme yapmıştır. Bunlardan en önemlisi 2002 yılında yürürlüğe giren yeni Medeni Kanun ile kadınlara karşı ayrımcılığı destekleyen maddeleri kaldırmasıdır. Örneğin, aile reisliği kavramının kaldırılması, eşlerin eşit hak ve yükümlülüklerinin güvence altına alınması, evlilik birliği sırasında edinilmiş malların eşit paylaşılması gibi alanlarda kadınlar lehine düzenlemeler getirilmiştir. 2003 yılında 4857 sayılı İş Kanunu ile işgücü piyasalarında kadın erkek eşitliğini destekleyen AB direktiflerine uyum sağlanmaya çalışılmıştır. Fakat daha da önemlisi 2004 yılında Anayasanın 10. maddesi değiştirilerek, Anayasa’ya “kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçirilmesini sağlamla yükümlüdür.” şeklinde bir fıkra eklenmiştir (Dedeoğlu, 2009: 48-49).

Yukarıda belirtildiği üzere, Anayasa başta olmak üzere gerek ulusal mevzuatımız gerekse Türkiye’nin imzaladığı uluslararası sözleşmeler kadın erkek ayrımcılığını

yasaklar nitelik de olsa da, uygulamada cinsiyet tercihine yönelik uygulamalar halen devam etmektedir. Özel sektörde işe alımlarda kadınların evlilik ve çocuk sahibi olma düşüncesi sorgulanmaktadır. Kadınların hamilelik döneminde izne ayrılması gibi nedenler maliyet arttırıcı unsur olarak görülmektedir. Ücret düzeyleri de eğitim durumu ve cinsiyete göre farklılık göstermektedir. TÜİK'in 2014 Kazanç Yapısı araştırmasına göre, hem erkek hem de kadın ücretli çalışanların kazançlarının, genellikle eğitim durumu ile doğru orantılı olarak yükseldiği görüldü. Ancak eğitim seviyesi yükseldikçe kadın çalışanların kazançları, erkek çalışanların kazançları kadar yükselmemektedir. Eğitim durumuna göre en yüksek yıllık ortalama brüt kazancı yüksekokul ve üstü eğitim düzeyine sahip olanlar elde etti. Bu eğitim düzeyinde yıllık ortalama brüt kazanç erkeklerde 55 bin 633 TL, kadınlarda ise 45 bin 483 TL oldu. (Önder, 2013: 51-52; TÜİK, Kazanç Yapısı Anketi).

Toplumun kadına yüklemiş olduğu rol gereği sabır, uysallık ve itaatkarlık özellikleri, kadınların vasıfsız, düşük ücretli, emek yoğun, rutin, sıkıcı, dikkat gerektiren ve hünere dayalı işlerde yoğunlaşmalarına yol açmıştır. Güler yüz, el becerisi, cinsel cazibe gerektiren işler veya ev kadınlığının bir uzantısı olarak görülen eğitim, bakım ve temizlik işleri genel anlamda “kadın işi” olarak tanımlanmaktadır. Çalışma yaşamındaki bu cinsiyete dayalı ayrımcılık, kadının yüksek kazançlı ve yüksek vasıflı işlerde çalışmamasına, düşük statülü işlerde çalışmalarına, sendikalaşma oranlarının düşük olmasına neden olmaktadır (Korkmaz, Korkut, 2012: 52).

1.6.10. Şeffaf Tavanlar

İş piyasalarına girmelerinden bu yana kadınlar pek çok hakkın da sahibi olmuşlardır. Ancak çalışma hayatında kadınların cinsiyetleri hala önemli bir ölçüde engel teşkil etmektedir. Hamilelik gibi nedenlerle çalışma hayatında geçici oldukları düşüncesiyle kadınların çalıştıkları işyerlerinde terfi etmesi engellenmekte veya kadınlara idari görevler verilmemektedir. Kadınların çalışma hayatlarında yukarıda belirtilen nedenlerle veya benzer nedenlerle görünmeyen engeller vardır. Yeterli eğitimi, gerekli nitelikleri ve deneyimi olduğu halde kadınların keyfi olarak yükselmesini engelleyen bu görünmez engellere şeffaf tavanlar denilmektedir. Kadınlar, bu engelleri aşabildikleri ölçüde üst yönetimde yer alabilmektedirler (Kara, 2015: 22-23).

1.6.11. Sosyo-Kültürel Etkenler

Her toplumdaki özel kültürel, tarihsel oluşuma göre kadın ve erkek arasındaki işbölümünün derecesi farklıdır. Her toplumda cinsler arasında kadının çocuk bakımı ve ev işleri gibi faaliyetleri üstlendiği bir görev bölüşümü olduğu geniş kabul görmektedir. Böylece, doğurganlık oranı, çocuk bakımı, ev işleri ve yaşlıların bakımı sorumluluğunun kadına yüklenmesi ve bu işlerin yoğunluğu kadın istihdamı üzerinde önemli etkilere sahiptir (Dedeoğlu, 2000: 151). Kadının işgücüne katılımını etkileyen bu unsur nedeniyle kadın, aile içindeki annelik ve ev işleri gibi sorumluluklarıyla, kariyer ve gelir elde etme arasında kalarak bazı kararlar almak zorunda kalmaktadır. Hangi rolünün daha önce geleceğine karar vermek zor bir durumdur. Zorunlulukları ile istekleri arasında kalan kadın, kararsızlığa ve karamsarlığa sürüklenecektir (İçin, 2012: 53).

Çocukların piyasada yapılan işlerin fırsat maliyetini etkilemesi sebebiyle, kadınların işgücüne katılımını önemli ölçüde etkileyen bir başka etken de kadınların doğurganlık davranışıdır. Özellikle Türkiye gibi evli kadınların neredeyse hepsinin çocuk sahibi olduğu bir ülkede bu durum büyük önem taşımaktadır. Anne olup olmama durumuna göre kadınların işgücüne katılma oranları incelendiğinde, özellikle kentsel alanlarda çocuk sahibi olan kadınların daha düşük katılma oranlarına sahip olduğu görülmektedir. Daha genç kadınların daha düşük doğurganlık oranları, çocuk sahipliği ile işgücüne katılma arasında negatif bir ilişkinin varlığını gösterir. Bu durum Türkiye için genç kadınların işgücüne katılma oranının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Dayıoğlu, Kırdar, 2010: 5).

Doğurganlık davranışının yanı sıra çocukların yaş aralığı da kadının işgücüne katılımını etkileyen önemli bir ölçüttür. Özellikle 0-5 yaş grubu çocuğa/çocuklara sahip olan ailede genellikle kadının işgücüne katılma oranı düşük olmaktadır. Ülkemizde hem kentsel alanlarda hem kırsal alanlarda genellikle 0-5 yaş grubu çocuğun bakımı anne tarafından üstlenilmektedir (Korkmaz, Korkut, 2012: 58).

Çalışma hayatının kadınların ruh sağlığı üzerindeki etkisi, kadınların işgücüne katılımını etkileyen bir başka yadsınamaz unsurdur. Çalışan kadınların çalışmayan kadınlardan daha az depresif olduğu yapılan araştırmalar sonucu elde edilmiştir. Ancak iş stresinin de kadının ruh sağlığı üzerinde olumsuz bir etki yarattığı gerçektir. Stres

kadınları erkeklerden daha fazla etkilemektedir. Hem fiziksel hem de psikolojik etkileriyle kadınların sağlığını ve iş uyumunu bozarak iş veriminin düşmesine neden olmaktadır (Doğan, 2016: 64-65).

Kadınların işgücüne katılımını etkileyen başka bir husus da ataerkil zihniyet ve yapıların etkinliğidir. Kadınların işgücü piyasasına katılması veya katılma kararı alması erkeğin iznine tabidir. Özellikle köyden kente yeni göç edenler arasında evli kadınların çalışması hoş karşılanmamakta öncelik ailenin erkek bireylerinde olmaktadır. İhtiyaç duyulduğu takdirde sıra ailenin bekar kızlarına gelmektedir. Göçten sonra kentte geçirilen süre uzadıkça evli kadınların çalışmasına müsamaha gösterilmektedir. Toplumun böyle bir kültürü benimsemesi ve toplum tarafından kadına atfedilen geleneksel rol nedeniyle kadınlar ya işgücü piyasalarına hiç girememekte ya da genellikle ekonomik zorunluluklar nedeniyle işgücü piyasasında yer almaktadırlar. Bu şekilde işgücü piyasasında yer alan kadınlar da çalışmalarına neden olan zorunluluklar ortadan kalktığı takdirde çalışma hayatından ayrılmaktadırlar (Karataş, 2006: 70).

Bütün bu nedenlerin yanında kadın, toplumda kendine bir yer edinebilmek, ekonomik bağımsızlığa sahip olmak, kendi kararlarını kendi verebilen bir birey olabilmek, belli bir vasa sahip olmak gibi ihtiyaçlarını karşılamak için de çalışmak isteyebilir (Korkmaz, Korkut, 2012: 55).

Türkiye’de kadın-erkek eşitliği yasalarda yer almasına rağmen, uygulamada bu durum farklı bir hal almaktadır, kadının işgücü piyasasına girişini sağlayacak gerekli mekanizmaların oluşmaması işgücüne katılım oranını düşürmektedir. Kadının niteliksel gelişiminin sağlanmasında, kariyer yapmasında ve kariyerinde ilerleme aşamasındaki karşılaştığı sorunlar, sadece evlilik açısından değerlendirilip, yalnızca aile bağlamı içerisinde ele alınması doğru olmamaktadır. İşgücü içinde yer alan, kariyer yapma çabasında olan, evli olmayan kadının bir aile kurmak bağlamında karşılaşılabileceği sorunlar bulunmaktadır. Başta akademisyenler olmak üzere, çok sayıda kadın kariyerine ağırlık verdiğinde bir aile kurma arzusunu ertelemektedir (Gürol’dan aktaran, Kızılgöl, 2012: 91).

İKİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN METODOLOJİK ÇERÇEVESİ

2.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE ÖNEMİ

Bu çalışmada TRA1 Bölgesindeki kadınların işgücüne katılımını etkileyen faktörler logit model ile incelenmiştir. Çalışmada medeni durum, eğitim durumu, yaş ve yıl değişkenlerinin TRA1 Bölgesindeki kadınların işgücüne katılımını hangi yönde ve ne derecede etkilediğinin araştırılması amaçlanmıştır.

Çalışmada 2005-2015 yıllarını kapsayan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Hanehalkı İşgücü Anketi mikro veri seti kullanılmıştır. Bu dönem içinde toplamda 1 529 293 hanehalkı ile anket yapılmıştır. Çalışmada TRA1 Bölgesindeki kadınların işgücü yapısı araştırılmak istendiğinden, ilgili veri setinden TRA1 Bölgesinde yaşayan ve 15-64 yaş aralığındaki kadınlara ait veriler alınmıştır. Bu ayıklamanın sonucunda 47 560 ferte ait veri, çalışmada kullanılmıştır.

Kadın istihdamı, özellikle son yıllarda yerli ve yabancı literatürde farklı kapsam ve yöntemlerle yaygın biçimde çalışılan bir konu haline gelmiştir. Bu çalışmanın konusu da, TRA1 Bölgesi'ndeki (Erzurum, Erzincan, Bayburt) kadınların işgücüne katılımını etkileyen faktörlerin incelenmesidir. 2005-2015 yılları itibariyle kadının işgücüne katılımı medeni durum, eğitim durumu, yaş ve yıl (2008 küresel finansal kriz yılı) değişkenleri dikkate alınarak incelenmeye çalışılmıştır. Her ne kadar ülke çapında bu konuda yapılmış çok sayıda çalışma olsa da (bu çalışmaların bir kısmı literatür özetinde tanıtılmıştır) 26 Düzey-2 bölgesinden biri olan TRA1 Bölgesi için yapılan bu çalışma, gerek bölge gerekse veri dönemi itibariyle diğer çalışmalardan farklılık arzietmekte olup diğer Düzey-2 bölgeleri için yapılacak çalışmalara da ışık tutacağı düşünülmektedir.

2.2. LİTERATÜR ÖZETİ

Kadın istihdamı, özellikle son yıllarda yerli ve yabancı literatürde farklı kapsam ve yöntemlerle yaygın biçimde çalışılan bir konu haline gelmiştir. Bu konuda geniş bir literatür araştırması yapılmış ve çalışmalardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Şengül ve Kıral (2006) çalışmasında, kentsel alanlardaki 20-54 yaş aralığındaki evli ve en az 1 çocuklu kadınlar, hanehalkı reisinin tek eşli olduğu aileler dikkate alınarak, TÜİK'in 2003 yılının 1. döneminde gerçekleştirdiği Hanehalkı İşgücü Anketi ham verileri kullanılarak, Türkiye'de kadının işgücü pazarına katılımı ve doğurganlık kararlarını etkileyen değişkenler belirlenmiştir. Evli kadının işgücü pazarına katılımı ve doğurganlık kararları arasındaki ilişki 2 aşamalı probit modeliyle incelenen araştırma sonuçlarına göre, ilave bir çocuğun olması, kadının yaşının artması ve doğurganlık oranı kadının işgücüne katılımını azalttığını göstermektedir. Kadının ve eşinin eğitim düzeylerinin artması ise kadının işgücüne katılma oranını arttırmaktadır (Şengül, Kıral, 2006: 89-99).

Çatalbaş, 2008-2013 döneminde İBBS-1 düzeyindeki 12 bölgeye ait veriler için panel veri analizi uygulayarak, Türkiye'deki kadınların işgücüne katılımını etkileyen faktörleri araştırmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, doğurganlık hızı, boşanma oranı, kayıt dışı istihdam, ekonomik kriz ve eğitim değişkenlerinin kadın işgücünü etkileyen en önemli ekonomik faktörler olduğu saptanmıştır (Çatalbaş, 2015: 249-280).

Talaş ve Çakmak ise, Beaudry ve Lemieux (1999) tarafından geliştirilen modeli kullanarak kadınların işgücüne katılma oranının düşüklüğünün yaş ve kohort etkisini saptamak ve bu faktörlerin kadınların işgücüne katılmasında etkisini belirlemek için kohort analizi yapmışlardır. En küçük kareler yöntemi kullanılarak elde edilen analiz sonuçlarına göre, 2000-2010 yılları arasındaki dönemde kadınların istihdam edilmesindeki önemli faktörlerden birisinin kohort etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Kohort etkisi orta yaşlarda artmaktadır. Yani işgücüne katılma oranındaki değişimler yaşam döngüsünde hassas bir noktadaki kohort etkisine aittir. İş bulma oranı kadınların yaşları ilerledikçe önemli ölçüde azalmaktadır. Erkek işsizlik oranındaki artış, kadının işgücüne katılma oranını arttırmıştır (Talaş, Çakmak, 2013: 18-34).

Türkiye'de kadın işgücü, eğitim ve büyüme ilişkisinin VAR Analizi ile incelendiği Günsoy ve Özsoy (2012) çalışmalarında işgücüne katılımı arttıran önemli belirleyicilerden birinin eğitim düzeyinin artması olduğu bulunmuştur. Kadının eğitim düzeyi arttıkça ücretleri yükselir ve çalışmayı evde kalmaya tercih eder (Günsoy, Özsoy, 2012: 21).

Sundström ve Stafford, İsveç'te 1980'lerin sonunda, 1990'ların başında kadının işgücü piyasalarına katılımı ve doğurganlık düzeyleri ilişkisini kamu politikaları çerçevesinde incelemişlerdir. İsveç'te kamu politikalarının, hem kadınların çocuk sahibi olma maliyetlerini düşürdüğü hem de kadınların işgücü piyasasına katılımını teşvik ettiği sonucuna varılmıştır (Sundström, Stafford, 1992: 192-215).

Kadının yaşadığı bölge (kent-kır), medeni durum, eğitim düzeyi, 0-5 yaş arası çocuk sahibi olup olmama ve kadın istihdamına yönelik ülkede yapılan yasal düzenlemeler değişkenlerini dikkate alan Çetin ve Sevüktekin, 1988-2012 dönemi için Türkiye genelinde kentsel ve kırsal alanlarda yaşayan evli ve bekar kadınların işgücüne katılımını etkileyen faktörlerin kadın istihdamı üzerindeki etkisini ve bu faktörlerin gelecek yıllarda kadın istihdamını nasıl etkileyeceğini araştırmışlardır. Çalışmanın sonucuna göre, bekar kadınlara göre evli kadınların istihdamda daha az yer aldığı ve eğitim durumu ile medeni durumun kadın istihdamını ele alırken birlikte incelenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Gelecek beş yıllık dönemde ise 2017-2018 döneminde beklenen kriz nedeniyle kadın istihdam oranında bir düşüş olacağı öngörülmüştür (Çetin, Sevüktekin, 2014: 54-72).

Bergemann ve Righahn, 2007'de Almanya'da hem doğurganlığı arttırmak hem de doğum izniyle istihdam sekmesini kısaltmak amacıyla tasarlanan sübvansiyon politikalarının kadın işgücü arzı üzerindeki etkisini incelemişleridir. Bu politika kadınlara, 2 yıla kadar en fazla 300 Euro ücretli doğum izni sunmaktadır. Bu iznin üçte ikisi doğumdan öncede kullanılabilir. Çalışmadan teorik beklenti, bu politikanın izne ayrılan kadınları tekrar işgücü piyasasına geri gelmesini sağlamaktır. Sonuçta teorik beklentilere uygun olarak, kadınlar doğum izninden sonra bir yıl içerisinde işgücü piyasalarına geri dönüş yapacaklarını belirtmişlerdir (Bergemann, Righahn, 2010: 17).

Teorik beklentilere göre, kadının işgücüne katılma oranını, düşük eğitim seviyeleri ve çocuk sahipliğinin önemli derecede azalttığı düşünülmektedir. Ancak son on yıldır Avrupa'da kadın işgücü arzı önemli artış göstermektedir. Vlasblom ve Schippers, 1992 ve 1999 yıllarına ait Eurostat ve European Union Labour Force Survey (EULFS) verilerini kullanmışlardır. Regresyon analizi sonuçlarına göre ise, teorik beklentilerin aksine kadının işgücüne katılma oranındaki artışın, eğitim seviyesi, çocuk

sayısı ve yaşıyla açıklanamayacağı ortaya çıkmıştır (Vlasblom, Schippers, 2004: 375-392).

Berber ve Eser, Türkiye'deki kadın istihdamının mevcut durumunu ortaya koymak için kadın istihdamının sektörel analizini ilk olarak ülke genelinde, daha sonra ise bölge bazlı incelemişleridir. Çalışma TÜİK'nun yapmış olduğu istatistiklerden yararlanılarak yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, bölgelerin gelişmişlik düzeylerine göre Türkiye'de 2002 yılına kadar artış eğilimi gösteren kadın istihdamı, 2002 yılından sonra düşme eğilimi göstermiştir. Kadın çalışanların çoğunun hala tarım sektöründe çalışmalara rağmen, bu oranın son yıllarda gittikçe düştüğü, hizmet sektöründe çalışan kadınların oranında ise artış gözlemlenmektedir. Kadınlar ücretsiz aile işçiliğinden çıkıp, ücretli çalışan haline gelmişlerdir (Berber, Eser, 2008: 1-12).

Küçükali, 2009-2014 dönemi TÜİK kadının işgücüne katılma oranı ve 2013 yılı yaş grubuna ve cinsiyete göre nüfus oranından hareketle Erzurum'da kadınların çalışma hayatına katılımlarını etkileyen sosyo-ekonomik ve kültürel yapıyı ele alarak bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, kız çocuklarının okuma oranlarındaki artış kadın istihdamını arttırıcı bir etkiye sahiptir. Erzurum'da çalışma çağındaki nüfusun eğitim seviyesinin oldukça düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışan nüfusun %66'sı ilköğretim ve altı mezunlardan oluşurken bu oran kadınlarda %74'e kadar çıkmaktadır. Erzurum'da nüfusun 0-24 yaş arası gençlerden oluşan kısmının eğitim düzeyi kadınlarda git gide artış göstermektedir. Kadınların çalışma hayatında istenilen yere gelememesinin altında sosyo-kültürel yapıdaki eksiklikler yatmaktadır. Çalışan kadın toplumsal baskı ile karşı karşıyadır. Ancak cinsiyetçi ve ayrımcı yaklaşımların değişmesi, kadınlara yönelik eşitlikçi politikaların üretilmesi ve bunun çalışma yaşamına aktarılmasıyla kadınların çalışma hayatında istenilen yere gelmesi beklenmektedir. Çalışma hayatına giren kadınların, esnek çalışma biçimlerinden yararlanmaları, bakıma muhtaç çocuklarının bakımları için gerekli ortamların oluşturulması kadının işe devamlılığını sağlamada önemli bir etkidir (Küçükali, 2014: 1-19).

Vella, kadının işgücü piyasasındaki davranışları ile kadına yüklenmiş olan geleneksel rol arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Buna ilaveten, beşeri sermaye yatırımı üzerinde eğitim durumunun etkisini incelemiştir. Yani çalışma, geleneksel tutum ve

eğitimin işgücü arzı üzerindeki etkisine odaklanmaktadır. Genç kadınların işgücü arzı artmakla beraber eğitime bağlı olarak beşeri sermaye yatırımlarının azaldığı görülmektedir (Vella, 1994: 191-211).

Ücretsiz aile işçiliği, eğitim düzeyi, kayıt dışı istihdam, yaş, yasal düzenlemeler ve medeni durum değişkenleri dikkate alarak, Türkiye genelinde 1988-2011 dönemi için kırsal ve kentsel alanlara ilişkin panel veri analizini kullanarak kısıtlı en küçük kareler regresyonu ile birimlere özgü sabit terimlerle sabit etkiler ve rassal etkiler modellerini kullanarak bir araştırma yapan Özer ve Biçerli, Türkiye’de kadının işgücüne katılımının makro nitelikteki değişkenlerden etkilemezken, gruba özgü ve mikro özellik taşıyan değişkenlerden etkilendiğini ortaya koymuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre, bazı ekonomik ve sosyolojik nedenlere bağlı olarak Türkiye’de kadınlar geleneksel rollerinin ve istihdam biçimlerinin dışına çıkamamaktadırlar. Köyden kente göç ile birlikte kadın işgücü tarım kesiminden çözülmüş, ancak kente göç eden işgücünün emek piyasalarına giriş yapmadığı görülmüştür. Kentlerde yeterince ücretli istihdam olanağı bulamayan kadın işgücü kayıt dışı istihdama yönelmiştir. Kadının işgücüne katılımı 15-19 ve 20-24 yaş gruplarında maksimum düzeye ulaşırken, 25 yaşından itibaren düşüşe geçip 40-44 yaş grubunda ise ikinci en yüksek değerine ulaşmış, ondan sonra ise tekrar azalma sürecine girdiği gözlemlenmiştir. Kadın işgücünü korumak için çıkarılan bazı yasa, tüzük ve yönetmelikler özellikle kentli kadınların işgücüne katılma oranlarını azalttığı tespit edilmiştir. Ve son olarak Türkiye ortalamasına göre, boşanmış kadın işgücü oranı, “hiç evlenmedi”, “evli” ve “eşi öldü” kategorilerinde yer alan kadın işgücü oranlarından daha yüksektir (Özer, Biçerli, 2003: 57-70).

Wood, çalışmasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin Kuzey – Güney ticaretinde kadın işgücünün yoğunluğunu ölçmüştür. Sonuçlar incelendiğinde, Güney ülkelerinde ihracatın artması, kadın işgücüne olan talebi arttırdığı görülmektedir. Ancak, Kuzey ülkelerinde sonuçlar aynı olmamaktadır. Yani Kuzey ve Güney ticaretinde kadın işgücü orantısız olarak yer değiştirmektedir (Wood, 1991, 168-189).

Eğitim, yaş kategorileri, medeni durum, hane halkındaki 0-14 yaşındaki çocuk sayısı ve kırsal sektör değişkenlerini ele alarak, 1988-2006 dönemi için TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketlerinden yararlanıp kadınların işgücü piyasasına katılımını etkileyen faktörleri ve 1988-2006 dönemindeki gözlemlenen eğilimlerin nedenlerini

araştıran, Dayıoğlu ve Kırdar 1988’de %34,3 olan kadınların işgücüne katılma oranının, 2006’da %24,9’ a düştüğünü gözlemlemiştir. Zaman serisi verileri kullanılarak yapılan araştırmanın sonuçlarına göre; kadınların işgücüne katılma oranındaki düşüşün nedenleri ise: şehirleşme nedeniyle ortalama işgücüne katılma oranındaki düşüş, kırsal alanlarda işgücüne azalan katılım ve kentsel alanlardaki düşük ve durağan katılım oranıdır. Ancak azalmakla birlikte, Türkiye’de kadınların neredeyse %60’lık bir bölümünün hala tarım sektöründe çalıştığı ortaya koyulmuştur. Gittikçe artan ücretler ise, kentsel alanlardaki kadınların işgücüne katılma oranlarını arttırmaktadır. Bunlara ilaveten kadının işgücüne katılma oranının eğitimsel kazanımla beraber arttığı görülmektedir. (Dayıoğlu, Kırdar, 2010: 1-60).

Ilmakunnas, 1980 işgücü anketi ve hanehalkı nüfus sayımı birleştirilmiş veri setini kullanarak, Finlandiya’da kadın işgücü arzının farklı tercih modellerini geliştirmiştir. İşgücü piyasasında kadınları kısıtlayan etkenler belirtilmiş ve tanımlanmıştır. Çalışmasının sonucunda, kadınların yaklaşık olarak beşte birinde bu kısıtlayıcı etkenlerin etkili olduğu belirlenmiştir (Ilmakunnas, 1990: 183-210).

2002-2008 yıllarına ait Hanehalkı Bütçe Anketlerinden elde edilen verileri bir araya getirerek birleştirilmiş veri seti ile çalışma yapan Kızılgöl, 2002-2008 döneminde Türkiye genelinde, kentsel ve kırsal alanlarda yaşayan kadınların işgücüne katılımını etkileyen hususların belirlenmesi amacıyla bir çalışma yapmıştır. Kentsel ve kırsal alanlar ve medeni durum açısından, kadının yaşı, eğitimi, çocuk sayısı, hane halkının büyüklüğü, hane halkının tüketim harcaması, hane halkının geliri ve oturulan konutun mülkiyeti değişkenlerine bakılarak logit model ile analiz edilen araştırmanın sonuçlarını Kızılgöl iki kritere göre değerlendirmiştir. Evli ve bekar kadınlar açısından yapılan birinci değerlendirmeye göre, eğitim düzeyi yükseldikçe hem evli hem bekar kadınların işgücüne katılma oranı artmaktadır. Evli kadınların işgücüne katılma oranını çocuk sayısı etkilemezken, çocukların yaş grubu etkilemektedir. Hem evli hem bekar kadınlarda; hanede çalışan birey sayısı ve hanede çalışan kişilere bağımlı olan kişi sayısının artması işgücüne katılımı arttırmaktadır. Hane halkının geliri arttıkça ise işgücüne katılımları azalmaktadır. Yaşın ilerlemesi, evli kadınlarda işgücüne katılımı azaltırken, bekar kadınlarda işgücüne katılımı arttırmaktadır. Mülkiyet sahipliğine göre ise, bekar kadınların çalışma oranı azalırken, evli kadınların çalışma oranı artmaktadır. Kentsel ve kırsal alanlarda yaşayan evli ve bekar kadınlar açısından yapılan bir diğer

değerlendirmeye göre ise, kırsal kesimde, eğitim değişkeni çok etkili olmazken, kentsel kesimde eğitim seviyesi arttıkça kadının işgücüne katılma oranı artmaktadır. Çocuk sayısı kentsel alanda işgücüne katılımı düşürürken, kırsal alanda işgücüne katılımı arttırmaktadır. Bağımlılık oranı işgücüne katılımı arttırmaktadır. Konut mülkiyeti kentsel alanda işgücüne katılımı azaltmaktadır. Yaşın ilerlemesi ise, hem kentsel hem de kırsal alanda evli kadınların işgücüne katılımını azaltırken, bekar kadınların işgücüne katılımını arttırmaktadır (Kızılgöl, 2012: 88-100).

Sentetik Kohort metodolojisini kullanarak, son 40 yıldır Şili’de yaşayan kadınların, işgücüne katılımlarını etkileyen nedenler araştırılmıştır. Kadının işgücüne katılma oranı, yaş, yıl ve Kohort etkisi tarafından açıklanmıştır. Kohort etkisiyle birlikte çocukların yaşı ve sayısı modelde yer almıştır.

Tahmin sonuçlarına göre, kadının işgücüne katılımını etkileyen en önemli faktör yaş değişkenidir. Bununla birlikte kohort değişkeni de oldukça önem teşkil etmektedir (Bravo, Conteras, Puentes, 2005: 169-186).

Yıldırım ve Doğrul, 2003 yılı TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketinden elde edilen fert düzeyindeki verileri dikkate alarak, Türkiye’de kentsel alanlarda yaşayan kadınların işgücüne katılmama kararlarının nedenlerini araştırmışlardır. Açıklayıcı değişkenler olarak, yaş, hane halkı büyüklüğü, yerleşik olunan bölge, kadının eğitim seviyesi, eşin eğitim seviyesi, çocuk sayısı, çocukların yaş grubu, hanede çalışan fert sayısı, bağımlılık oranı, hanehalkının yıllık kullanılabilir geliri, konut sahipliği, hanenin borç ya da taksitinin olması, kreşe devam eden ferdin olması ve paralı öğrenim yapan fert olması gibi değişkenler dikkate alınmıştır. Tüm kadınlar ve evli kadınlar olmak üzere, iki ayrı kategoride kadınların işgücüne katılmama kararlarını etkileyen faktörlere iki ayrı lojistik regresyon modeliyle bakılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, eğitim seviyesi yükseldikçe, kadınların işgücüne katılma oranı artarken, eşin eğitim seviyesi yükseldikçe, kadınların işgücüne katılma oranı azalmaktadır. Hanehalkının gelirinin artması ve çocuk sayısının artması kadının işgücüne katılma oranını düşürmektedir. 0-6, 7-18 yaş grubunda çocuğu olan kadınların ise sanılanın aksine işgücüne katılımları daha yüksektir (Yıldırım, Doğrul, 2008: 239-248).

Hollanda’da 1925-1986 doğumlu kadınların işgücüne katılma oranlarındaki artışın sebebi Kohort Analizi ile incelenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre, eğitim seviyesindeki

artışın kadının işgücüne katılma oranını arttırırken, çocuk sahipliği kadının işgücüne katılma oranını azalttığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte 1955 sonrası dönemden farklı olarak, 1955 öncesi nesilde önemli bir kohort etkisi gözlemlenmemiştir. Gelecek nesilde de böyle bir etki saptanmamıştır (Euwals, Knoef, Vuuren, 2011: 729-753).

Can ve Karataş, yerel ekonomilerde kalkınmanın itici gücü olarak kadın girişimcilerin rolünü ortaya çıkarmak için, sanayileşmeye dayalı olmayan bir yerel ekonomiye sahip Muğla'daki kadın girişimcilerden basit rassal örnekleme yöntemiyle seçilen girişimcilere 24 soruluk açık uçlu anket yapmışlardır. Muğla'daki kadın girişimcilerin genelde iş hayatına girişte, kredi kullanmadıkları, kendi birikimlerini kullandıkları ya da tanıdıklarına borçlandıkları öğrenilmiştir. Mikro finansman sisteminin Muğla'daki kadın girişimcilerin ihtiyaçlarını karşılayacağı düşünülmektedir. Yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, işletme açarken kullanılan sermaye miktarı ve yapısı, kaç yıldır çalıştıkları, hangi iş kollarında faaliyet gösterdikleri, yaşadıkları finansal problemler ve ekonomik etkenler bağımsız değişken olarak dikkate alınmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, Muğla'daki girişimci kadınların daha çok hizmet sektörü ve ticaret hayatında faaliyet gösterdikleri belirlenmiştir. Kadınların yaklaşık %70'inin işletmeleri kendi üzerine kayıtlıdır. Kadınların yaklaşık 1/3'inin kuruluş sermayesi mikro sermayedir. Kadınların yarısından fazlası ise mikro finansman yönteminden haberdar değildir (Can, Karataş, 2007: 251-256).

Er, kadınların işgücüne katılma oranını etkileyen faktörleri İBBS-2 düzeyindeki 26 bölgenin 2010 yılı verilerini kullanarak, EKK yöntemine dayanan çoklu doğrusal regresyon analiziyle incelemiş ve bölgesel etkileşimin payını araştırmıştır. Tarımda ücretsiz aile işçisi olan kadınların oranı, tarımda ücretsiz aile işçisi olan erkeklerin oranı, işgücüne katılma oranı(erkek), kadınların tarım sektöründeki istihdam payı, doğurganlık oranı, kızların okul öncesi eğitim düzeyi, nüfus artış oranı ve kadınların ortaöğretimde okullaşma oranı değişkenleri ele alınarak logit model ile analiz edilen araştırmanın sonuçlarına göre, eğitim düzeyi, erkeklerin işgücüne katılma oranı ve kadının tarım sektöründeki payının pozitif etkileri saptanırken, doğurganlık oranının ise negatif etkisi saptanmıştır. Nüfus artışının ise hiçbir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Birbirine komşu olan bölgelerde kadının işgücüne katılım oranı komşu bölgelerden etkilenmektedir. EKK modelinin mekânsal etkiye sahip olup olmadığı Moran's 1 hesaplanarak elde

edilmiştir. Kadın işgücüne katılma oranı komşu bölgelerdeki oranlardan etkilenmiştir (Er, 2013: 35-44).

İşgücü piyasasında gerek çalışma şartları gerekse işgücüne katılımları açısından kadınların durumunun incelenmesini gerektirmiştir. Önder, bu çalışmasında kadınların işgücüne katılımını engelleyen faktörleri incelemiştir. Bu faktörleri ekonomik ve sosyal olmak üzere iki grupta açıklamıştır. Ekonomik faktörler düşük ücret ve kayıt dışı istihdam olarak değerlendirilmiştir. Sosyal faktörleri ise eğitim düzeyinin düşük olması, toplumsal cinsiyet anlayışı, ataerkil zihniyet olarak nitelendirmiştir. Yeteri mesleki eğitim ve tecrübeye sahip olmadıkları için işgücü piyasasında küreselleşmeden kaynaklanan olumsuzluklardan kadınlar daha fazla etkilenmektedirler (Önder, 2013: 35-58).

İşgücü piyasalarının işleyişi ve kadın işgücü arzının teorik alt yapısını ortaya koyan Karataş, kadınların işgücüne katılımını etkileyen unsurları incelemiştir. Bunun yanında Türkiye’de tekstil sektöründe çalışan kadınların ekonomik rollerini incelemeyi amaçlamıştır. Anket çalışması yapılan çalışmanın sonucuna göre, kadınların işe girmesini ve yükselmesini etkileyen başlıca faktörün, kadının esas görevini eş ve anne olarak algılayan toplumsal değerlerin devam etmesi olduğu ortaya konulmuştur (Karataş, 2006: 127).

Pampel ve Tanaka, kadınların işgücüne katılım durumlarını, eğitim, hanehalkının büyüklüğü, bağımlılık oranı ve işgücü piyasasındaki gelişmeler değişkenlerini dikkate alarak incelemişlerdir. Buna ek olarak kalkınmanın kadın işgücü üzerindeki etkilerini ortaya koymuşlardır. Araştırma sonuçlarına göre, kalkınmanın ilk döneminde kadınların işgücü piyasasından dışlandığını, kalkınmanın sonraki dönemlerinde ise kadınların işgücüne katılımını arttırdığı ortaya çıkmıştır (Pampel, Tanaka, 1986: 599).

Kalkınma kavramı, kadın ve kalkınma ilişkisi, kadının ekonomik hayattaki yeri, Dünya ve AB ekseninde incelenmiştir. Kadının işgücüne katılımının ekonomik büyüme ve kalkınmaya etkisi olduğu bilinmektedir. Bu etkinin gerçekleşebilmesi için cinsiyet eşitsizliği durumunun ortadan kalkması gerekmektedir. Çalışmada TÜİK istatistiklerinden yararlanılmıştır. Türkiye’de kadınların işgücüne katılma oranı oldukça düşüktür. Bunun en önemli nedenlerinden birisi ise, eğitim düzeylerinin düşüklüğüdür.

Tutar ve Yetişen bu durumun ülkenin kalkınmasını yavaşlattığını ve erkek egemen hakimiyetinin devam ettiğini ileri sürmektedirler (Tutar, Yetişen, 2009: 116-131).

Kentsel yerlerde yaşayan kadınların işgücüne katılım kararını etkileyen faktörleri araştırmayı amaçlayan Kara, 2013 yılına ait TÜİK tarafından uygulanan Hanehalkı İşgücü Anketi mikro veri setini kullanarak, modeli lojistik regresyon analiziyle tahmin etmiştir. Araştırmanın bulguları kadının işgücüne katılımını etkileyen en önemli faktörün eğitim düzeyi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Kadınların ortalama işgücüne katılma oranı %26, ön lisans ve üzeri eğitim düzeylerinde ise, kadınların işgücüne katılma oranının %71 olduğu gözlemlenmiştir (Kara, 2015: 1-100).

İçin, geçmişten günümüze kadar tartışmalı bir konu olan “çalışma yaşamında kadın” ve “çalışma yaşamında kadınların karşılaştıkları sorunları” Yalova ilinde çalışan kadınlar üzerinde incelemiştir. Yalova ilindeki çalışan kadınlara anket çalışması yapan İçin, anket verilerini SPSS paket programında analiz ederek düz ve çapraz tablolar oluşturmuştur. Bu tablolar yardımıyla kadınların çalışma hayatındaki sorunları algılama düzeyleri belirlenmiştir (İçin, 2012: 1-59).

Dedeoğlu, cinsiyet ayrımcılığına yönelik yapılan politikaların kadının işgücüne katılımını teşvik edici eşitlikçi politikalar mı, yoksa eşitlikten uzak kesin ayrımcılık yapan politikalar mı olduğunu araştırmıştır. Türkiye’de varolan sosyal devlet ve kadın istihdam yapısını değerlendirerek, cinsiyet ayrımcılığına yönelik yapılan bu eşitlikçi politikaların kadın istihdamını teşvik etmekten ve istihdamda olan kadınlara eşitlik sağlamaktan uzak olduğunu saptamıştır (Dedeoğlu, 2009: 41-54).

Korkmaz ve Korkut, kadının yıllar itibarıyla eğitim, medeni durum ve yaş gruplarına göre işgücüne katılımlarını ve kadının istihdam edilmesinin önündeki engelleri incelemişlerdir. Çalışmada TÜİK istatistiklerinden yararlanılmıştır. İşgücüne katılma oranı, ülkelerin önemli ekonomik göstergeleri arasında yer almaktadır. İşgücüne katılma oranı, ülkemizde diğer OECD ve AB ülkelerine nazaran düşük seviyelerdedir. Bunun en önemli sebeplerinden birisi, kadının işgücü piyasasında alması gereken yeri henüz alamamasıdır. Kadın istihdamının önünde ki engellerin başında kadının medeni durumu, eğitim seviyesi, 0-5 yaş arası çocukların varlığı ve sayısı, göç, kadınların çalışmasına yönelik toplumun tutumu ve kadınların istihdamını arttırmaya yönelik yasal

düzenlemelerin yetersizliği gibi faktörlerin geldiği görülmüştür (Korkmaz, Korkut, 2012: 41-63).

Xie, alternatif regresyonlar vasıtasıyla, evli kadınların işgücüne katılımını genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemi yardımıyla incelemiştir. Sonuçlara göre, evli kadınların çalışma kararı çocuk sahipliği ile yakından ilgilidir. Altı yaşından daha küçük çocuklara sahip olan kadınların, işgücüne katılma kararı negatif yönde etkilenmektedir. Ayrıca, kadının işgücüne katılma kararı, işgücüne katılmamanın fırsat maliyeti ile çocuk bakım maliyetine göre şekillenmektedir (Xie, 1997: 1303-1310).

Karabıyık, işsizlik ve istihdamın toplumların en önemli sorunu olduğunu hatırlatarak, toplumsal refah ve kalkınma açısından bu sorunun çözüme kavuşması gerektiğini belirtmiştir. Kadın işgücünün çalışma hayatına katılması, toplumsal kalkınma için önemli bir faktör olacaktır. Bu sebeple, bu çalışmada günümüzde büyük önem teşkil eden kadın işgücünün mevcut durumu ortaya konulmuştur. Çalışmada TÜİK verilerinden yararlanılmıştır. Kadın istihdamı bütün yönleriyle irdelenmiş olup, toplumsal kalkınma açısından kadın istihdamının önemli olduğu ve mevcut toplumsal yapı ve politikalarla kadın istihdamının istenilen seviyeye ulaşamayacağı sonucuna varılmıştır (Karabıyık, 2012, 231-256).

2.3. TRA1 BÖLGESİNİN GENEL YAPISI

2.3.1. Coğrafi Yapı

Türkiye'nin kuzeydoğusunda (38° 16'-42° 35'D; 39° 02'-40° 57'K) yer alan TRA1 Düzey 2 Bölgesi kuzeyden TR90, güneyden TRB1, doğudan TRA2, batıdan TR72 ve güneydoğudan TRB2 Düzey 2 Bölgeleri ile çevrelenmektedir.

TRA1 Düzey 2 Bölgesi Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerinden müteşekkil olup bölgede 30 ilçe, 73 belediye ve 1 665 köy yer almaktadır. Bölge toplam 40 842 km²'lik yüzölçümü ile Türkiye toplamının %5,2'sini oluşturmaktadır. Erzurum, 25 066 km²'lik alanıyla bölgenin alansal olarak en geniş ilidir. Bölgede yer alan diğer illerden Erzincan 11 903 km², Bayburt ise 3 739 km² yüzölçümüne sahiptir. Bölge, DAP Bölgesi Düzey 2 Bölgeleri arasında alansal olarak en geniş bölgedir (Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, 2014: 9).

TRA1 Düzey 2 Bölgesi topografik olarak yüksek ve engebeli bir yapıya sahiptir. Erzurum'un deniz seviyesinden yüksekliği 1.859 iken, Erzincan'ın 1.180, Bayburt'un ise 1.550 metredir. Bölgede yükseltiye bağlı olarak oluşan sert iklim şartları ve bitki çeşitliliği hayvancılık ve turizm faaliyetleri açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. TRA1 Düzey 2 Bölgesi dağlık bir yapıya sahip olduğundan bölgenin yaklaşık %63'ünü dağlar oluştururken, %22'sini platolar, %9'unu yaylalar ve %6'sını ise ovalar oluşturmaktadır. Bölge genelinde yine yükseltiye bağlı olarak şiddeti değişen sert bir karasal iklim hakimdir (Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı, 2014: 9-12).

2.3.2. Nüfus

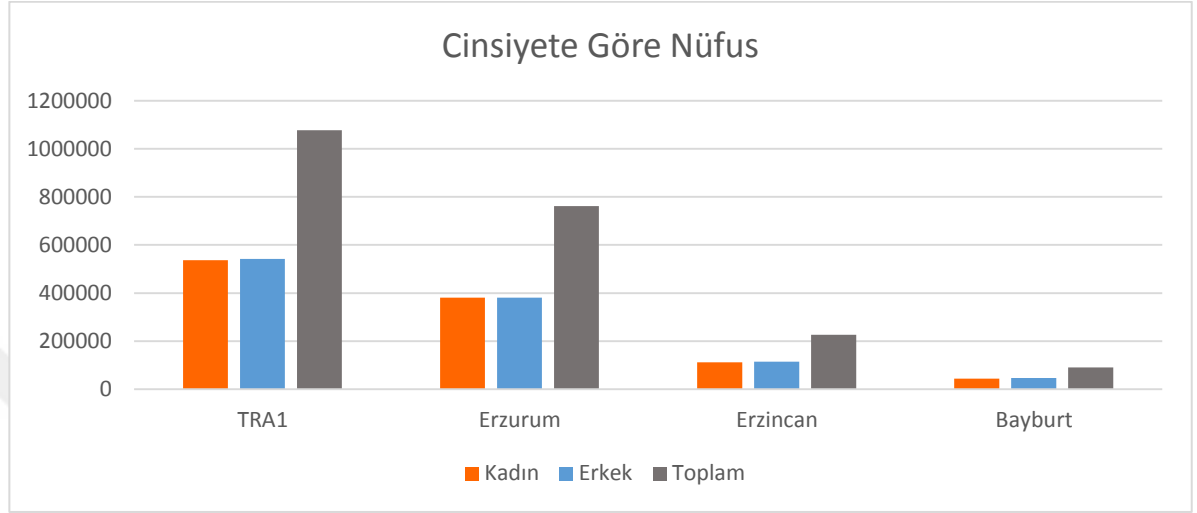
TRA1 Bölgesi'nin 2016 yılı sonu itibariyle nüfusu 1 078 207 kişidir (Türkiye nüfusunun yaklaşık %1,3'ü). Bölgenin nüfus yoğunluğu 27 kişi/km² olup Türkiye geneli olan 104 kişi/ km²'den oldukça düşüktür (Tablo 2.1).

Tablo 2.1. TRA1 Bölgesinin Nüfusuna Ait Bazı Göstergeler

	Yıl	TRA	TRA1	Erzurum	Erzincan	Bayburt
Toplam kişi	2015	2195359	1063789	762321	22298	78550
	2016	2201368	1078207	762021	226032	90154
Artış hızı %	2015	-0,50	-0,35	-0,13	-0,32	-2,59
	2016	0,28	1,35	-0,04	1,39	13,78
Nüfus yoğunluğu (kişi/km²)	2015	31	26	30	19	21
	2016	31	27	30	19	24
Toplam kişi / Erkek	2015	1121779	535256	382163	113158	39935
	2016	1123240	541395	381138	114075	46182
Toplam kişi / Kadın	2015	1073580	528533	380158	109760	38615
	2016	1078218	536812	380883	111957	43972

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/>

2016 yılında TRA (Kuzeydoğu Anadolu) Bölgesi'nin nüfus artış hızı %0,28 iken, TRA1 Bölgesi'nin nüfus artış hızı düzey 1 bölgesini gerisinde bırakarak %1,35 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran Türkiye geneli nüfus artış hızına olan %1,36'ya da oldukça yakındır.

Grafik 2.1. TRA1 Bölgesi ve İllerinde Cinsiyete Göre Nüfus Dağılımı, 2016

Grafik 2.1'den görüldüğü gibi, 2016 yılı itibariyle bölgedeki nüfusun büyük çoğunluğu (%70,7) Erzurum ilinde ikamet etmektedir. Bölge genelinde kadın nüfus erkek nüfusa yakın olmakla birlikte gerisinde kalmaktadır.

2.3.3. Eğitim

TRA1 Bölgesi eğitim durumu incelendiğinde, ülke geneline yakın bir görünüm sergilemektedir (Tablo 2.2). Ülke genelinden farklı olarak kadın okuryazarlığı konusunda olumsuz bir özellik sergilemektedir. Ancak görüldüğü gibi, kadın okuryazarlık oranı da yıllar itibariyle artış göstermektedir. Öyle ki, 2008 yılında %81,63 olan kadın okuryazarlık oranı 2015'te %89,16'ya çıkmıştır.

Tablo 2.2. TRA1 Bölgesinin Eğitim Düzeyine Ait Bazı Göstergeler

Yıl	Okuma yazma bilen oranı/Erkek	Okuma yazma bilen oranı/Kadın	Lise veya dengi mezunu oranı/Erkek	Lise veya dengi mezunu oranı/Kadın	Yüksekokul veya fakülte mezunu oranı/Erkek	Yüksekokul veya fakülte mezunu oranı/Kadın
2008	95,67	81,63	26,55	13,06	7,37	3,52
2009	96,13	82,96	26,06	13,76	9,17	5,00
2010	96,92	85,55	27,56	15,09	9,26	9,88
2011	97,38	87,08	27,77	15,57	11,14	6,39
2012	97,68	88,11	27,87	16,14	11,58	6,82
2013	97,80	88,64	26,99	15,98	13,31	8,13
2014	97,88	88,84	26,90	15,41	14,17	8,89
2015	97,95	89,16	27,00	17,09	15,30	9,49

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/>

Bölge genelinde bakılacak olursa; okuma yazma bilenler en yüksek orana sahipken, ardından lise mezunları gelmekte ve en son sırada üniversite mezunları yer almaktadır. Bu duruma neden olarak kız çocuklarının okutulmaması gösterilebilir. Eğitim seviyesi arttıkça hem kadın nüfusun hem de erkek nüfusun oranı düşmektedir. Kadınların yüksekokul ve fakülte düzeyinden mezun olma oranları düşük olsa da yıllar itibariyle artış göstermektedir. Ülke geneline benzer bir biçimde TRA1 Bölgesinde de kadınların eğitim düzeyinin erkeklerin eğitim düzeyinden oldukça düşük olduğu ortadadır.

Eğitim durumu, Tablo 2.3’de TRA1 Bölgesi illeri (Erzurum, Erzincan, Bayburt) için ayrı ayrı incelenmiştir.

Tablo 2.3. TRA1 Bölgesi ve İllerine Ait Bazı Eğitim Düzeyi Göstergeleri, 2015

	TRA1	Erzurum	Erzincan	Bayburt
Okuryazarlık durumuna göre nüfus (15 yaş ve üzeri): okuma yazma bilen oranı (%) / Toplam	93,58	93,51	93,53	94,35
Eğitim durumuna göre nüfus (15 yaş ve üzeri): ilköğretim mezunu/ Toplam	122891	87705	24662	10524
İlk ve ortaokullarda okullaşma oranı (%): Net / Toplam	95,31	96,08	93,58	90,73
Eğitim durumuna göre nüfus (15 yaş ve üzeri): ortaokul veya dengi mezunu/ Toplam	79419	56094	17518	5807
Orta öğretimde okullaşma oranı (%): Net/ Toplam	73,10	68,88	87,59	83,79
Eğitim durumuna göre nüfus (15 yaş ve üzeri): lise veya dengi mezunu/Toplam	72164	116749	42290	13125
Eğitim durumuna göre nüfus (15 yaş ve üzeri): lise veya dengi mezunu oranı (%) / Toplam	27,00	26,60	28,01	27,68
Eğitim durumuna göre nüfus (15 yaş ve üzeri): yüksekokul veya fakülte mezunu/Toplam	96794	63969	25263	7202
Eğitim durumuna göre nüfus (15 yaş ve üzeri): yüksekokul veya fakülte mezunu oranı (%) / Toplam	12,40	11,73	14,62	12,02
Eğitim durumuna göre nüfus (15 yaş ve üzeri): yüksek lisans mezunu/ Toplam	6605	4633	1593	379
Eğitim durumuna göre nüfus (15 yaş ve üzeri): doktora mezunu/ Toplam	2664	2151	402	111

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/>

Tablo 2.3 incelendiğinde 2015 yılı TRA1 Bölgesi okuma yazma oranı %93,58 olup, Bayburt'ta %94,35 ile bölgenin en yüksek okuma yazma oranı gerçekleşirken, %93,51 ile en düşük okuma yazma oranı Erzurum'dadır. İlk ve ortaokullardaki okullaşma oranına bakılacak olursa bölge genelinde oran %95,31, en yüksek okullaşma oranı %96,08 ile Erzurum'da, en düşük oran ise %90,73 ile Bayburt'ta gerçekleşmektedir. Bölge geneli ortaöğretimde okullaşma oranı %73,1 iken, Erzincan'da bölgenin en yüksek oranı olan %87,59, Erzurum'da ise bölgenin en düşük oranı olan %68,88'dir. Bölge geneline bakıldığında ilk ve ortaokullardaki okullaşma

oranı ortaöğretimdeki okullaşma oranından yüksektir. Lise veya dengi okullardan mezun olanların oranı ise, bölge genelinde %27 iken, en yüksek orana sahip olan Erzincan'da %28,01, en düşük orana sahip olan Erzurum'da ise 26,6'dır. Bölge genelinde %12,4 olan yükseköğretim veya fakülte mezunu oranı, %14,62 ile Erzincan'da en yüksek, %11,73 ile Erzurum'da en düşük orana sahiptir.

2.3.4. İşgücü ve İstihdam

2008-2015 yılları itibariyle TRA1 Bölgesinde işgücüne katılma oranı, işsizlik oranı ve istihdam oranı Tablo 2.4'de sunulmuştur.

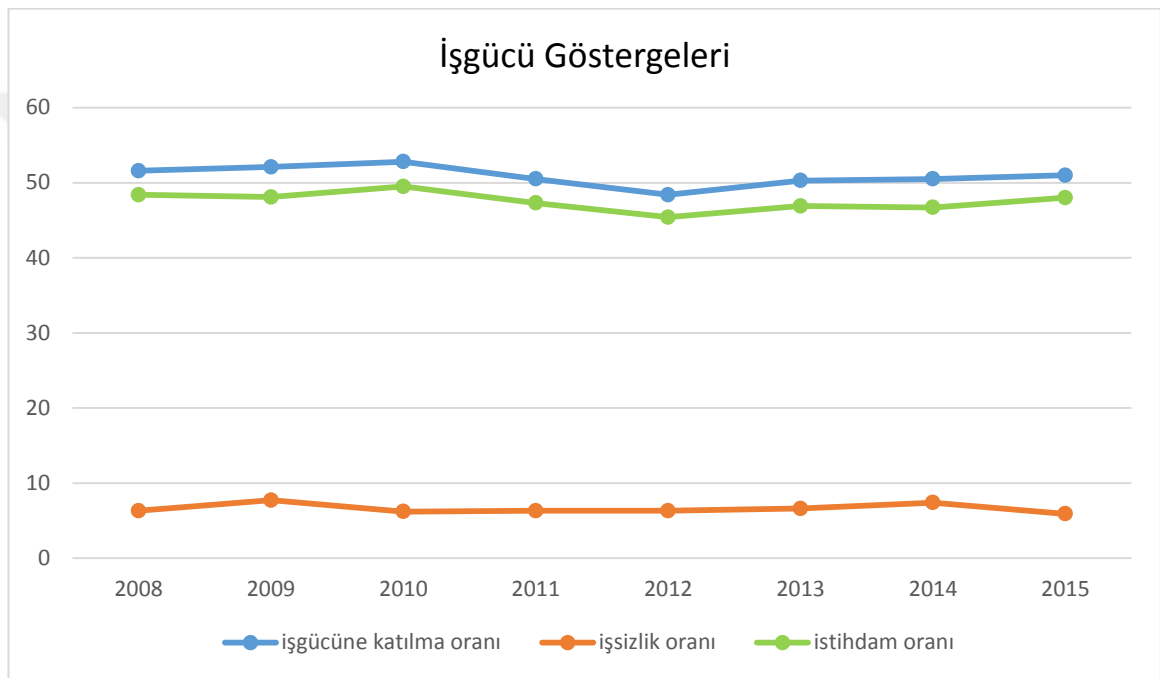
Tablo 2.4. TRA1 Bölgesi Temel İşgücü Göstergeleri

Yıl	İşgücüne katılma oranı (%)	İşsizlik oranı (%)	İstihdam oranı (%)
2008	51,6	6,3	48,4
2009	52,1	7,7	48,1
2010	52,8	6,2	49,5
2011	50,5	6,3	47,3
2012	48,4	6,3	45,4
2013	50,3	6,6	46,9
2014	50,5	7,4	46,7
2015	51,0	5,9	48,0

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/>

TRA1 Bölgesinde 2008-2015 yılları arasında kapsayan dönemde işgücüne katılma oranı 2008-2010 arası %51,6'dan %52,8'e yükselerek artış eğilimi göstermiştir. 2011-2012 yıllarında gerileyen işgücüne katılma oranı sırasıyla %50,5 ve %48,4 değerlerini almıştır. 2013'te %50,3 olan işgücüne katılma oranı, 2015'te %51,0' yükselmiş ve tekrar artış eğilimine girmiştir, ülke genelinde ise 2008'de %46,9 olan işgücüne katılma oranı 2016'ya kadar sürekli artış eğilimi göstererek 2016'da %52 değerini almıştır. İstihdam oranı da 2008-2015 yılları arasında işgücüne katılma oranına hemen hemen benzer bir seyir göstermiştir. Türkiye geneli istihdam oranları ise 2008'de %41,7 olarak gerçekleşirken, 2015'e kadar artış eğilimine girmiş ve 2015'te %46 değerine ulaşmıştır.

Diğer taraftan işsizlik oranlarını inceleyecek olursak, 2008’de %6,3’ten 2009’da %7,7’ye artan oran, 2010’da %6,2’ye düşmüş ve 2012’de %6,3 değerini alarak tekrar artarak devam etmiş ve son olarak 2015’te %5,9’a düşerek ülke geneli durumdan farklılık göstermiştir. Ülke genelinde ise, işsizlik oranı, 2008’de %11’den 2009’da %14’e yükselmiş, 2010’da %11,9’a düşerek 2012’ye kadar düşüş eğilimine girmiş, 2013’te %9,7’ ye yükselerek 2015’ kadar yükselmiş ve %10,3 değerini almıştır. TRA1 Bölgesi için incelenen 2008-2015 dönemi işgücüne katılma oranı, işsizlik oranı ve istihdam oranının grafiksel gösterimi ise Grafik 2.2’de sergilenmiştir.

Grafik 2.2. TRA1 Bölgesi Temel İşgücü Göstergeleri

2.3.5. Ekonomik Yapı

TRA1 Düzey 2 Bölgesi’nde 2016 yılı tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinin istihdam oranlarına göre dağılımı sırasıyla %45,7, %10,6 ve 43,7 şeklindedir. Bölgede sanayi üretimi oldukça düşük olmasına rağmen, başta hayvancılık olmak üzere tarım ve hizmetler sektörü yüzyıllardır devam eden ekonomik faaliyetlerdir

Tablo 2.5. TRA1 Bölgesinde İstihdamın Sektörel Dağılımı

Yıllar	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmetler (%)
2009	54,0	8,3	37,6
2010	56,5	7,9	35,6
2011	48,5	12,6	38,7
2012	41,8	12,1	46,4
2013	44,4	11,2	44,4
2014	50,7	11,9	37,1
2015	51,7	10,8	37,5
2016	45,7	10,6	43,4

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/>

Tablo 2.5 incelendiğinde, tarım sektörünün istihdam içindeki payı 2009’da %54,0 iken, 2010’da %56,5’e yükselmiş ve 2012’ye kadar düşüş eğilimine girerek %41,8 olmuş, 2013 yılında %44,4 olarak tekrar yükselmiş ve bu yükselme 2015 yılına kadar devam etmiş ve son olarak 2016 yılında %45,7’ye gerilemiştir. Sanayi sektörünün istihdam içindeki payı ise, 2009’da %8,3 iken, 2010’da %7,9’ gerilemiş ve 2011’de ise %12,6 değerini alarak yükselmiş, 2013’e kadar tekrar gerileyen oran 2014’te %11,9’a yükselmiş ve 2015’ten itibaren tekrar düşme eğilimine girmiştir. Son olarak hizmetler sektörünün istihdam içindeki payı incelendiğinde, 2009’ %37,6’dan 2010’da %35,6’ya düşmüş, 2011’de %38,7 olan oran 2012’ye kadar yükselmiş, 2013’te başlayan düşme 2014’e kadar devam etmiş ve 2015’te yükselmeye başlayan oran 2016’da %43,4 değerine sahip olmuştur.

2.4. LOGİT MODEL

Bağımlı değişkenin iki durumlu olduğu modellere ikili tercih modelleri (binary choice models) denir. Bağımlı değişkenin ikiden fazla durumlu olduğu modeller de çoklu tercih modelleri (multiple-choice models) olarak adlandırılmaktadır. Bu iki tür modelde de temel amaç, tercih olasılığının belirlenmesidir. Bu modeller, doğrusal olasılık, logit (lojistik) ve probit modelleridir (Tarı, 2011: 245).

Doğrusal olasılık modeli (DOM) bir karar biriminin belli bir tercihini yapma olasılığının onun sahip olduğu özelliklerinin doğrusal bir fonksiyonu olduğunu varsayar ve basitçe aşağıdaki gibi oluşturulur:

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + u_i \quad (2.1)$$

Logit ve probit model ise, doğrusal olasılık modelinin hata teriminin normal dağılıma sahip olmaması, hata teriminin değişen varyanslı olması, belirlilik katsayısının (R^2) genellikle küçük çıkması, P_i değerinin X_i 'nin doğrusal bir fonksiyonu olması ve P_i 'nin 0-1 aralığının dışına çıkabilmesi sorunlarını giderebilmek adına alternatif olarak oluşturulan tercih modelleridir. Bu iki modelin oluşturulma süreçleri aynıdır. Aralarındaki tek fark dayandıkları BDF'dir. Logit model lojistik BDF'den (birikimli dağılım fonksiyonu) türetilirken, probit model normal BDF'den türetilmektedir (Özer, 2004: 75).

Probit model olasılığın 0-1 aralığında kalmasını sağlar ve katsayılar itibariyle doğrusal değildir. Gözlenemeyen bir fayda indeksi dikkate alınarak oluşturulmaktadır. Fayda indeksi de $-\infty$ ile $+\infty$ arasındadır. Logit modelde I_i $-\infty$ ile $+\infty$ arasında değer alır ve P_i ile I_i arasında doğrusal olmayan bir ilişki bulunmaktadır (Özer, 2004: 70-75). Uygulamadaki yaygın kullanımından dolayı çalışmamızda logit model tercih edilmiştir.

2.4.1. Modelin Yapısı

2.4.1.1. İki Durumlu (Binary) Logit Model

Herhangi bir regresyonda bağımsız değişkenin ortalama değeri $E(Y|x)$ olarak gösterilir ve koşullu ortalama olarak adlandırılır. Burada Y , bağımlı değişken değeri, x de bağımsız değişken değeri olmak üzere $E(Y|x)$, x verildiğinde Y 'nin koşullu ortalamasını (beklenen değerini) ifade eder. Doğrusal regresyonda bu ortalamanın x 'e göre doğrusal bir eşitlik ile ifade edilebileceği varsayılır.

$$E(Y|x) = \beta_0 + \beta_1 X \quad (2.2)$$

İki kategoriye sahip veri için koşullu ortalama en az sıfır ve en fazla bir olmaktadır: $0 \leq E(Y|x) \leq 1$. Bağımlı değişken iki kategoriye sahip olduğunda $E(Y|x)$ için bir model ortaya koyulduğunda pek çok kümülatif dağılımından yararlanılabilir.

Matematiksel açıdan son derece esnek ve kolay olması, ayrıca bilimsel olarak anlamlı yorumlara götürmesi nedeniyle lojistik dağılım tercih edilir (Bayram, 2004: 212-213).

Logit model, doğrusal olasılık modelinin hata teriminin normal dağılıma sahip olmaması, hata teriminin değişen varyanslı olması, belirlilik katsayısının (R2) genellikle küçük çıkması, P_i değerinin X_i 'nin doğrusal bir fonksiyonu olması ve P_i 'nin 0-1 aralığının dışına çıkabilmesi sorunlarını giderebilmek adına alternatif olarak oluşturulan bir tercih modelidir. Logit model lojistik BDF'den (birikimli dağılım fonksiyonu) türetilir (Özer, 2004: 75).

$$P_i = E(Y_i = 1 | X_i) = F(I_i) = F(\beta_0 + \beta_1 X_i) = \frac{1}{1 + e^{-I_i}} = \frac{1}{1 + e^{-(\beta_0 + \beta_1 X_i)}} \quad (2.3)$$

I_i $-\infty$ ile $+\infty$ arasında değer alırken P_i 'de 0-1 arasında değer alır ve böylelikle P_i ile I_i arasında doğrusal olmayan bir ilişki gözlemlenir. (2.3) numaralı eşitlik hem X_i 'ye hem de katsayılara göre doğrusal değildir. Böyle bir durumda SEK yöntemi ile tahmin yapılamayacağı için eşitlik doğrusal biçime dönüştürülmelidir. Eşitliğin her iki yanını $(1 + e^{-I_i})$ ile çarpılıp, P_i 'ye bölünüp 1 çıkarıldığında $e^{-I_i} = \frac{1 - P_i}{P_i}$ bulunur. $e^{-I_i} = \frac{1}{e^{I_i}}$ olduğundan $e^{I_i} = P_i / (1 - P_i)$ bulunur. Elde edilen bu eşitlik olasılık oranı (odds ratio) olarak adlandırılır. Bu eşitliğin her iki tarafının doğal logaritması alındığında ise,

$$L_i = \ln(P_i / (1 - P_i)) = I_i = \beta_0 + \beta_1 X_i \quad (2.4)$$

elde edilir. Bu eşitliğe bakıldığında olasılık oranının logaritması olan L_i , artık sadece X_i 'ye göre değil, katsayılara göre de doğrusal hale gelmiştir. Buradaki L_i logit olarak adlandırılır. Logit modelde P_i 0-1 aralığında değer alırken, L_i $-\infty$ ile $+\infty$ arasında değer alır. (Özer, 2004: 75-76).

Ancak eşitlik 2.4'de P_i , X_i ile doğrusal bir ilişkiye sahip değildir. Bu durumda eşitlik 2.4'ün türevi alındığında

$$\frac{dP_i}{dX_i} \frac{1}{P_i} + \frac{dP_i}{dX_i} \frac{1}{1 - P_i} = \beta_1$$

$$\frac{dP_i}{dX_i} = P_i(1 - P_i)\beta_1 \quad (2.5)$$

bulunur. Bu eşitlik olasılığın (P_i), X_i ye göre değişme oranının sadece β_1 e değil, aynı zamanda değişimin ölçüldüğü olasılığın düzeyine de bağlı olduğunu göstermektedir. Belirli bir X değeri veri iken, olayın kendi olasılığı (P_i) tahmin edilmek istendiğinde, katsayı tahminçileri (β_0, β_1), elde edilir ve daha sonra eşitlik (2.3) çözülür (Özer, 2004: 77).

Logit modelde sabit terim (β_0), bağımsız değişken sıfır olduğunda bağımlı değişkenin log-olasılık oranı değerini verirken, eğim katsayısı (β_1) ise, bağımsız değişkendir (X_i) bir birimlik değişmeye karşılık logitteki (L_i) değişmeyi ölçer. Eğim katsayısının ters logaritması alınır, bundan 1 çıkarılır ve sonuç 100 ile çarpılırsa açıklayıcı değişkendirki 1 birim artışa karşılık olasılık oranındaki yüzde değişme bulunur (Özer, 2004: 77).

2.4.1.2. Çok Durumlu (Multinomial) Logit Model

Logit modelin üç veya daha fazla alternatifli durumu için geliştirilen tesadüfi fayda modelinden türetilmektedir.

Çok durumlu logit model

$$P(Y_i = j) = \frac{e^{\beta_j' X}}{\sum_{k=0}^j e^{\beta_k' X}} \quad (j = 0, 1, \dots, J) \quad (2.6)$$

biçiminde tanımlanmaktadır. Burada i ninci birey için Y_i bağımlı değişken vektörüdür, X_i bağımsız değişken vektörüdür. Bu modele dayanarak $\beta_0 = 0$ varsayımı altında söz konusu alternatiflere ilişkin olasılıklar

$$P(Y_i = j) = \frac{e^{\beta_j' X_i}}{1 + \sum_{k=0}^j e^{\beta_k' X_i}} \quad (j = 1, 2, \dots, J) \quad (2.7)$$

$$P(Y_i = 0) = \frac{1}{1 + \sum_{k=0}^j e^{\beta_k' X_i}} \quad (2.8)$$

Log-olasılık oranları da

$$\ln\left(\frac{P_{ij}}{P_{i0}}\right) = \beta_j' X_i \quad (2.9)$$

$$\ln\left(\frac{P_{ij}}{P_{ik}}\right) = X_i' (\beta_j - \beta_k) \quad (2.10)$$

biçiminde bulunur. Çok durumlu logit model Newton yöntemi, puanlama yöntemi ve Berndt vd. nin yöntemi ile kolayca tahmin edilebilmesine rağmen, katsayıların yorumu oldukça zordur (Özer, 2004: 87-88).

2.4.1.3. Sıralı Logit Model

Çok sayıda alternatifin söz konusu olduğu durumlarda bazı bağımlı değişkenler yapıları itibariyle sıralıdır. Bu tip değişkenlerin analizinde sıralı tercih modelleri kullanılmaktadır.

$J + 1$ alternatifli bir durumda basit bir sıralı model

$$P(Y = j) = F(\mu_{j+1} - \beta' X) - F(\mu_j - \beta' X) \quad (2.11)$$

$$j = 0, 1, \dots, J$$

$$\mu_0 = -\infty$$

$$\mu_j \leq \mu_{j+1}$$

$$\mu_{j+1} = \infty$$

biçiminde oluşturulabilir. Burada μ ler bilinmeyen ve dolayısıyla tahmin edilecek olan katsayılar ve F birikimli dağılım fonksiyonudur. Bu model $F = \Lambda$ olması halinde sıralı logit modelini vermektedir. Λ lojistik dağılım fonksiyonunu temsil etmektedir. Çok alternatifli durumlarda kesikli değerler almasına rağmen, kategorik bağımlı değişkenin sıralı yapısını açıklamakta çok durumlu logit model yerine sıralı logit model daha yaygın kullanılmaktadır (Özer, 2004: 92).

2.4.2. Modelin Tahmini

Klasik doğrusal regresyon modelinin varsayımları veri iken en küçük kareler tahminleri, ideal ya da en uygun özellikleri taşır (Gujarati, 2009: 72).

Bağımlı değişken iki kategorili olduğunda hata terimleri normal dağılım göstermemektedir. Bu durumda en küçük kareler yöntemi kullanılmamaktadır. Bağımlı değişkenin iki kategorili olduğu durumlarda en çok kullanılan Maksimum Olabilirlik Yöntemidir.

2.4.2.1. Maksimum Olabilirlik Yöntemi

SEK yönteminden daha güçlü kuramsal özellikler gösteren bir başka nokta tahmin yöntemi en yüksek olabilirlik (maksimum olabilirlik) yöntemidir. Eğer u_i 'lerin (hata terimlerinin) normal dağıldıkları varsayılırsa, regresyon katsayıları β 'ların maksimum olabilirlik ve SEK tahmin edicileri aynıdır (Gujarati, 2009: 107).

k değişkenli doğrusal regresyon modeli

$$Y_i = \beta_1 + \beta_2 X_{2i} + \beta_3 X_{3i} + \dots + \beta_k X_{ki} + u_i \quad (2.12)$$

için log-benzerlik fonksiyonu

$$\ln L = -\frac{n}{2} \ln \sigma^2 - \frac{n}{2} \ln (2\pi) - \frac{1}{2} \frac{\sum (Y_i - \beta_1 - \beta_2 X_{2i} - \dots - \beta_k X_{ki})^2}{\sigma^2} \quad (2.13)$$

biçimindedir. Bu fonksiyonun kısmi türevleri alındığında aşağıdaki denklem elde edilir.

$$\frac{\partial \ln L}{\partial \sigma^2} = \frac{n}{2\sigma^2} + \frac{1}{4\sigma^4} \sum (Y_i - \beta_1 - \beta_2 X_{2i} - \dots - \beta_k X_{ki})^2 \quad (2.14)$$

Bu denklemleri en yükseğe çıkarmanın (maksimize etmenin) birinci koşulu β_0 ve β_1 'e göre kısmi türevlerinin alınıp sifıra eşitlemektir. $\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_k$ ' ya maksimum olabilirlik tahmin edicileri diyecek olursak bazı cebirsel işlemlerle şunları bulabiliriz:

$$\sum Y_i = n\beta_1 + \beta_2 \sum X_{2i} + \dots + \beta_k \sum X_{ki} \quad (2.15)$$

$$\sum Y_i X_{2i} = \beta_1 \sum X_{2i} + \beta_2 \sum X_{2i}^2 + \dots + \beta_k \sum X_{2i} X_{ki} \quad (2.16)$$

.....

$$\sum Y_i X_{ki} = \beta_1 \sum X_{ki} + \beta_k \sum X_{2i} X_{ki} + \dots + \beta_k \sum X_{ki}^2 \quad (2.17)$$

Görülebileceği gibi, bu denklemler en küçük kareler kuramının normal denklemleridir. Dolayısıyla maksimum olabilirlik tahmin edicileri β 'lar, daha önce verilen SEK tahmin edicileri β 'larla aynıdır (Gujarati, 2009: 233-234).

2.4.3. Parametrelerin İstatistiksel Anlamlılığının Testi

Logit ve probit modellerinde R^2 (belirlilik katsayısı) uyumun iyiliğinin açıklanmasında iyi bir ölçü değildir. Bu nedenle katsayıların genel anlamlılıklarının sınanmasında çeşitli testler kullanılmaktadır. Burada yaygın kullanımı olan birkaç test tanıtılacaktır.

2.4.3.1. Olabilirlik Oran Testi

Regresyon katsayılarının test etmek için kullanılan olabilirlik oran istatistiği;

$$D = -2 \ln \left[\frac{\text{tahmin edilen modelin olabilirliği}}{\text{doymuş modelin olabilirliği}} \right] \quad (2.18)$$

şeklindedir. Doymuş model; tüm parametreleri ve tüm etkileşim etkilerini içeren model olarak açıklanmaktadır (Bayram, 2004: 217). Olabilirlik oran testinde hem kısıtlandırılmış hem de kısıtlandırılmamış modellerin tahmin sonuçları yer almaktadır (Özer, 2004:159).

Katsayıların anlamlılığını ölçmek için kurulan hipotez testi aşağıdaki gibidir.

$$H_0: \beta_1, \beta_2, \dots, \beta_p = 0$$

$$H_1: \beta_1, \beta_2, \dots, \beta_p \neq 0$$

Bağımsız değişkenin anlamlılığını ölçmek için, değişkenin modelde olması durumundaki ve modelden çıkarılması durumundaki D istatistiğine bakılır ve aşağıdaki eşitlik elde edilir.

$$G = D_{(\text{değişkeni içermeyen model})} - D_{(\text{değişkeni içeren model})}$$

bu eşitlik düzenlendiğinde;

$$G = -2 \ln \frac{\text{açıklayıcı değişkeni içermeyen modelin olabilirliği}}{\text{açıklayıcı değişkeni içeren modelin olabilirliği}} \quad (2.19)$$

şeklinde olur. (J-1)(I-1) serbestlik derecesi ile χ^2 (ki-kare) dağılımına sahiptir. (J, bağımlı değişkenin kategori sayısı, I ise tahmin edilen parametre sayısıdır.) (Bayram, 2004: 217-218).

2.4.3.2. Wald Testi

β 'nin anlamlılığını ölçüm için kullanılan Wald testi, bağımsız değişkenlerin β katsayılarının, sıfırdan anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini tespit etmeye çalışarak her bir değişkenin modele katkısını açıklar (Baydemir, 2014: 39). Eğim parametresinin maksimum olabilirlik tahmini β_i 'nin, kendi standart hatasına bölünüp karesinin alınmasıyla elde edilir. Wald istatistiğinin hipotez testi aşağıdaki gibidir:

$$H_0: \beta_i = 0$$

$$H_1: \beta_i \neq 0$$

Wald test istatistiği ise

$$W = \left(\frac{\hat{\beta}_i}{SE(\hat{\beta}_i)} \right)^2 \quad (2.20)$$

şeklinindedir. Wald istatistiğinin serbestlik derecesi 1'dir ve asimptotik ki-kare dağılımına sahiptir (Bayram, 2004:218). Wald test istatistik değeri tablo ki-kare değerinden büyükse, H_0 hipotezi reddedilir ve parametrenin anlamlı olduğuna karar verilir.

2.4.4. Modelin Genel Anlamlılığının (Uyumun İyiliği) Testi

Daha önce de ifade edildiği gibi, klasik regresyon modellerinde uyumun iyiliğini ölçüm için kullanılan R^2 (belirlilik katsayısı), bağımlı değişkenin nitel olduğu durumlarda oldukça düşük çıktığı için iyi bir ölçü olarak görülmemektedir. Lojistik regresyon analizi için alternatif R^2 'ler mevcuttur. Pseudo R^2 başlığı altında Cox & Snell R^2 , Nagelkerke R^2 , McFadden R^2 , dolaysız R^2 , Cragg ve Uhler, Cramer, Efron, McKelvey ve Zavoina, Veall ve Zimmermann, Lerman, Ben-Akiva gibi R^2 istatistik değerleri bulunmaktadır (Özer, 2004: 161). R^2 değerlerinin yanı sıra, Hosmer-Lemeshow Testi ve sınıflandırma tabloları da logit analizde modelin genel anlamlılığının sınanmasında kullanılmaktadır. Bu uyumun iyiliğinin ölçülerinden bazıları aşağıda tanıtılacaktır.

3.3.3.1. Cox & Snell R^2

Yukarıda belirtilen uyumun iyiliği testlerinin hepsi lojistik model tarafından açıklanan varyans değerini göstermektedir. Tüm bu istatistiklerin yorumu, doğrusal regresyondaki R^2 'nin yorumu ile aynıdır. Cox & Snell R^2 'nin dezavantajı, üst sınır olan 1 değerine ulaşamaması ve daima Nagelkerke R^2 değerinden küçük çıkmasıdır (Bayram, 2004: 220).

$$R^2 = 1 - \left\{ \frac{L(Ms)}{L(Mt)} \right\}^{2/N} \quad (2.21)$$

$L(Ms)$: Sadece sabit terim içeren modelin olabilirliği

$L(Mt)$: Tüm değişkenleri içeren modelin olabilirliğidir.

Cox ve Snell R^2 değerinin, 1 olması mükemmel model uyumunu yansıtacağından büyük değerler, daha iyi model uyumu olduğunu gösterir. Nagelkerke R^2 , Cox ve Snell R^2 katsayısının geliştirilmiş halidir ve Cox ve Snell R^2 'den yüksek çıkar (Baydemir, 2014: 39).

3.3.3.2. Nagelkerke R^2

Nagelkerke R^2 , Cox ve Snell R^2 istatistiğinin 0 – 1 aralığında değerler almasını sağlamak için düzenlenmiştir ve Cox & Snell R^2 'den yüksek çıkmaktadır. Düzenleme, Cox ve Snell R^2 istatistiği maksimum değeri olan $1 - L(Ms) / 2/N$ 'e bölünerek yapılmaktadır. Yine Cox ve Snell R^2 gibi, Nagelkerke R^2 değerinin de 1'e eşit olması modelin uyumunun iyi olduğunu göstermektedir. Nagelkerke R^2 istatistiği aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır.

$$R^2 = 1 - \frac{\{L(Ms) / L(Mt)\}^{2/N}}{\{1 - L(Ms)\}^{2/N}} \quad (2.22)$$

3.3.3.3. Hosmer - Lemeshow Testi

Modelin genel uyumunun sınanmasında kullanılmaktadır. Sig değeri (anlamlılık düzeyi), α önem düzeyinden küçük olduğunda, H_0 hipotezi reddedilir. Model veriye uygun değildir. Sonucuna varılır. Test hipotezleri aşağıdaki gibidir.

H_0 : Model veriye uygundur.

H_1 : Model veriye uygun değildir.

Örneklem hacmine duyarlı olan bu testte, çok büyük veri grubunda anlamlı sonuçlar çıkmaktadır ($\text{sig} < \alpha$) (Bayram, 2004: 220).

3.3.3.4. Sınıflama Tabloları

Lojistik regresyon analizi, gözlem sonuçlarının sınıflandırılmasında veya gruplandırılmasında kullanılmaktadır. Gözlem sonuçlarının ele alınan gruplardan birine atanmasında olasılıklar hesaplanır. Kesme değeri genellikle 0,5 kabul edilir. Tahmin edilen değerler 0,5'in üzerindeyse 1 olarak atanırken, altındaysa 0 olarak atanmaktadır (Bayram, 2004: 220-221).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRAI BÖLGESİNDE KADININ İŞGÜCÜNE KATILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN LOGİT MODEL İLE İNCELENMESİ

3.1. EKONOMETRİK MODELİN YAPISI

3.1.1. Değişkenler

Kadının işgücüne katılımını etkileyen faktörleri ve bu faktörlerin etkisini belirlemek amacıyla oluşturulan ekonometrik modelde bağımlı değişken olarak “işgücüne katılma” değişkeni kullanılmıştır. Bu değişken, Hanehalkı İşgücü Anketinde “Durum” değişkeni olarak adlandırılmaktadır. Değişken orijinalinde, “istihdam edilenler”, “işsiz” ve “işgücüne dahil olmayanlar” şeklinde üç kategoriden oluşmaktadır. Hanehalkı İşgücü Anketlerinde, iş arayan, çalışan ve on beş gün içinde işbaşı yapacak olan kadınlar, işgücüne katılan kadınlar olarak alınmıştır. Bu nedenle, çalışmada ikili lojistik regresyon modeli kullanıldığından üç kategorili “Durum” değişkeni, “istihdam edilenler” ve “işsiz” düzeyleri birleştirilerek iki kategorili hale getirilmiştir. İşgücüne katılma olarak adlandırılan bağımlı değişken, “işgücüne katılmıyor” (0) ve “işgücüne katılıyor” (1) olarak kategorilere ayrılmıştır.

Diğer yandan, kadının işgücüne katılımını büyük ölçüde etkileyeceği düşünülen medeni durum, eğitim durumu, yaş ve yıl değişkenleri açıklayıcı değişken olarak modele dahil edilmiştir. Eşin eğitim düzeyi, çocukların yaş grubu, kayıt dışı istihdam, hanehalkının gelir düzeyi, hanehalkının büyüklüğü vb. değişkenlerin de kadının işgücüne katılımını etkileyen faktörler olduğu açıktır. Ancak veri temininde kullanılan 2005-2015 dönemine ait Hanehalkı İşgücü Anketlerinde bahsedilen değişkenlere ilişkin veri olmaması nedeniyle bu faktörler modele dahil edilememiştir.

Medeni durum değişkeni, “hiç evlenmedi”, “evli”, “boşanmış” ve “eşi öldü” olarak dört kategoriden oluşmaktadır. “Hiç evlenmedi” kategorisi referans sınıf olarak seçilmiştir.

Eğitim durumu değişkeni, “bir okul bitirmeyenler”, “ilkokul (5 yıl)”, “ortaokul, mesleki ortaokul veya ilköğretim”, “genel lise”, “mesleki veya teknik lise” ve

“yüksekokul ve üzeri” olmak üzere altı kategoriden oluşmaktadır. “Yüksekokul ve üzeri” kategorisi referans sınıf olarak seçilmiştir.

Yaş değişkeni, “15-24”, “25-34”, “35-44”, “45-54” ve “55-64” olmak üzere beş kategoriden oluşmaktadır. “15-24” yaş aralığı referans sınıf olarak seçilmiştir.

Yıl değişkeni ise, “2005-2008” ve “2009-2015” olmak üzere iki ayrı kategoriye ayrılarak, 2008 ekonomik krizinin kadının işgücüne katılımına olan etkisini ölçmek amacıyla modele dahil edilmiştir. “2005-2008” dönemi referans sınıf olarak seçilmiştir.

TRA1 Bölgesinde kadının işgücüne katılımını incelemek amacıyla oluşturulan logit modelde

$$L = \alpha + \beta_1MD(1) + \beta_2MD(2) + \beta_3MD(3) + \beta_4ED(1) + \beta_5ED(2) + \beta_6ED(3) + \beta_7ED(4) + \beta_8ED(5) + \beta_9Yaş(1) + \beta_{10}Yaş(2) + \beta_{11}Yaş(3) + \beta_{12}Yaş(4) + \beta_{13}Yıl + \varepsilon \quad (3.1)$$

yer alan bağımsız değişkenlere ait tanıttıcı bilgiler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 3.1. Modelde Yer Alan Bağımsız Değişkenler

Bağımsız Değişkenler			
Adı	Kategorisi	Sembolü	Referans Kategorisi
Medeni Durum	Hiç evlenmedi		Hiç evlenmedi
	Evli	MD (1)	
	Boşanmış	MD (2)	
	Eşi öldü	MD (3)	
Eğitim Durumu	Bir okul bitirmeyenler	ED (1)	Yüksekokul ve üzeri
	İlkokul (5 yıl)	ED (2)	
	Ortaokul, mesleki ortaokul veya ilköğretim	ED (3)	
	Genel lise	ED (4)	
	Mesleki veya teknik lise	ED (5)	
Yaş	15-24		15-24
	25-34	Yaş (1)	
	35-44	Yaş (2)	
	45-54	Yaş (3)	
	55-64	Yaş (4)	
Yıl	2005-2008		2005-2008
	2009-2015		

Modele dahil edilen değişkenlerden beklentiler ortaya konulacak olursa; hiç evlenmemiş kadınlara göre, eş ve annelik rolü, bakıma muhtaç çocuklarının (0-6 yaş) varlığı, kreş ya da bakıcı hizmetlerinin pahalı olması, toplumda hakim olan ataerkil zihniyete bağlı olarak ailenin geçimini erkeğin sağlaması gerektiği düşüncesi, kadınların çalışmasına izin verilmemesi gibi nedenlerden dolayı evli kadınların işgücüne katılma olasılığının daha düşük çıkması beklenmektedir. Hiç evlenmemiş kadınlara göre, boşanmış kadınların işgücüne katılım olasılığının daha yüksek çıkması beklenmektedir. Toplumun boşanmış kadınlara karşı bakış açısı, boşandıktan sonra eşlerin nafaka ödememesi gibi durumlardan dolayı kadın geçimini sağlamak için işgücü piyasasına giriş yapmaktadır. Hiç evlenmemiş kadınlara göre, eşi ölmüş kadınların işgücüne katılım olasılığının ise daha düşük çıkması beklenmektedir. Eşi ölmüş kadınlara eşlerinin ölümünden sonra aylık vs. bağlanması kadınların geçimini sağlamasına yardımcı olmaktadır.

Eğitim durumu değişkeninden beklentiler ortaya koyulacak olursa, eğitim düzeyi yükseldikçe kadının işgücüne katılma olasılığının da yükselmesi beklenmektedir. Kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe elde edecekleri gelir düzeyi de yükseleceğinden işgücü piyasaları dışında kalmanın fırsat maliyeti artacaktır. Yani kadın çalışmayı, evde kalmaya tercih edecektir. Eğitim durumu, kadının işgücüne katılımını etkileyen en önemli faktörlerden biridir.

Yaş değişkeni açısından durum ele alındığında, ülkemizde üniversite mezunu olan birisi ortalama 21-22 yaşında mezun olmakta ve birkaç sene de iş aramaktadır. Bu nedenle 20-25 yaşlarına kadar kadının işgücüne katılma olasılığının düşük olması, bu yaşlardan sonra ise ivme kazanması beklenmektedir. 30-35 yaşlarına kadar yükselen kadının işgücüne katılma olasılığının, kadınların bu yaşlarda çocuk sahibi olmasıyla tekrar düşüşe geçmesi ve 40-45 yaşlarında tekrar yükselerek, 50-55 yaşlarından sonra emeklilik, yaşlılık sebebiyle tekrar düşmesi beklenmektedir.

Yıl değişkeni ise, tüm dünyayı etkileyen 2008 ekonomik krizinden sonra TRA1 Bölgesinde kadının işgücüne katılma durumunun ne yönde değiştiiğini görmek amacıyla modele dahil edilmiştir. Bölgenin genellikle tek gelirli (erkek geliri) ailelerden oluştuğu bilinmektedir. Ekonomik krizle birlikte işsiz kalan erkeklerin varlığından dolayı

kadınların işgücü piyasalarına giriş yaparak, 2009 ve sonrası dönemde işgücüne katılımın artması beklenmektedir.

3.1.2. Veri Seti

Bu çalışmada medeni durum, eğitim durumu, yaş ve yıl değişkenlerinin TRA1 Bölgesindeki kadınların işgücüne katılımını hangi yönde ve ne derecede etkilediğinin araştırılması amaçlanmıştır.

Çalışmada TÜİK tarafından uygulanan, Hanehalkı İşgücü Anketi verileri kullanılmıştır. Bu anketin amacı ülkedeki işgücü yapısını ortaya koymak, istihdam edilenlerin; iktisadi faaliyet, meslek, işteki durum ve çalışma süresi, işsizlerin ise; iş arama süresi ve aradıkları meslek (ya da iş) ve benzer özellikleri hakkında bilgi derlemektir.

Hanehalkı İşgücü Anketinin coğrafi kapsamı Türkiye ve örnekleme birimi ise adres (konut) tir. Anketten elde edilen veriler kent-kır ayrımı olmaksızın bütün ülkeyi kapsamaktadır. Ağırlıklandırma, alan uygulaması sonucu elde edilmiş olan veri setinde, nihai ağırlıklar, tasarım ağırlıkları, cevapsızlık düzeltmeleri, dışsal dağılım kontrolleri ve nihai düzeltme katsayısı dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Anket sonuçları en güncel nüfus projeksiyonlarına göre ağırlıklandırılmakta ve yayımlanmaktadır. Hanehalkı İşgücü Anketleri, anketörler tarafından yüz yüze görüşme yöntemi ile uygulanarak, veriler dizüstü bilgisayarlara kaydedilmektedir.

Çalışmada 2005-2015 yıllarını kapsayan TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi mikro veri seti kullanılmıştır. Bu dönem içinde toplamda 1 529 293 hanehalkı ile anket yapılmıştır. Ankette yıllık veri seti mevcuttur ve İBBS 2. Düzeyde kent-kır ayrımında tahmin yapmaya elverişli değildir. Çalışmada TRA1 Bölgesindeki kadınların işgücü yapısı araştırılmak istendiğinden, ilgili veri setinden TRA1 Bölgesinde yaşayan ve 15-64 yaş aralığındaki kadınlara ait veriler alınmıştır ve bu ayıklamanın sonucunda 47 560 ferte ait veri çalışmada kullanılmıştır.

Çalışmada söz konusu veri seti kullanılarak SPSS istatistik paket programı yardımıyla analizler yapılmıştır. Analizler maksimum olabilirlik yöntemi ile tahmin edilen ikili (binary) lojistik regresyon modeline dayanmaktadır. Tahmin sonuçlarının istatistiksel olarak sınanmasında ise anlamlılık düzeyi %5 olarak belirlenmiştir.

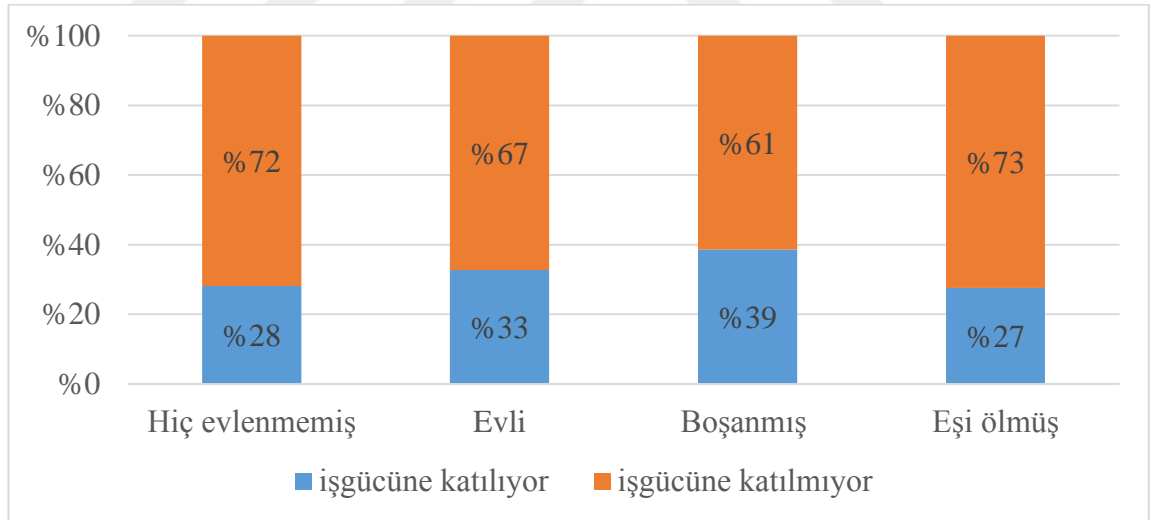
3.2. TEMEL İSTATİSTİK BULGULAR

3.2.1. Medeni Durumlarına Göre Kadınların İşgücüne Katılma Durumu

Tablo 3.2 TRA1 Bölgesinde yaşayan kadınların medeni durumlarına göre işgücüne katılma sayısını gösterirken, Grafik 3.1 medeni durumlarına göre işgücüne katılma oranını göstermektedir.

Tablo 3.2. Medeni Duruma Göre Kadınların İşgücüne Katılım Durumu

Medeni Durum	İşgücüne katılıyor	İşgücüne katılmıyor	Toplam
Hiç evlenmemiş	4 097	10 471	14 568
Evli	10 725	22 067	32 792
Boşanmış	17	27	44
Eşi ölmüş	43	113	156
Toplam	14 882	32 678	47 560

Grafik 3.1. Medeni Duruma Göre İKO

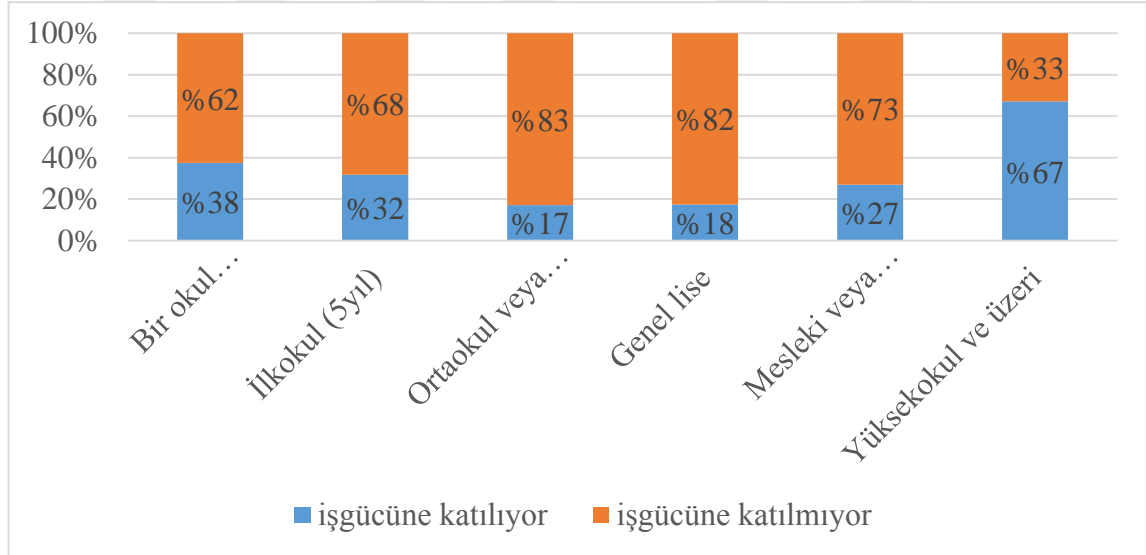
TRA1 Bölgesindeki kadınların medeni durum ve işgücüne katılma oranı ilişkileri incelendiğinde, hiç evlenmemiş kadınların %28'i işgücüne katılırken, %72'si katılmamaktadır. Evli kadınların %33'ü işgücüne katılırken, %67'si katılmamaktadır. Boşanmış kadınların %39'u işgücüne katılırken, %61'i katılmamaktadır. Son olarak eşi ölmüş kadınların %27'si işgücüne katılırken, %73'ü katılmamaktadır.

3.2.2. Eğitim Duruma Göre Kadınların İşgücüne Katılma Durumu

Tablo 3.3 TRA1 Bölgesinde yaşayan kadınların eğitim durumlarına göre işgücüne katılma sayısını gösterirken, Grafik 3.2 eğitim durumlarına göre işgücüne katılma oranını göstermektedir.

Tablo 3.3. Eğitim Duruma Göre Kadınların İşgücüne Katılım Durumu

Eğitim Durumu	İşgücüne katılıyor	İşgücüne katılmıyor	Toplam
Bir okul bitirmeyenler	4 580	7 629	12 209
İlkokul (5 yıl)	5 620	12 050	17 670
Ortaokul, mesleki ortaokul ve ilköğretim	1 484	7 243	8 727
Genel lise	656	3 115	3 771
Mesleki veya teknik lise	631	1 705	2 336
Yüksekokul ve üzeri	1 911	936	2 847
Toplam	14 882	32 678	47 560

Grafik 3.2. Eğitim Duruma Göre İKO

TRA1 Bölgesindeki kadınların eğitim durumu ve işgücüne katılma oranı ilişkileri incelendiğinde, bir okul bitirmeyen kadınların %38'i işgücüne katılırken, %62'si katılmamaktadır. İlkokul (5 yıl) mezunu kadınların %32'si işgücüne katılırken, %68'i katılmamaktadır. Ortaokul, mesleki ortaokul veya ilköğretim mezunu kadınların %17'si

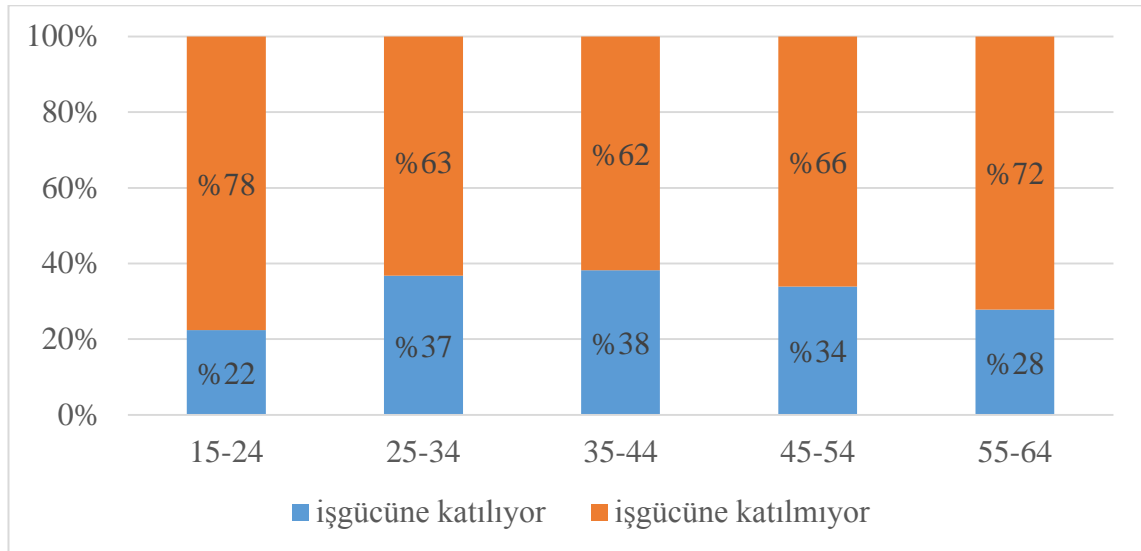
işgücüne katılırken, %83'ü katılmamaktadır. Genel lise mezunun kadınların %18'i işgücüne katılırken, %82'si katılmamaktadır. Mesleki veya teknik lise mezunu kadınların %27'si işgücüne katılırken, %73'ü katılmamaktadır. Yüksekokul ve üzeri mezunu kadınların ise, %67'si işgücüne katılırken, %33'ü katılmamaktadır.

3.2.3. Yaş Gruplarına Göre Kadınların İşgücüne Katılma Durumu

Tablo 3.4 TRA1 Bölgesinde yaşayan kadınların yaş gruplarına göre işgücüne katılma sayısını gösterirken, Grafik 3.3 yaş gruplarına göre işgücüne katılma oranını göstermektedir.

Tablo 3.4. Yaş Gruplarına Göre Kadınların İşgücüne Katılım Durumu

Yaş	İşgücüne katılıyor	İşgücüne katılmıyor	Toplam
15-24	3 216	11 172	14 388
25-34	4 154	7 153	11 307
35-44	3 678	5 950	9 628
45-54	2 409	4 701	7 110
55-64	1 425	3 702	5 127
Toplam	14 882	32 678	47 560

Grafik 3.3. Yaş Gruplarına Göre İKO

TRA1 Bölgesindeki kadınların yaş grupları ve işgücüne katılma oranı ilişkileri incelendiğinde, 15-24 yaş aralığındaki kadınların %22'si işgücüne katılırken, %78'i

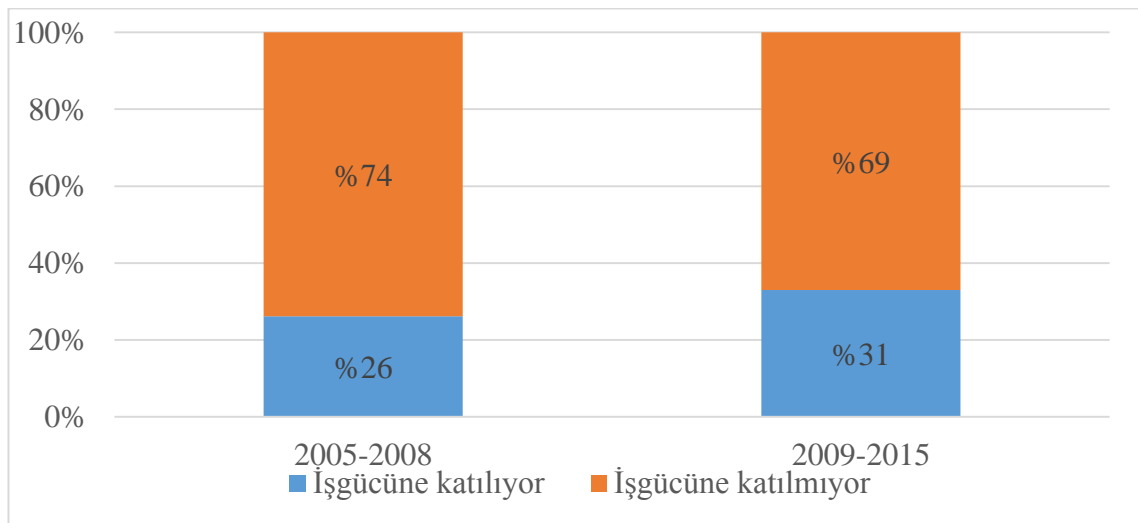
katılmamaktadır. 25-34 yaş aralığındaki kadınların %37'si işgücüne katılırken, %63'ü katılmamaktadır. 35-44 yaş aralığındaki kadınların %38'i işgücüne katılırken, %62'si katılmamaktadır. 45-54 yaş aralığındaki kadınların %34'ü işgücüne katılırken, %66'sı katılmamaktadır. 55-64 yaş aralığındaki kadınların %28'i işgücüne katılırken, %72'si katılmamaktadır.

3.2.4. Yıl Değişkenine Göre Kadınların İşgücüne Katılma Durumu

2008 ekonomik krizinin kadının işgücüne katılımına olan etkisini ölçmek amacıyla yıl değişkeni modele dahil edilmiştir. Tablo 3.5 TRA1 Bölgesinde yaşayan kadınların 2008 yılı ve öncesi ile 2008 yılı sonrası işgücüne katılma sayısını gösterirken, Grafik 3.4 2008 yılı ve öncesi ile 2008 yılı sonrası işgücüne katılma oranını göstermektedir.

Tablo 3.5. Yıl Değişkenine Göre Kadınların İşgücüne Katılım Durumu

Yıl	İşgücüne katılıyor	İşgücüne katılmıyor	Toplam
2005-2008	3 073	8 679	11 752
2009-2015	11 809	23 999	35 808
Toplam	14 882	32 678	47 560

Grafik 3.4. Yıl Değişkenine Göre İKO

TRA1 Bölgesindeki kadınların yıl değişkeni ve işgücüne katılma oranı ilişkileri incelendiğinde, 2005-2008 döneminde kadınların %26'sı işgücüne katılırken, %74'ü katılmamaktadır. 2009-2015 döneminde ise kadınların %31'i işgücüne katılırken, %69'u katılmamaktadır.

3.3. LOGİT MODEL TAHMİN VE TEST SONUÇLARI

Çalışmanın bu kısmında SPSS paket programı yardımıyla tahmin edilen, TRA1 Bölgesindeki kadının işgücüne katılımını etkileyen faktörler logit model çerçevesinde araştırılmıştır. Değişkenlere göre işgücüne katılma oranı, modelin verilere uygun olup olmadığı, modelin uyumunun iyiliği, sınıflandırma tablosu ve logit model tahmin sonuçları sunulmuştur.

Tablo 3.6'da modelin verilere uygunluğunun testi için SPSS paket programının tahmin sonuçlarında sunmuş olduğu Ki-kare testi incelenmiştir. Modelin genel uygunluğunu test edebilmek için Hosmer-Lemeshow testi de kullanılmaktadır. Ancak bu test, büyük veri içeren modelleri anlamlı çıkarabildiğinden 47 560 satırlı veriye sahip modelimizde kullanılmamıştır.

Tablo 3.6. Modelin Verilere Uygunluğunun Testi

	Ki-Kare	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi
Adım	3673,903	13	0,000
Blok	3673,903	13	0,000
Model	3673,903	13	0,000

Modelin genel anlamlılığının istatistiki olarak test edilebilmesi için Ki-Kare değeri incelendiğinde, Ki-Kare istatistiğinin anlamlılık düzeyi 0,000'a eşit olduğundan %5 önem düzeyinde H_0 hipotezi reddedilerek, modelin verilere uygun olduğu bulunmuştur.

Modelin uyumun iyiliğinin testi için, Nagelkerke R^2 değeri incelenmiştir. Logit analizde, R^2 genellikle çok küçük çıktığından dolayı, modelin genel anlamlılığının sınanmasında iyi bir ölçüt değildir. Ne kadar büyük çıkarsa, modelin genel anlamlılığının o kadar iyi olduğu söylenebilir. Nagelkerke R^2 , Cox & Snell R^2 değerinin

düzenlenmiş halidir, daima Cox & Snell R^2 değerinden büyük çıkmaktadır. Bu nedenle Tablo 3.6’da sadece Nagelkerke R^2 değeri yorumlanmıştır.

Tablo 3.7. Modelin Uyumunun İyiliğinin Testi

Log Olasılığı	Cox & Snell R^2	Nagelkerke R^2
55434,545	0,074	0,104

Tablo 3.7’ye göre kadınların işgücüne katılımındaki toplam değişimin %10’u medeni durum, eğitim durumu, yaş ve yıl değişkenleri tarafından açıklanmaktadır.

Logit modelde uyumun iyiliğini ölçen bir diğer ölçüt de sınıflandırma tablosudur. (Tablo 3.8.) Bağımlı değişkenin gözlenen değerleri ile tahmin edilen değerlerinin, çapraz sınıflama yapılarak gruplara ayrılması şeklinde ifade edilmektedir.

Tablo 3.8. Modelin Sınıflandırma Tablosu

Gözlenen		İşgücüne katılmıyor (0)	İşgücüne katılıyor (1)	Doğru sınıflandırma yüzdesi
İşgücüne katılma durumu	İşgücüne katılmıyor (0)	31 535	1 143	96,5
	İşgücüne katılıyor (1)	12 876	2 006	13,5
Genel yüzde				70,5

Modelin sınıflandırma tablosunda kesme değeri olarak 0,5 alınmıştır. Tablo 3.7’de 32 678 gözlemin gözlenen değerinin sıfır olduğu ve 31 535 gözlemin 0 grubuna atandığı görülmektedir. 0 grubuna atanması gerekirken 1 grubuna atanmış olan 1 143 gözlem değeri vardır. 14 882 gözlemin, 1 grubuna atanması gerekirken 2006 gözlemin 1 grubuna, 12 876 gözlemin ise 0 grubuna atandığı görülmektedir. Doğru sınıflandırma yüzdesi 70,5’tir. Bu değer 100’e yaklaştıkça modelin sınıflandırma gücünün yüksek olduğu söylenebilir.

Araştırma bulgularının son kısmında ise Tablo 3.9 ile logit model tahmin sonuçları sunulmuştur.

Tablo 3.9. Logit Model Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Parametre değeri (β)	Standart hata	Wald istatistiği	Serbestlik derecesi	Anlamlılık düzeyi	Exp (β)
MD			109,636	3	0,000	
MD (1)	-0,331	0,032	107,309	1	0,000	0,718
MD (2)	0,193	0,318	0,370	1	0,543	1,213
MD (3)	-0,266	0,186	2,015	1	0,153	0,767
ED			2237,171	5	0,000	
ED (1)	-1,019	0,046	481,398	1	0,000	0,361
ED (2)	-1,379	0,045	950,694	1	0,000	0,252
ED (3)	-2,114	0,052	1669,893	1	0,000	0,121
ED (4)	-2,144	0,060	1287,543	1	0,000	0,117
ED (5)	-1,590	0,062	656,438	1	0,000	0,204
Yaş			435,424	4	0,000	
Yaş (1)	0,482	0,037	172,472	1	0,000	1,620
Yaş (2)	0,604	0,039	234,770	1	0,000	1,829
Yaş (3)	0,335	0,042	62,644	1	0,000	1,397
Yaş (4)	-0,037	0,047	0,613	1	0,433	0,964
Yıl	0,270	0,025	112,173	1	0,000	1,310
Sabit	0,307	0,050	37,928	1	0,000	1,359

Referans sınıflar; medeni durum değişkeni için “hiç evlenmedi”, eğitim durumu değişkeni için “yüksekokul, fakülte ve üzeri”, yaş değişkeni için “15-24” yaş grubu ve yıl değişkeni için ise, 2005-2008 dönemi olarak belirlenmiştir.

Logit modelde parametre değeri (β) bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisini doğrudan göstermemektedir. Bağımsız değişkendeki (X_i) 1 birim değişmeye karşılık logitteki (L_i) değişmeyi ölçer (Özer, 2004: 77).

Diğer değişkenler sabit iken, kadının işgücüne katılma log-olasılık oranı, hiç evlenmemiş bir kadının evlenmesi durumunda 0,331 azalmaktadır. Diğer taraftan, boşanmış bir kadının işgücüne katılma log-olasılık oranı hiç evlenmemiş bir kadınıkinden 0,193 fazla iken, eşi ölmüş bir kadının işgücüne katılma log-olasılık oranı hiç evlenmemiş bir kadınıkinden 0,266 daha azdır.

Diğer değişkenler sabit iken, kadının işgücüne katılma log-olasılık oranı, yüksekokul ve üzeri mezunu bir kadının, hiç okul bitirmeyen bir kadın olması durumunda 1,019 azalırken, yüksekokul ve üzeri mezunu bir kadının, ilkököl (5 yıl)

mezunu olması durumunda 1,379 azalmakta, yüksekokul ve üzeri mezunu bir kadının, ortaokul, mesleki ortaokul veya ilköğretim mezunu olması durumunda 2,114 azalmakta, yüksekokul ve üzeri mezunu bir kadının, genel lise mezunu olması durumunda 2,144 azalmakta ve yüksekokul ve üzeri mezunu bir kadının, mesleki veya teknik lise mezunu olması durumunda ise 1,590 azalmaktadır.

Diğer değişkenler sabit iken, kadının işgücüne katılma log-olasılık oranı, 15-24 yaş aralığındaki bir kadının, 25-34 yaş aralığında olması durumunda 0,482 artarken, 15-24 yaş aralığındaki bir kadının, 35-44 yaş aralığında olması durumunda 0,604 artmakta, 15-24 yaş aralığındaki bir kadının, 45-54 yaş aralığında olması durumunda 0,335 artmakta ve 15-24 yaş aralığındaki bir kadının, 55-64 yaş aralığında olması durumunda ise 0,037 azalmaktadır.

Diğer değişkenler sabit iken, kadının işgücüne katılma log-olasılık oranı, 2005-2008 yılları arasında işgücüne katılan bir kadının, 2009-2015 yılları arasında işgücüne katılması durumunda 0,270 artmaktadır.

Logit model çerçevesinde yapılabilecek bir diğer yorum da, bağımsız değişkenlerin belirli değerleri için olayın kendi olasılığını tahmin etmektir. Bu olasılığı tahmin etmek için eşitlik (3.2) çözümlenmelidir (Özer, 2004: 75).

$$P_i = E(Y_i = 1 | X_i) = F(I_i) = F(\beta_0 + \beta_1 X_i) = \frac{1}{1 + e^{-I_i}} = \frac{1}{1 + e^{-[\beta_0 + \beta_1 X_i]}}$$

Bağımsız değişkenlerin örneklem değerleri olarak, medeni durum değişkeninin “evli”, eğitim durumu değişkeninin “genel lise” mezunu, yaş değişkeninin “35-44” yaş aralığı kategorileri ile yıl değişkeninin “2009-2015” yılları seçilmiştir.

$$P = F(I) = \frac{1}{1 + e^{-[0,307 - 0,331(0,69) - 2,144(0,08) + 0,604(0,20) + 0,270(0,75)]}} = 0,480857$$

Yani, evli, genel liseden mezun, 35-44 yaş aralığında ve 2009-2015 yılları arasında, bir kadının işgücüne katılma olasılığı yaklaşık %48,1’dir.

Boşanmış kadınlar ile evli kadınların işgücüne katılma olasılıkları kıyaslayabilmek adına seçilmiş diğer kategoriler aynı kalmak kaydıyla bir de boşanmış kadınların işgücüne katılma olasılığı hesaplanacaktır.

$$P = F(I) = \frac{1}{1 + e^{-[0,307 + 0,193(0,00) - 2,144(0,08) + 0,604(0,20) + 0,270(0,75)]}} = 0,612745$$

Boşanmış, genel liseden mezun, 35-44 yaş aralığında ve 2009-2015 yılları arasında, bir kadının işgücüne katılma olasılığı yaklaşık %61,3'tür.

Her iki sonuç kıyaslanacak olursa, evli, genel liseden mezun, 35-44 yaş aralığında ve 2009-2015 yılları arasında, bir kadının işgücüne katılma olasılığı yaklaşık %48,1 iken, boşanmış genel liseden mezun, 35-44 yaş aralığında ve 2009-2015 yılları arasında, bir kadının işgücüne katılma olasılığı yaklaşık %61,3'tür. Teori kısmında da bahsedildiği gibi boşanma kadının üzerinde maddi ve manevi hasarlara neden olan bir olaydır. Boşanmış kadınlara gerek eşlerinin nafaka ödememesi gerek ailesinin maddi desteğinin olmayışı, kadınların işgücüne katılımını mecbur hale getirmektedir. Görüldüğü gibi analiz sonuçları da çalışmanın teorik kısmını desteklemektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi, logit modelde katsayılar doğrudan, bağımsız değişkenlerdeki bir değişimin bağımlı değişkenin beklenen değeri üzerindeki etkisi olarak yorumlanamamaktadır. Logit modelde katsayı yorumlarının yapılabilmesi için eşitlik (3.4) ile bağımsız değişkenlerin ortalamaları değerlendirmeye katılarak marjinal etkiler hesaplanır. Olasılığın bağımsız değişkene göre değişme oranı sadece ilgili katsayıya değil, aynı zamanda değişimin ölçüldüğü olasılığın düzeyine de bağlıdır. Bağımsız değişkenlerdeki bir değişimin olayın kadının işgücüne katılma olasılığı üzerinde meydana getireceği değişim belirlenmektedir.

Yukarıda işgücüne katılma olasılığı hesaplanan örnek olarak seçilmiş bir kadının farklı durumlarda işgücüne katılma olasılığında meydana gelecek değişimler aşağıdaki gibi örneklendirilebilir.

$$\begin{aligned} \frac{\Delta P}{\Delta MD(1)} &= P(1-P)\beta_1 = 0,481 (1- 0,481) (-0,331) \\ &= -0,083 \end{aligned}$$

Örnek kadının işgücüne katılma olasılığı, bu kadının evlenmesi durumunda yaklaşık 0,083 azalmaktadır.

$$\begin{aligned} \frac{\Delta P}{\Delta ED(2)} &= P(1-P)\beta_2 = 0,481 (1- 0,481) (-2,144) \\ &= -0,535 \end{aligned}$$

Örnek kadının işgücüne katılma olasılığı, bu kadının genel lise mezunu olması durumunda yaklaşık 0,535 azalmaktadır.

$$\frac{\Delta P}{\Delta Y_{as(2)}} = P(1-P)\beta_3 = 0,481 (1- 0,481) (0,604)$$

$$= 0,151$$

Örnek kadının işgücüne katılma olasılığı, bu kadının 35-44 yaş aralığında olması durumunda yaklaşık 0,151 artmaktadır.

$$\frac{\Delta P}{\Delta Y_{il}} = P(1-P)\beta_4 = 0,481 (1- 0,481) (0,270)$$

$$=0,067$$

Örnek kadının işgücüne katılma olasılığı, bu kadının 2009-2015 yılları arasında işgücüne katılması durumunda yaklaşık 0,067 artmaktadır.

Yorum yapabilmek için dikkate alınacak bir diğer husus da, β değerlerinin antilogaritmasına karşılık gelen Odds oranıdır. Logit model tahmin sonuçları incelendiğinde Odds oranı sütunu, olasılık oranında meydana gelecek değişimi verirken, Odds oranı değerlerinden 1 çıkarılıp, sonucun 100 ile çarpılmasıyla ise, olasılık oranında meydana gelecek yüzde değişim elde edilir (Özer, 2004: 199). Odds oranının 1'den küçük olması negatif bir ilişkiyi gösterirken, Odds oranının 1'den büyük olması pozitif bir ilişki olduğunu gösterir (Bayram, 2004: 231).

Tablo 3.8 incelendiğinde, modele açıklayıcı değişken olarak ilave edilen medeni durum değişkeninin 2 ve 3. kategorisi ile yaş değişkeninin 4. kategorisi dışındaki diğer tüm değişkenlerin anlamlılık düzeyleri 0,000'a eşittir. %5 önem düzeyinde $0,000 < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi reddedilir, açıklayıcı değişkenler istatistiksel olarak anlamlı bulunur.

Bütün bunların ışığında logit model tahmin sonuçlarına göre;

TRA1 Bölgesindeki evli kadınların işgücüne katılma olasılığı, hiç evlenmemiş kadınlara göre %28,2 daha düşüktür. Evli kadınların bu düşük katılım olasılığı birkaç nedenle açıklanabilir. Toplumumuzda ataerkil zihniyetin varlığı, özellikle evli kadınların işgücüne katılma olasılığını düşürmektedir. İhtiyaç duyulduğu takdirde öncelik ailenin bekar kızlarına verilmektedir. Evli kadınların çalışması hoş

karşılanmamaktadır (Karataş, 2006: 70). Evli kadınların özellikle bakıma muhtaç yaşta çocuk sahipliği de, işgücüne düşük oranda katılım göstermelerinin bir diğer nedeni olmaktadır. Çalışabilmek için çocuğunu kreşe göndermek veya bakıcı bulmak zorundadır. Evli kadınlar, elde ettikleri gelir ile kreş veya bakıcı masraflarını karşıladıktan sonra bir karar vermektedir. Bunun yanı sıra, elde edilen gelir bu masrafları karşılasa bile çocuğundan ayrı kaldığı için vicdan azabı hisseden kadınlar işgücüne katılma yönünde olumsuz karar alabilmektedirler. 2017 yılında uygulamaya başlanılan, büyükannelere torunlarına bakmaları karşılığında 425 TL aylık verilmesi, doğum öncesi ve sonrası kadınlara izin verilmesi ve kısmi zamanlı çalışmalarına izin verilmesi gibi uygulamalar evli kadınların işgücüne katılma olasılıklarını arttıracaktır. TRA1 Bölgesindeki boşanmış kadınların işgücüne katılma olasılığı, hiç evlenmemiş kadınlara göre %21,3 daha yüksektir. Boşanma toplumumuzda hem ekonomik hem de sosyal açıdan yıkıcı etkilere sahip bir olaydır. Boşanmış kadınların, eşlerinden nafaka alamamaları ve kendi geçimlerini sağlamak zorunda olmaları gibi nedenler işgücüne katılma olasılıklarını arttırmaktadır. Ancak, bu değişkenin olasılık (p) değeri $0,567 > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir, MD (2) değişkeni istatistiki bakımdan anlamsızdır. Yani boşanmış kadınlarla, hiç evlenmemiş kadınların arasındaki bu farklılık istatistiki bakımdan anlamlı bulunmamıştır. TRA1 Bölgesindeki eşi ölmüş kadınların işgücüne katılma olasılığı, hiç evlenmemiş kadınlara göre %23,3 daha düşüktür. Eşi ölen kadınlara devlet tarafından aylık bağlanması, boşanma gibi bir durum olmadığı için eşlerinin ailelerinin ve kendi ailelerinin maddi destekleriyle geçimlerini sağlayabilmeleri gibi nedenler işgücüne katılma olasılıklarını azaltmaktadır. Ancak, bu değişkenin olasılık (p) değeri $0,085 > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir, MD (3) değişkeni istatistiki bakımdan anlamsızdır. Yani eşi ölmüş kadınlarla, hiç evlenmemiş kadınların arasındaki bu farklılık istatistiki bakımdan anlamlı bulunmamıştır.

TRA1 Bölgesinde bir okul bitirmeyen kadınların işgücüne katılma olasılığı, yüksekokul, fakülte ve üzeri mezunu kadınlara göre %63,9 daha düşüktür. TRA1 Bölgesinde ilkokul (5 yıl) mezunu kadınların işgücüne katılma olasılığı, yüksekokul, fakülte ve üzeri mezunu kadınlara göre %74,8 daha düşüktür. TRA1 Bölgesinde ortaokul, mesleki ortaokul veya ilköğretim mezunu kadınların işgücüne katılma olasılığı, yüksekokul, fakülte ve üzeri mezunu kadınlara göre %87,9 daha düşüktür. TRA1 Bölgesinde genel lise mezunu kadınların işgücüne katılma olasılığı, yüksekokul,

fakülte ve üzeri mezunu kadınlara göre %88,3 daha düşüktür. TRA1 Bölgesinde mesleki veya teknik lise mezunu kadınların işgücüne katılma olasılığı, yüksekokul, fakülte ve üzeri mezunu kadınlara göre %79,6 daha düşüktür. Eğitim değişkeninin bütün kategorilerinde görülmektedir ki, yüksekokul, fakülte ve üzeri eğitim alan kadınlara göre, diğer eğitim düzeylerine sahip kadınların işgücüne katılma olasılıkları azalmaktadır. Kadınların işgücüne katılma olasılıklarını etkileyen en önemli faktörlerden birisi eğitim düzeyidir. Kadının eğitim düzeyi yükseldikçe buna bağlı olarak elde edeceği gelir düzeyi de yükselecektir. Kadının işgücü piyasası dışında kalmasının maliyeti artacaktır. Yani, kadının gelir düzeyi yükseldikçe, evde kalması maddi olarak zararına olacaktır, bu durumda kadın çalışmayı evde kalmaya tercih edecektir.

TRA1 Bölgesindeki 25-34 yaş aralığındaki kadınların işgücüne katılma olasılığı, 15-24 yaş aralığındaki kadınlara göre %62 daha yüksektir. Bu durumun nedeni, ülkemizdeki ortalama eğitim süresi olarak gösterilebilir. Günümüzde üniversite mezunları ortalama 21-22 yaşındadır. Dolayısıyla eğitim hayatı bittikten sonra yani 25-34 yaş aralığında kadının işgücüne katılma olasılığı artmaktadır. TRA1 Bölgesindeki 35-44 yaş aralığındaki kadınların işgücüne katılma olasılığı, 15-24 yaş aralığındaki kadınlara göre %82,9 daha yüksektir. Yas (2) değişkeni de yas (1) değişkeni gibi 15-24 yaş aralığına göre, kadınların işgücüne katılma olasılığının arttığını göstermektedir, yine aynı şekilde bu durumun öncelikli sebebi, 15-24 yaş aralığındaki kadınların büyük oranda bir eğitim kurumuna devam ediyor olmasıdır. Ancak görüldüğü gibi yas (2) değişkeninin, yas (1) değişkenine göre referans sınıfa etkisi daha büyüktür. Bunun sebebi ise, 25-34 yaş aralığındaki kadınların yakın ebeveyn kontrolü gerektiren 0-6 yaş grubu çocuk sahibi olmaları gösterilebilir (Özer, Biçerli, 2003-2004: 68). 35-44 yaşında çocuğunu büyütmiş olan kadınlar işgücüne katılma kararı almaktadır. TRA1 Bölgesindeki 45-54 yaş aralığındaki kadınların işgücüne katılma olasılığı, 15-24 yaş aralığındaki kadınlara göre %39,7 daha yüksektir. TRA1 Bölgesindeki 55-64 yaş aralığındaki kadınların işgücüne katılma olasılığı, 15-24 yaş aralığındaki kadınlara göre %3,6 daha düşüktür. Yaşlılık, emeklilik vb. nedenlerle bu dönemde kadının işgücüne katılma olasılığı azalmaktadır. Ancak, bu değişkenin anlamlılık düzeyi $0,441 > 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir. Y(4) değişkeni istatistiki bakımdan anlamsızdır.

Yani 55-64 yaş aralığındaki kadınlarla, 15-24 yaş aralığındaki kadınların arasındaki bu farklılık istatistiki bakımdan anlamlı bulunmamıştır

TRA1 Bölgesinde 2009 ve sonrası dönemde kadınların işgücüne katılma olasılığı, 2008 ve öncesi dönemdeki kadınların işgücüne katılımına göre %31 daha yüksektir. Yani 2008 ekonomik krizinden sonra, kadınların işgücüne katılma olasılığının arttığı görülmektedir. TRA1 Bölgesinde 2005-2008 yılları itibariyle kadınların işgücüne katılma oranı ortalama %29,7 iken, 2009-2015 yılları itibariyle bu oran %31 olmaktadır. 2005-2008 yılları itibariyle erkeklerin işsizlik oranı ortalama 6,6 iken, 2009-2015 yılları itibariyle bu oran 7,9 olmaktadır. Yani, bu durumun sebebi olarak, tek gelir kaynağına sahip ailelerde ekonomik kriz sebebiyle erkeklerin işsiz kalması sonucu kadınların daha yüksek oranda iş aramaya veya işgücüne katılmaya başlamaları gösterilebilir.

SONUÇ

İnsanlığın varoluşundan beri kadınlar, neredeyse her dönemde dünya nüfusunun yarısını oluşturmaktadırlar. Bundan dolayı, kadınlar tarihin her döneminde ekonomik ve toplumsal yaşamda erkekler kadar etkili rol oynamışlardır. Dolayısıyla kadınların ekonomik üretime katılımı insanlık tarihi kadar eskidir. Ancak kadının ücretli olarak işgücü piyasalarında yer alması sanayi devrimi ile başlamıştır. Kadının işgücüne katılımını sanayileşmeden daha fazla etkileyen olay ise II. Dünya Savaşı olmuştur. Erkek nüfusun savaşa gitmesiyle kadınlar, işgücü piyasalarına giriş yapmıştır. Fakat kadının işgücü piyasalarında yer almasını sağlayan bu nedenlerden hiç biri kadının ikincil işgücü olarak nitelendirilmesini engellememiştir. Kadınların, erkek işgücünün yetersiz olduğu dönemlerde işgücündeki rolü büyürken, erkek işgücünün yeterli olduğu durumlarda ise tekrardan ev hanımı rolünü üstlendiği görülmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma ve yoksullukla mücadelenin koşullarından biri olan kadının işgücüne katılımı aynı zamanda, kadının ekonomik özgürlüğünü kazanmasına, yaşam standartlarının yükselmesine, toplum içinde daha çok söz hakkı sahibi olmasına ve ailenin gelir kaynağı sayısının artmasına neden olmaktadır. Türkiye’de kadınların işgücüne katılma oranları, AB-28 ve OECD ülke ortalamalarının neredeyse yarısı kadardır. Türkiye’de ise Doğu Anadolu Bölgesindeki kadınların işgücüne katılma oranı, diğer bölgelere göre daha düşüktür. Bu durumun, ekonomik nedenlerle alakalı olabileceği gibi bölgenin sosyo-kültürel yapısıyla da yakından ilgili olduğu düşünülmektedir.

TRA1 Bölgesinde kadının işgücüne katılma oranı ülke genelinin altında seyretmektedir. Bu durumun çeşitli sebepleri vardır. Bu sebeplerden biri, bölgede kız çocuklarının okutulma oranının ülke genelinden düşük olmasıdır. TRA1 Bölgesinde kadının işgücüne katılımını etkileyen başka bir husus da kırsal kesimde ücretsiz aile işçisi olarak çalışma imkanı bulabilen kadınların, son yıllarda artan kentleşmeyle birlikte, şehirde çalışma imkanı bulamamalarıdır. Kadının asli görevinin eş ve anne olduğunun düşünülmesi ve toplumumuzda var olan ataerkil zihniyet yapısının bu bölgede daha üst seviyelerde olduğu düşünülecek olursa, kadının çalışması babasının, eşinin iznine tabii olması kadının işgücüne katılma oranını azaltan başka bir etmendir. Bunlara ek olarak, TRA1 Bölgesinin diğer bölgelere göre kısıtlı iş imkanına sahip olduğu

açıktır. Buna bağlı olarak, kadınlar niteliklerine uygun iş imkanı bulamadıkları takdirde çalışmak istemeyebilirler.

Çalışmada TÜİK'den alınan 2005-2015 Hanehalkı İşgücü Anketleri veri setleri birleştirilerek on bir yıllık bir dönemde TRA1 Bölgesinde yaşayan kadınların, işgücüne katılımını etkileyen faktörler, medeni durum, eğitim durumu, yaş ve yıl değişkenleri dikkate alınarak incelenmiştir. Uygulamada logit model ile analizler yapılmıştır.

Analiz sonuçları incelendiğinde, evli kadınların, hiç evlenmemiş kadınlara göre işgücüne katılma olasılığı düşmektedir. Kadının eğitim durumu işgücüne katılımını etkileyen diğer bir unsurdur. Yüksekokul, fakülte ve üzeri mezunu kadınlara göre, bir okul bitirmeyenler, ilkokul (5 yıl), ortaokul, mesleki ortaokul veya ilköğretim, genel lise, mesleki ve teknik lise mezunu kadınların işgücüne katılma olasılığı daha düşük çıkmıştır. Kadınların işgücüne katılımı yaş değişkeni itibarıyla incelendiğinde ise, 15-24 yaş aralığındaki kadınlara göre, 25-34, 35-44 ve 45-54 yaş aralığındaki kadınların, işgücüne katılma olasılığının daha yüksek olduğu bulunmuştur. 2008 ekonomik krizinin kadının işgücüne katılımını ne yönde etkileyeceğini sınamak için modele dahil edilen yıl değişkenine göre, 2009 ve sonrası dönemde kadınların işgücüne katılma olasılığı, 2008 ve öncesi döneme göre artmıştır.

Kadınların düşük işgücü ve istihdam oranlarının arkasında çeşitli nedenler vardır. Bunlardan bir tanesi kadınların eğitim düzeyidir. Kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe elde edecekleri gelir düzeyi de yükseleceğinden işgücü piyasaları dışında kalmanın fırsat maliyeti artacaktır. Bu durumda kadınların işgücüne katılma oranlarında artış gözlenecektir. Eğitim düzeyi yüksek olan kadınlar sadece ekonomik özgürlüklerini elde etmekle kalmayıp, bireysel özgürlüklerini de elde ederek, kadının ikincil konumdan çıkmasını sağlayacaklardır.

Kadınların düşük işgücü ve istihdam oranlarının başka bir nedeni de, her toplumda kadınlar ve erkekler arasında “eşit işe eşit ücret ilkesi” yasalarda bulunmasına rağmen işgücü piyasasında ücret eşitsizliği sorunu varlığını sürdürmektedir. Bu durum, kadınları çalışma hayatından uzaklaştırmaktadır. Kadının işgücüne katılımını önemli ölçüde azaltan bir diğer faktörde cinsiyete dayalı ayrımcılık yapılmasıdır. Ücretli ve ücretsiz işlerin toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dayanması bu düşük işgücü oranlarında önemli bir rol oynamaktadır. Buna ek olarak, işverenlerin işgücü talepleri ile işsiz

kadınların vasıfları arasında görülen büyük uyumsuzluk bir başka nedendir. Yani, kadın istihdamının ekonomik olduğu kadar toplumsal, kültürel ve siyasal bağlantıları da vardır ve bunların birbirinden tam ayrıştırılması oldukça zor olduğundan geliştirilecek çözümler de ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel etmenlerin hepsini birlikte ele alan tutarlı politikalar ve programlar gerektirmektedir. (http://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_380372/lang--tr/index.htm)

Kadın istihdamını olumsuz yönde etkileyen geleneksel bakış açısını kırmaya yönelik çalışmalara da olabildiğince yer vermek gerekmektedir. Bu konuyla ilgili çeşitli toplantılar, seminerler yapmanın yanında uzun dönemi kapsayan planlı reklam kampanyaları yürütülmelidir. Düzenlenen toplantılarda hem kadınlar çalışmaları için cesaretlendirilmeli hem de toplumun diğer fertlerine kadınların çalışmaları halinde ailelerine ve topluma yapacakları olumlu yansımalar kavratılmalıdır (Berber, Eser, 2008: 14).

Bunlara ek olarak, kadınların işgücüne katılma oranlarını arttırabilmek için, ev işleri, çocuk ve yaşlı bakımı gibi konuların sorumluluğu sadece kadına yüklenmemeli, eşler arasındaki sorumluluk eşit paylaşılmalı, iş yerlerinde kreş olanağı olmalı, esnek çalışma biçimleri getirilmelidir. Kız çocuklarının okutulmasına önem gösterilmelidir. Sürekli yaşanan teknolojik gelişmelere bağlı olarak eğitim yaşam boyu devam etmelidir, sadece bir öğretim kurumundan mezun olmak yetmemektedir. Kadınlara yöneticilik gibi üst pozisyonlara yükselme şansı tanınmalıdır. Son olarak, kadınların işgücüne katılımını arttırıcı politikalar geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Avdullahu, A. (2015). *Medya’da Kadın İşgücü ve Cinsiyetçilik: Kosova’daki Kadın Gazeteciler Örneği* (Yüksek Lisans). İzmir: Ege Üniversitesi.
- Baydemir, M. B. (2014). *Lojistik Regresyon Analizi Üzerine Bir İnceleme* (Yüksek Lisans). Malatya: İnönü Üniversitesi
- Bayram, Nuran (2004). *Sosyal Bilimlerde SPSS İle Veri Analizi*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları
- Berber, M. ve Eser, B. (2008). “Türkiye’de Kadın İstihdamı”. “*İş, Güç*” *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 10(2), 1-14.
- Bergemann, A. ve Righahn, R. T. (2010). “Female Labour Supply and Parental Leave Benefits-The Causal Effect of Paying Higher Transfers For A Shorter Period Of Time”. *Applied Economics Letters*, 18(1), 17. [Erişim Tarihi: 16.03.2017, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13504850903425173>].
- Bravo, D., Conteras, D. and Puentes, E. (2005). “Female Labour Force Participation in Greater Santiago, Chile: 1957-1977. Synthetic Cohort Analysis”. *International Developments*, 17(2), 169-186. [Erişim Tarihi: 24.05.2017, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/jid.1161/full>].
- Can, Y. ve Karataş, A. (2007). “Yerel Ekonomilerde Kalkınmanın İtici Gücü Olarak Kadın Girişimcilerin Rolü ve Mikro Finansman: Muğla İli Örneği”. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*, 251-256.
- Çatalbaş, G. K. (2015). “Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Faktörlerin Belirlenmesi: Panel Veri Yaklaşımı”. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(10), 249-280.
- Çetin, I. ve Sevüktekin, M. (2014). “Türkiye’de Kadın İstihdamının Geleceği”. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 10(2), 54-72.
- Dayıoğlu, M. ve Kırdar, M. G. (Mart 2010). Türkiye Cumhuriyeti Devlet Planlama Teşkilatı ve Dünya Bankası Refah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı

(Rapor no: 5). <http://www.siteresources.worldbank.org/INTURKEYIN/TURKISH/147254-1269017398324/22612354/KadinlarinIsgucuneKatilimi.pdf>

Dedeoğlu, S. (2000). "Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emeği". *Birikim Dergisi*, (86), 151.

Dedeoğlu, S. (2009). "Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye'de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı". *alışma ve Toplum*, 2(21), 42-54.

Doğan, B. (2016). "alışma Hayatının Kadının Beden ve Ruh Sağlığına Etkisi". *İş Yazıları Dergisi*, 6, 64-65.

Er, ř. (2013). "Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılım Oranını Etkileyen Faktörlerin Bölgesel Analizi". *neri Dergisi*, 10 (40), 35-44.

Euwals, R., Knoef, M. and Vuuren, D. V. (2011). "The Trend in Female Labour Force Participation: What Can Be Expected for the Future?". *Empirical Economics*, 40 (3), 729-753. [Erişim Tarihi: 24.05.2017, <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs00181-010-0364-9?LI=true>].

Gujarati. (2009). Temel Ekonometri. (ev.: mit şenesen, Glay Gnlk şenesen). İstanbul: Literatr. (1999).

Günsoy, G. zsoy, C. (2012). "Türkiye'de Kadın İşgc, Eğitim ve Byme İlişkisinin VAR Analizi". *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 49(568), 21.

İlmakunna, S. (1990). "A Model Of Female Labour Supply In The Presence Of Hours Restrictions". *Journal Of Public Economics*, 41(2), 183-210. [Erişim Tarihi: 23.03.2017, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0047272790900570>].

İçin, N. (2012). *alışma Yaşamında Kadın İşgücünün Karşılaşabileceği Sorunlar: Yalova rneği* (Yüksek Lisans). Yalova: Yalova Üniversitesi.

Kara, . S. (2015). *Lojistik Regresyon Analizi ve Kadın İşgücü zerine Bir Uygulama* (Yüksek Lisans). Bursa: Uludağ Üniversitesi.

Karabıyık, İ. (2012). "Türkiye'de alışma Hayatında Kadın İstihdamı". *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(1), 231-256.

- Karataş, A. (2006). *Türkiye’de Kadın İşgücünün Durumu: Denizli Tekstil Sektöründe Kadın İşgücü Örneği* (Yüksek Lisans). Muğla: Muğla Üniversitesi.
- Kılıç, D. ve Öztürk, S. (2014). “Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımı Önündeki Engeller ve Çözüm Yolları: Bir Ampirik Uygulama”. *Amme İdaresi Dergisi*, 47(1), 108-112.
- Kızılgöl, Ö. A. (2012). “Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri: Ekonometrik Bir Analiz”. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13(1), 88-100.
- Korkmaz, A. ve Korkut, G. (2012). “Türkiye’de Kadının İşgücüne Katılımının Belirleyicileri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 41-63.
- Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı. (2014). Kuzeydoğu Anadolu Bölge Planı. (2014-2023). http://kudaka.org.tr/apb/tra1_duzey_2_bolge_plani.pdf
- Kuzgun, Y. ve Sevim, S. A. (2004). “Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 15.
- Küçükali, A. (2014). “Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapının Kadınların Çalışma Hayatı Üzerine Etkisi: Erzurum Örneği”. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 9(17), 1-19.
- Makal, A. (2010). “Türkiye’de Erken Cumhuriyet Dönemi Kadın Emeği”. *Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, 2(25), 36.
- Önder, N. (2013). “Türkiye’de Kadın İşgücünün Görünümü” . *Çalışma Dünyası Dergisi*, 1(1), 35-52.
- Özer, H. (2004). *Nitel Değişkenli Ekonometrik Modeller: Teori ve Bir Uygulama*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özer, M. Biçerli, K. (2003). “Türkiye’de İşgücünün Panel Veri Analizi”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 55-70.

- Pampel, F. and Tanaka, K. (1986). "Economic Development and Female Labour Force Participation: A Reconsideration". *Social Forces*, 64(3), 599. [Erişim Tarihi: 16.03.2017, http://www.jstor.org/stable/2578815?seq=1#page_scan_tab_contents].
- Soysal, A. (2010). "Kadın Girişimcilerin Özellikleri, Karşılaştıkları Sorunlar ve İş Kuracak Kadınlara Öneriler: Kahramanmaraş İlinde Bir Araştırma". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 94.
- Sundström, F. and Stafford, F. P. (1992). "Female Labour Force Participation, Fertility And Public In Sweden". *European Journal of Population*, 8(3), 199-215. [Erişim Tarihi: 16.03.2017, <https://link.springer.com/article/10.1007/BF01797210>].
- Şengül, S. ve Kıral, G. (2006). "Türkiye'de Kadının İşgücü Pazarına Katılımı ve Doğurganlık Kararları". *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 89-99.
- Talaş, E. ve Çakmak, F. (2013). "Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımlarının Kohort Analizi". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonomi ve İstihdam Dergisi*, (18), 18-34.
- Tarı, R. (2011). *Ekonometri*. İstanbul: Yazın Basın Yayın Matbaacılık.
- Tutar, F. ve Yetişen, H. (2009). "Türkiye'de Kadının Ekonomik Kalkınmadaki Rolü". *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 116-131.
- TÜİK (2011). <http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/Hia.2011/turkce/metaveri/tanim/index.html>
- TÜİK (2015). *Hanehalkı İşgücü İstatistikleri*. Ankara: TÜİK
- TÜİK (2015). *İşgücü İstatistikleri*. Ankara: TÜİK
- Vella, F. (1994). "Gender Roles and Human Capital Investment: The Relationship Between Traditional Attitudes And Female Labour Market Performance". *Economica Journal*, 61(242), 191-211. [Erişim Tarihi: 16.03.2017, http://www.jstor.org/stable/2554957?seq=1#page_scan_tab_contents].

- Vlasblam, J. D. and Schippers, J. J. (2004). "İncreases in Female Labour Force Participation in Europa: Similarities and Differences". *European Journal of Population*, 20(4), 375-392. [Erişim Tarihi: 19.05.2017, <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10680-004-5302-0?LI=true>].
- Yıldırım, K. ve Doğrul, G. (2008). "Çalışmak yada Çalışmamak: Türkiye’de Kentsel Alanlarda Yaşayan Kadınların İşgücüne Katılma Kararlarının Olası Belirleyicileri". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 239-248.
- Yörü, H. A. (2009). "Türkiye’deki Üniversitelerin Kütüphanelerinde Kadın İşgücü". *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 23(2), 352-354.
- Wood, A. (1991). "North – South Trade and Female Labour İn Manufacturing: An Asymmetry". *The Journal of Development Studies*, 27(2), 168-189. [Erişim Tarihi: 20.03.2017, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00220389108422191>].
- Xie, X. (1997). "Children and Female Labour Supply Behaviour". *Applied Economics*, 29 (10), 1303-1310. [Erişim Tarihi: 20.03.2017, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00036849700000020>].
- http://www.ilo.org/ankara/projects/wcms_380372/long--tr/index.htm

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı ve Soyadı	Enzel ÖZGENÇ
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum- 1992
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Ekonometri Bölümü
Yabancı Dil	İngilizce
Bilimsel Faaliyetler	
Bildiri/Sempozyum	Oktay, E., Çelik, A.K., Özgenç, E., Çebi, K. “Çalışan Öğrencilerin Genel Memnuniyet Düzeylerinin Probit Model Yardımıyla Araştırılması”, 17th International Symposium on Econometrics, Operations Research and Statistics, 2-4 June 2016, Sivas, TURKEY
İletişim	
E-posta	enzelozgenc@hotmail.com